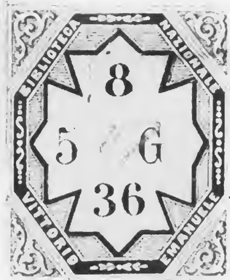
DISCURSUS DE HOMICIDII DOLOSI ET VOLUNTARII ATROCITATE, IN...

Johann Hering

Digitized by Google

Digitized by Google

XIX C 17 f. 2

Digitized by Google

Digitized by Google

DISCURSUS DE

HOMICIDII DOLOSI ET VOLUNTARII ATROCITATE,

Inprimis juxta secretiorem intellectum historiæ de FRATRICIDIO KAINI ET SANGUINE CLAMANTE HABELIS, *ex Genes. cap. 4. petitæ & Patrum, Theologorum, Rabbinorum, Jurisconsultorum ac Politicorum traditis illustrata, unà cum*

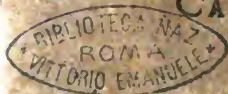
QUÆSTIONE:

Num princeps delictum capite puniendum sive pœnam sanguinis inmutare aut prorsus remittere possit?

Authore

JOH. HERINGIO,

CAPIT. BREM. SYND.

S. Andrea della Valle

BREMÆ venalis apud Georg. Mertens, excusus typis Villerianis A.D. M DC XXXII.

Amplissimis, clarissimis, prudentissimis, doctissimis ac spectatissimis viris,

DNN. CONSULIBUS, PROCONSULIBUS ET SENATORIBUS CIVITATIS BRUNOPOLITANÆ,

Dominis ac Fautoribus suis pl. honorandis perpetuam felicitatem.

QUàm mira & sancta res sit, non modo totius & magni istius mũdi fabrica, quæ uno nomine μεσόκοσμος dicitur: sed etiam præ omni creatura à Jehova electus ac dilectus *Homo*, quem μικρόκοσμον seu parvum mundũ & ipso cœlo digniorem vocant, cunctis notum & à S. Chrysostomo, aliisq; notatum est. (*a*) E contrario seipsum vel de proximis *unicum* homunculum offendere, lædere ac vulnerare, nedum penitus è medio tollere, quàm dirum

(a) Georg. Wicel. in postil. lat. super Domin. 2. advent. post princ. Osw. Crollio praef. admon. in Basil. Chym. pag. 50. & cat. And. Dalnero in tract. de jure hominis. Joh. Rud. Camerar. cent. 1. memorab. medic. partic. 75. cum seqq. Matth. Martin. in lex. philol. in praef. & verb. Homo.

dirum ac durum, omnique ab humanitate alienum factum existat, quis non intelligit: imò si hoc tantum nefas est, quantum scelus dixeris fore, si quis magnatum aut judicum, aliorumve pacis belliqueе tempore vel in persequutionibus ecclesiæ non *tres, decem aut viginti*; sed aliquot *millia*, promiscui sexûs, ætatis ac dignitatis hominum, variis injuriæ, damni, cruciatûs & mortis generibus adfecerit? Longè tamen majus peccatum censetur ejus; qui *Corpus* in vivis quidem aut ferè intactum relinquit, vel postquam illud satis adflixit, idem prorsus dat internecioni: sed subtilissimam ac pretiosissimam simul *Animam* falsâ religione inbuit, sicque totum hominem perdit. De his omnibus exempla antiquissima habemus in *Veteri Novoque testamentis*, quot apud *Judæos* inlegitimè fuerint interemti. *Græcæ* & *Romanæ* deinceps historiæ, quæ non *Tyrannorum* exhibent monstra; quot homines *Christianos & Ethnicos* unâ sæpè horâ, die, mense & anno prædictis modis crudelissimè vexaverint? Quid dicam de *Hæreticis*, omni ævo repertis, quorum prolixum catalogum sacri profanique scribtores reliquerunt? Quas clades etiam reipublicæ Christianæ adtulit *Turca*, tam armis, quàm

quàm ſectâ Muhammedanâ? Quæ non mala in Indiis & Belgicis provinciis *Hiſpanus* cum ſuis miniſtris perpetravit? Imò quos fructus cum ſuis adſeclis & emiſſariis ubique dedit dabitque *Anti-Chriſtus*, & quæ non ipſius causâ vel inſtinctu, per tot ſecula reſpectu corporum, animarum, honorum & bonorum inſidiæ, injuriæ, tormenta, cædes & damna ſequuta ſunt in Italia, Gallia, Hiſpania, Anglia, Hibernia, Belgio, Bohemia, Ungaria, Polonia, Dania, Suecia & dulciſſima patria noſtra Germania? Duo vel tria ſaltem luſtra recentiora ſi quis hodiè perluſtraverit, ô qualem malorum cumulum inveniet! Animus ſanè horret, ea mecum volvere, nedum ſcribere aut dicere; ut priſca & illis proxima omittam exempla, quorum pleni ſunt libri hiſtoricorum, & calculum ex parte poſuit, inconſtans ipſemet, cætera apprimè doctus Lipſius. (*b*) Et nihilominus dicendum aut muſſitandum non eſt: Papa, vel alii quid faciant? etiamſi innumerabiles populos ante vitæ terminum vel prorſus in gehennam catervatim & ſecum præcipitaverint, (*c*) Quæ

 & a-

(b) *in libel. de Conſtant. cap. 20. 21 22. 23. 24.* (c) *ex can. 6. diſt. 40. cum can. 17. can. 9. q. 3. Pruckman. de regal. ſ. u in* §. *ſoluta poteſtas cap. 2. num. 4 & 5.*

& alia flagitia licet ipsi homines præ metu rarò aut nunquam in lucem clarâ voce proferrent; attamen Deus eorum suspiria, gemitus & lacrymas exaudiret. Imò Lapis è pariete & rudimentum è Ligno pro iis clamarent, juxta prophetam: (*d*) velut Stesichorus olim dicebat, ore quasi semiclauso, Cicadas (adde coaxantes Ranas, non tamen eas, quas Joannes theologus describit (*e*) quæve tantorũ malorum causæ sunt, verùm infelici successu) in campis sonare tyrannorum scelera & querelas in cœlum perferre. (*f*) Hæc omni ferè seculo usum suum habuerunt, quo gens quælibet talia persensit, & eo vix revoluto nova rerum facies subinde adparuit. Moderna tantùm, sed in nullo genere moderata (quodcunque elegeris) instillo & magis ad ruminandum cuilibet relinquo, quàm ut ejusmodi odiosa, tristia & periculosa, publicè privatimque contingentia, longâ serie recenseam; inprimis cum Actores propè omnes nunc velint esse in funesta & ultima hac tragædia, nullus emendator aut mediator; imò ubi conpositionis media supersunt, vel quis DEI consilium & vindictam mutare

(d) *Habac.2.vers.10.* (e) *Apocal.cap.16.vers.13.14.15.16.* (f) *Epigram.vett.Joh.Heidfeld.in sphing.theol.philos.cap.4.p.m.84.*

tare poteſt? (g) Durante igitur extrema mundi malitia, ego cum meis & bonis omnibus, ſæpè cogitavi illud Salomonis aut Philonis dictum: *Melior eſt ſapientia, quàm vires; & vir prudens, quàm fortis. Audite ergo Reges ac Judices terræ diſcite, qui continetis multitudines & placetis vobis in turbis nationum. Data eſt vobis poteſtas ac virtus ab altiſſimo, qui interrogabit opera veſtra & cogitationes ſcrutabitur: Quoniam cùm eſſetis Miniſtri regni illius, non rectè judicaſtis. Horrendè & citò apparebit vobis duriſſimum Dei judicium, qui eſt omnium dominator, nec ullius perſonæ magnitudinem reſpicit. Humili potius conceditur miſericordia: potentes autem potenter tormenta patientur & fortioribus inſtat fortior cruciatio.* (h) Quantum enim onus conſcientiæ eſt, tot homines in privato & ſine ullo diſcrimine in exilium vel ad carcerem, crucem, ignem, aliamve mortem & deſperationem usque mittere; imò injuſta bella movere & multos per annos continuo gerere! ut omittam, quos lingua, animo & calamo lædunt ac eâ ratione interficiunt, quod in decalogo noſtro uberius explicatur.

Hæc anſa in genere fuit hujus de Habelitici ſanguinis clamore & Kainico fratricidio

* 4 con-

(g) *arg. Sapient. cap. 9. v 13. cap. 12. v. 12. & ſeqq. cum Rom 9. v. 19.* (h) *lib. Sapient. cap. 6. junct. l. rem 14 in fin. C. de judic.*

conceptæ ſcribtionis: ſed ſpecialis cauſa adceſſit, quod fratrem, Phryſico dictum nomine *Edzardum*, in Belgio habuerim, qui poſtquam in *arte pictoria* & *mathematicis*, nec non *militaribus* rebus optimos fecerat progreſſus, ibi in generoſi *Dn. Wilhelmi Comitis Naſſovici* gratiam ſingularē & ad officia quędam venit: utroq; autem modo ſibi ſuisq; honorem & apud pleroſque fidem ac amorem conciliavit; niſi quod eum in medio ætatis flore & hunc benę inceptum curſum ſceleratæ manus duorum *Nobilium* (en nobile factum! quorum nomina juxta verbum divinum, ut in *libro vitæ* delenda, ita quoque in codice *naturæ & doctrinæ* omittenda ſunt, niſi promeritas ſuſtinuerint pænas aut ſeriam ac ſingularem egerint pænitentiam & tam Dei quàm Proximi reſpectu iniverint reconciliationem) *Heusdæ* in finibus Brabantiæ ante triennium abſtulerint, dum initio eum calumniis onerârunt, poſtea ex conpoſito adgreſſi, quamquàm majore ex parte ab ipſo uno maſculè defēſum lethaliter vulnerârunt, quâ occaſione eheu! piis tamen ad authorem dominumque vitæ & mortis (i) precibus ac ſuſpiriis fuſis tandem obiit, & ibidem in templo honorificè ſepultus eſt. Nos *fratres & ſoror, nec non ma-*

ter,

(i) *Sapien.16.v.13.cum 1.Reg.2.v.6.7.8.*

ter, agnati & amici omnes, quamvis innocentem hunc ſanguinem vindicare voluerimus, attamen, quia Rei ilicò transfugæ facti, tum noſtra ipſorumque Patria & Locus cædis procul remotus fuit, motusque Bellici in univerſa Germania perdurârunt, neve majores aut prorſus inanes Sumtus faceremus; imò ne humanum Judicium plus minusve unicuique partium tribueret, rem totam ſummo & omniſcio Deo conmiſimus, cujus ſententiæ effectus illi in hôc & futuro ſeculo effugere nequeunt: ſed cum peſſimo Kaino ſimiles, ſi non easdem pænas ſuſtinere coguntur, quas in præſenti diſcurſu ſatis abundè me delineaſſe confido: ut ſi libellus ad iſtorum manus pervenerit, utriusque delicti, tam ipſius *Homicidii* quàm nobis bonisque omnibus illatæ *Injuriæ* atrocitatem agnoſcant, quale crimen ſit, è *Mundo* pretioſiſſimam Dei creaturam, ab *Eccleſia* Chriſti membrum, è *Republica* particulari civem, in Germania velut communi *Patria* popularem, de *Militia* ſocium, inque *Urbe* iſta peregrinum & aliàs orphanum, è *Familia* autem noſtra fratrem, agnatum, amcicum, & quidem tam ſubdolè tollere!

Vobis autem (viri amplisſimi, doctisſimi & prudentisſimi) hoc, quidquid eſt opuſculi, inſcribere candido volui animo. Non ſolùm

ſolùm enim *ducatûs Brunsvvicenſis*, in quo facultatum mearum partem, à militaribus & malitioſis hominibus ſemi-hominibus relictam poſſideo: ſed & *civitatis veſtræ* dulce nomen me eò permovit; cujus quoque *cives in Academiis* convictores & amicos habui non-paucos; imò in qua reverendus *Dn. Johannes Wagenerus*, *agnatus meus*, ſatis multos per annos Superintendentis officium *Eccleſiaſticum*, & quidem ad extremum usque vitæ terminum ſuſtinuit; tum ejus tam *Dn. Succeſſorem & Collegas*, quam ex ordine *Conſulari & Senatorio* plures nuper expertus ſum benevolos; quemve ego viciſſim erga *Rempublicam* & *Scholam* veſtram (ex qua etiam quidam meorum *popularium* doctiores prodierunt) tunc animum adfectumque habuerim, reipsâ oſtendi, oſtenſurusve quam primum melior occaſio advenerit. Pergite igitur in omni humanitatis genere, nec non ejusmodi calumniatores & homicidas ſummo mecum odio habere; inprimis autem contra perſequutores ac hoſtes religionis regionisque publicos unà cum cæteris & quocunque modo fortiter pugnate, ut tandem in ſocietate humana pax honeſta ſecuraque redeat & utriusque fidei turbatores dignas pænas incurrant. *Victus namque ſeveriori coërcitioni ſubjiciendus eſt: Vincens autem*

tem

tem possidebit hæc, scilicet ibi præmissa ac promissa, de ultimo rerum statu; nempe Cœlo, Terra, Civitateq; nova & sancta, Deiqne Tabernaculo & Populo, à cujus oculis abstersurus sit omnem Lacrymam, nec ulterius Dolor, Luctus, Clamor & Mors remansura: sed omnia nova & vera, sitientique de fonte Aquæ vivæ potus præstò & gratis esse debeant. Ero illi Deus, & ille erit mihi Filius, pergit Jehova. At Timidis, Incredulis, Homicidis, Fornicatoribus, Veneficis, Idololatris, Mendacibus, aliisque Peccatoribus & Abominandis paratum est stagnum ardens igne & sulphure, quod Mors secunda dicitur. (*k*) Duæ igitur viæ supersunt, *Pænitentia & Moderatio*, illæque seriæ ac continuæ; quibus nisi incedant adversarii, actum erit. Non est sanè verus imperator aut rex, qui adigit ad ea, quæ nec animo, nec corpore adprobamus; quam sententiam vetustus Indorum philosophus Calanus Alexandro Magno fortiter expressit. (*l*) Tollantur ea docendo magis, quàm jubendo; monendo, quâm minando. (*m*) Exquisitor enim quæque crudelitas magis illecebra est sectæ. (*n*)

Imò

(k) *Apocalyps. cap.* 21. (l) *in lib. Philon.*
(m) *Augustin. epist.* 65. (n) *Tertull. in apol. cap. ult.*

ſolùm enim *ducatûs Brunsvvicenſis*, in quo facultatum mearum partem, à militaribus & malitioſis hominibus ſemi-hominibus relictam poſſideo: ſed & *civitatis veſtræ* dulce nomen me eò permovit; cujus quoque *cives in Academiis* convictores & amicos habui non-paucos; imò in qua reverendus *Dn. Johannes* Wagenerus, *agnatus meus*, ſatis multos per annos Superintendentis officium *Eccleſiaſticum*, & quidem ad extremum usque vitæ terminum ſuſtinuit; tum ejus tam *Dn. Succeſſorem & Collegas*, quam ex ordine *Conſulari & Senatorio* plures nuper expertus ſum benevolos; queinve ego viciſſim erga *Rempublicam* & *Scholam* veſtram (ex qua etiam quidam meorum *popularium* doctiores prodierunt) tunc animum adfectumque habuerim, reipsâ oſtendi, oſtenſurusve quam primum melior occaſio advenerit. Pergite igitur in omni humanitatis genere, nec non ejusmodi calumniatores & homicidas ſummo mecum odio habere; inprimis autem contra perſequutores ac hoſtes religionis regionisque publicos unà cum cæteris & quocunque modo fortiter pugnate, ut tandem in ſocietate humana pax honeſta ſecuraque redeat & utriusque fidei turbatores dignas pænas incurrant. *Victus namque ſeveriori coërcitioni ſubjiciendus eſt: Vincens autem*

tem possidebit hæc, scilicet ibi præmissa ac promissa, de ultimo rerum statu; nempe Cœlo, Terra, Civitateq; nova & sancta, Deique Tabernaculo & Populo, à cujus oculis abstersurus sit omnem Lacrymam, nec ulterius Dolor, Luctus, Clamor & Mors remansura: sed omnia nova & vera, sitientique de fonte Aquæ vivæ potus præstò & gratis esse debeant. Ero illi Deus, & ille erit mihi Filius, pergit Jehova. At Timidis, Incredulis, Homicidis, Fornicatoribus, Veneficis, Idololatris, Mendacibus, aliisque Peccatoribus & Abominandis paratum est stagnum ardens igne & sulphure, quod Mors secunda dicitur. (k) Duæ igitur viæ supersunt, *Pænitentia & Moderatio*, illæque seriæ ac continuæ; quibus nisi incedant adversarii, actum erit. Non est sanè verus imperator aut rex, qui adigit ad ea, quæ nec animo, nec corpore adprobamus; quam sententiam vetustus Indorum philosophus Calanus Alexandro Magno fortiter expressit. (*l*) Tollantur ea docendo magis, quàm jubendo; monendo, quâm minando. (*m*) Exquisitior enim quæque crudelitas magis illecebra est sectæ. (*n*) Imò

(k) *Apocalyps. cap.* 21. (l) *in lib. Philon.* (m) *Augustin. epist.* 65. (n) *Tertull. in apol. cap. ult.*

Imò religionis mutatio, nedum coactio omnium in republica malorum causa solet esse; & ob eam simul belligerare, infelix semper à piis & prudentibus habitum. Quare modesta religio Principi ac Subdito convenit: (o) tum fides suadenda est, non imperanda (p) idque tam ex lege S S. Scribturæ, quam more primitivæ Ecclesiæ. Videmus similia in fidibus; si quæ discrepat, non abrumpimus statim, sed paulatim reducimus ad concentum: in fide cur non idem fieret? Imò ignorare mihi sese & naturam cœlestem videtur, quisquis eam premi, nedum opprimi posse putaverit. (q) Vel sanè ἀποκτεῖναι μὲν δύνανται, βλάψαι δὲ οὐ h. e. Occidere quidem possunt, sed non lædere, verbis Stoici, (r) nedum Christiani. Summus ergò Rex Regum & Exercituum, unicusque Dominus Conscientiarum DEUS erit rogandus, ut hôc miserabili & ultimo ævo, aut ipsorum dissidentium animos sanet & pertinaciam tollat, aut sublimiora capita benignos mitesque faciat. Sit *Fervor* eorum cum *Prudentia*, *Severitas* cum *Clementia* & *A-*

ctiones

(o) *Joh. Bapt. Lenceius in observ. polit.* 158. 204. 216.
(p) *Bernhar. in cantic.* (q) *Lips. de constant. cap.* 25.
(r) *Epictet. inenchir. cap.* 79.

ctiones cum *Salute* conjunctæ. Audi nos Jesu, vel ad nos cum extremo tuo judicio *Veni, Vide, Vince.* Dabam Bremæ die 22. Februar. qui B. Petri Cathedræ sacer, A. D. 1632. quem refert illud:

JVstItIa, DIC, VbI non patItVr naVfragIVM?

V. Amplit. Excell. & Prud. enixè observans

Joh. Heringius,
Oldenburgensis
Phrysius.

אל אהובי אחי לשלח
לרפוס מכתבו:

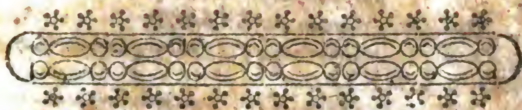
ארור לאל למאד אומר לבה רעות
טבו אמר טובות רעו על התורה:
הזה דרך עולם אומרים אל-לבותם
אין אל פעל כלם החטא להם טובה:
אלא הזה נבל שהוא אבר פועל
אינו חכם עמל דעת הטא או רעה:
לדרש כלה כחות שלה יש-על רעות
היכה תקום במאר לארון מרום תורה:
הנה לכן אחי תיטב הרות בפרי
רעים כלם בלתי עור עינם טובת:
מסיר אותם לאור בורר לבות מטור
דמות תפתח מקור אל-הרעה זכה:
מלף רשע גדל עון לפני האל
יען תצר ברזל פן יבוא לצרה:

Fraterni amoris ergò hoc carmen hebraicum subjecit

Antonius Heringius,
junior, S. Theol. & Linguar. Oriental. Stud.

by Google

DISCURSUS
de
HOMICIDII DOLOSI
SEU VOLUNTARII ATROCITATE
quædam singularia continens, inprimis juxta secretiorem intellectum historiæ, de fratricidio Kaini & sanguine clamante Habelis, petitæ ex Genes. cap. 4.

SUMMARIUM.

Homo hominis causa in mundo vivit.

2. *Homo unde dicatur?*
3. *Natura inter mortales arctam cõstituit cognationem.*
4. *Homo adfinitatem habet cum cælestibus virtutibus.*
5. *Homo ab omni inhumana tractatione liber esse debet.*
6. *Homo dicitur animal quietum & placabile.*
7. *Corporis humani figura depingitur.*
8. *Labsus Adami & Evæ omnia in pejora transmutavit, cum num. 10.*
9. *Homo sæpè brutorum mores ac humores sequitur.*
11. *Homicidii quot sint species? remissive.*
12. *Dolosum homicidium reliquas species gravitate antecellit.*
13. *Sanguinarii & dolosi cur in Ps. 50. & 54. conjungãtur?*

Digitized by Google

14. *Homicidia plerumque sunt voluntaria.*
15. *Homicidium dolosum variè apud gentes punitum fuit, cum n.16. & 17.*
18. *Homicidii gravitas describitur & cum cæteris criminibus conparatio instituitur, nu.19.20.21.22.cum seqq.*
22. *Homo est res sacra & sancta.*
23. *Creaturarum nobilissima est homo.*
24. *Mundus totus non potest in lucem revocare unum hominem, semel occisum.*
25. *Homicidium est puniendum, etiamsi eventus conatui non respondeat.*
26. *Punire sontes, grata est victima Deo.*
27. *Martyrum persequutores rem gratam Deo præstare falsò sibi imaginantur.*
28. *Justitiam administrare tenemur quovis tempore.*
29. *Crimina atrociora veniam non merentur.*
30. *Homicidii inpuniti pœnam sæpè integra regio experitur.*
31. *Princeps* } *pœnam sanguinis remittere aut mutare*
32. *Statutum* } *non debent.*
33. *Ecclesia refugium non præbet voluntariis homicidis.*
34. *Asylorum jura quinam pertractarint, remissivè.*
35. *Salomonis dictum & exemplum de dolosa cæde.*
36. *Judex culpam fert impuniti maleficii.*
37. *Angliæ regis Jacobi VI. heroica sententia adducitur.*
38. *Homicidæ licet cum Magistratu transigant, attamen Dei longè alia vindicta est etiam in hac vita.*
39. *Homicidii punitio non admittit differētiam dignitatis.*
40. *Nobiles quandoq; suspendēdi. Vide alios casus exceptos.*
41. *Ætatis ratio habetur in pœnis.*
42. *Bannitis & homicidis denegantur defensionis media.*
43. *Infamis est homicida.*
44. *Testis esse nequit homicida.*
45. *Heres non potest esse, cædem conmittens.*
46. *Inventarium conficitur super bonis fugitivorum homicidarum.*
47. *Damna, interesse, expensas & alia refundere tenetur homicida.*

48. Ca-

48. *Canes sæpè homicidii indices ac vindices fuerunt.*
49. *Adcusator quidam homicid: fuit sui-ipsius.*
50. *Defensores ac intercessores interdum pœnas luunt eorum, qui dolosè cædes perpetrarunt.*
51. *Magdeburgum intrãs Cardinalis Cusanus, quid expertus fuerit, ratione malitiosorum nebulonum? Ad fine de Bremensibus nu. 52.*
52. *Cardinalium jactata privilegia, civitatem aliquam ingredientium, obcurrentes malefactores liberare.*
53. *Saxones à Cardinale Cusano vocantur saxa.*
54. *Gestus externos etiã Jehova dãnat in quinto præcepto.*
55. *Seminis humani projectio malitiosa, quam res fuerit abominabilis in vet. testam. & apud ethnicos?*
56. *Fratricidium Kaini totum negotium reddit clarius, cũ locis, ubi id in S. S. Scribtura positum.*
57. *Geneseω̃s cap. 1. 2. 3. 4. summa hîc proponitur.*
58. *Dei & Hominis cognatio inducitur.*
59. *Angelorum & Christi propinquitas adnectitur.*
60. *Scholastica historia à quo & quando sit edita?*
61. *Judæorũ cæcitas dãnatur, qui ipsos internecioni dederũt.*
62. *Facies homicidæ solet esse demissa & confusa, cũ n. 231.*
63. *Caput ad cœlum tollere, hominis est proprium.*
64. *Racha quid sit apud Matth. c. 5. v. 22.*
65. *Locus 1. Cor. 13. v. 15. cum 2. Cor. 12. v. 20. explicantur.*
66. *Vultus mutati exempla adducuntur ex vet. test.*
67. *Torturæ occasionem quandoq; præbet truculenta facies.*
68. *Vultus est liber & litera mentis, cum similibus.*
69. *Genes. cap. 4. v. 7. exponitur, cum num. seqq.*
70. *Judicium extremum detegit omnia.*
71. *Ultio manet delinquentes in hac & futura vita.*
72. *Lyræ & Lutheri labores laudantur.*
73. *Peccatum non manet occultum.*
74. *Hannibal ante portas proverbium.*
75. *Peccatum quando perpetratur, non statim mordet: sed paulatim stimulum movet &c. nu. 76.*
77. *Proverb. German. Instat infortunium,* Es ist ein unglück vor der thür.

 79. Fo-

79. *Fores adplicantur vitæ & peccatis humanis.*
80. *Peccata pedetentim capiunt incrementum, cum nu. 116.117.118.*
81. *Diabolus est vulpes.*
82. *Diaboli primus discipulus fuit Kain, cum similibus.*
83. *Hypocrisis Kaini describitur.*
84. *Genes. cap 4. vers. 8 verba inserta deteguntur.*
85. *Capnionis sive Reuchlini encomium.*
86. *Mense Martio Kainum provocasse Habelem dicitur.*
87. *Loca sterilia & avia quærunt homicidæ, cum nu. 89.*
88. *Loci circumstantia in omni delicto adtendenda.*
90. *Ager pascuosus dicitur à nõnullis, in quo Habel occisus.*
91. *Damascena ex terra Adam factus & in eadem Habel interfectus censetur.*
92. *Genes. c. 4. v 9. explicatur, cum seqq.*
93. *Peccatores se absconditos esse valdè errant & eò magis (peccant.*
94. *Oculus Dei omnia abstrusa videt.*
96. *Genes. c. 4. v. 11. & 12. sensus aperitur, cum nu. 97. 98. 105. 106.*
99. *Terram sterilescere mirum non est.*
100. *Peccata ob inpunita sæpè tota regio pœnas luit.*
101. *Homicidio conmisso non comedebant Judæi, nisi sacrificium vespertinum peractum.*
102. *Hæretici, Kainitæ dicti, quid adprobarint in Kaino, Chore & Judâ.*
103. *Adami patris vel ipsius Dei colloquium cum Kaino institutum.*
104. *Homicidam ipsa terra odio prosequitur, cũ n. præcedd.*
105. *Serpentem, postquam hominem momorderit, non recipi à terra, tradit Plinius & ex eo Wicelius.*
107. *Homicidæ solent esse vagi & timidi cum nu. 108. usq; ad 113. juncto nu. 139 & 140.*
109. *Cor immobile tribuitur homicidis, juncto num. 111.*
110. *Timidus plerumque est suspicax & crudelis.*
111. *Inconstantia & titubatio facit indicium ad capturam & torturam, vel meliorem inquisitionem.*
112. *Fuga et tremoris gravitas in Kaino ulterius detegitur.*

113. *Pii*

Digitized by Google

113. *Pii & Impii fiunt exules diversimodè.*
114. *Desperatio plerumque comes gravissimorum criminũ.*
115. *Viam mediam rarò servant improbi.*
116. *Peccata solent alia habere commomitantia, eodem vel successivo tempore, cum nu. 117. 118. & sup. nu. 80.*
117. *Sacrificium quale Kain obtulerit?*
119. *Intercessores plerumque incurrunt pœnam eorum, quos liberatos cupiunt.*
120. *Homicidæ rarò sunt contenti unâ cæde.*
121. *Mala malis evitare aut mitigare impossibile.*
122. *Desertio Dei hominibus gravissima existit, cū n. 123.*
124. *Messiam fore Kainum putavit Eva.*
125. *Vitâ æternâ quinam non participes?*
126. *Memoria impiorum est damnata.*
127. *Cabala Hebræorum in totum non est damnanda.*
128. 129. 130. 131. *Nomina quædam propria Hebræorum unâ alteraque literâ fuerunt aucta vel imminuta.*
132. *Abel, an Habel vel Hebel sit scribendum?*
133. *Eva magna de Kaino, exigua de Habele sibi promisit.*
134. *Civitatum initia à Kaino deducenda*
135. *Genes. c. 4. v. 14 sensus indagatur, cum nu. seqq.*
137. *Adamum præter Kainum & Habelem alios tunc habuisse liberos, statuit antiquitas.*
138. *Bruta & ipsa elementa in impios sævitura, quando mundus perit & extremũ venit judiciũ, dicunt Theologi.*
140. *Mundus totus aversatur homicidas, quod ibi inducitur pluribus, cum nu. 141.*
141. *Cœlum adspicere & de Terra bona sperare nequit homicida.*
142. *Ferrariæ artis inventor est Thubal-Kain.*
143. & 144. *Medico in Academia Monspeliensi noviter renunciato, cur promotor dicat: vade & occide Cain?*
145. *Genes. c. 4. v. 15. genuina interpretatio ex authoribus eruderata, cum seqq.*
146. *Christus dicitur positus in signum contradictionis.*
147. *Cornu vel Canem fuisse signum illud, Kaino datum, Judæi comminiscuntur.*
148. *Litera Thau piorum frontes signat a apud Ezech. junctio n. 149.*

150. *Antichristum habere signa in fronte ac manu dicitur apud Johan.*

151. *Veneficarum corporibus diabolum quædam stigmata et notas inprimere statuit. Quid de iis sentiendũ? remissive.*

153. *Samaritanorum characteres quomodò cum Hebraicis conveniant? remissivè iterum,* (ĉto n. 152.

154. *Literæ hebraicæ plerumque significarunt aliquid, jun-*

155. *Frontes impiorũ confusæ, piorũ apertæ ac liberales facies.*

156. *Aureâ laminâ insculptum fuit Dei nomen, quam summus sacerdos in V. T. olim fronti adplicabat.*

157. *Θ græcorum repræsentat cordis transfixi figuram.*

158. *Hostes cæsi olim θ, salvi litera τ. signabantur.*

159. *Σ & τ literarum contestatio apud Lucianum.*

160. *Capitis tremor, totiusq; corporis consternatio post cædem in Kaino deprehensa: quod hodiernis homicidis adplicatur*

161. *Genes. c. 4. v. 17. 21. 22. 23. explicantur, cum seqq. num.*

162. *Soror uxorq; Kaini quomodo vocata, juncto tamẽ n. 165*

163. *Primogenitum Kainum* } *fuisse quidam putant*

164. *Gemellos Kainum & Habelem* }

165. *Kain & soror cum fratre Habele quibus annis Adami fuerunt nati?*

166. *Musica instrumenta Kaini posteritas invenit.*

167. *Uxores Lamechi duæ & quomodò vocatæ ac habitæ?*

168. *Posteritas Kaini indies pejor facta.*

169. *Judæorum figmenta de Lamecho recensentur ac verior opinio subjungitur n. 170 & 171.*

170. *Septenarius numerus quid denotet quoad dictum Lamechi, Genes. 4. cap. v. 23.*

171. *Lamechi dicta & facta explicãtur, cum præced. ac seq.*

173. *Diluvium quoque absorbsit Kaini posteritatem.*

174. *Vita longæva non semper inditium probitatis ac solatium miseris.*

175. *Dolosi & sanguinarii viri brevis esse solent, quandoq; etiam longioris vitæ, quod declaratur n. 176. 177. 178.*

176. *Psal. 54. al. 55. sensus aperitur, cum seqq.* (179. 180.

178. *Sophistæ & homicidæ non diu sunt superstites.*

177. *Cæsaris Borgiæ tyrannicũ ingenium.* 180. Pa-

Digitized by Google

180. *Papas Romanos brevem vitam ducere constat. De cujus rei causis remissivè.*

181. *Numerus singularis ac pluralis in diverso idiomate reperiuntur, quoad Habelis sanguinem effusum clamantemque de terra ad cœlum.*

182. *Linguæ uniuscujusq; proprietas studiosè sectanda.*

183. *Bibliorum versio vulgata scatet hebraismis.*

184. *Sanguinum numerus pluralis non modò Genes. cap. 4. v 10. sed & alibi in translatione scribturæ retentus.*

185. *Hebraicæ linguæ antiquitas & sanctitas obiter inspergitur.*

186. *Sanguis & sanguinum voces quàm varias in SS. literis habeant significationes? usq; ad num. 189.*

187. *Anima rationalis an & quo sensu dicatur sanguis? remissivè.*

188. *Merces operariorum & labor pauperum dicuntur sanguines, ad cœlum usque clamantes.*

189. *Homicida non solùm occisi: sed totius futuræ posteritatis reus est quod deinde pluribus illustratur.*

190. *Habelis sanguis adhuc clamat, quomodò sit intelligendum, juncto num. seqq. usque ad fin. cap.*

191. *Judæorum clamor tempore passionis huc spectat: Sit sanguis ejus (Christi) super nos & filios nostros, cum exemplis aliis in num. seqq.*

192. *Ecclesiæ typus fuit Habel: sed synagogæ Judaicæ Kain.*

193. *Boni & mali retributio ad posteritatem transit, juncto num. 199.*

194. *Actor. cap. 17. v. 25. 26. 28. sensus analogus.*

195. *Parentes pii, probam quoq; sobolem relinquere solent.*

196. *Idololatria & homicidia sæpè accersunt interitum totius familiæ peccantis.*

197. *Nabothi exemplum illustratur, cum nu. 198.*

198. *Zachariæ interfecti vindicta ex 2 Paralip. 24. v. 25.*

200. *Pœnam majorum sæpè coguntur subire nepotes, cum nu. 193.*

201. *Chaldaica paraphrasis hunc locum Geneseôs ita intelligit.*

Digitized by Google

202. *Talmudhicus liber Sanhedrim idem facit.*

203. *Judicia longè diversa super bonis & hominibus instituenda.*

204. *Homo unus & solitarius cur primum conditus?*

205. *Hominum formæ diversa, etiamsi mille conveniant spectatum.*

206. *Numerus pluralis, cur Genes. c. 4. v. 10. in fontibus hebraicis reperiatur, diversa causæ adferuntur.*

207 *Animam Habelis non potuisse cælo recipi, Judæi somniant, juncto nu. 208 209.*

208. *Animæ defunctorum obambulant, juxta Pontificios.*

209. *Sepultura antequam peracta, in quo statu sit anima demortui, refertur ex Judæorum somniis.*

210. *P. Greg Tholoz. sensum hebraicum in textu geneseôs nobiscum retinet eumdem: cum consensu aliorum nu. seq. & Lutherum id non observasse mirum.*

214. *Crudelitas Kaini ulterius ostenditur ex alia voce hebraica.*

215. *Instrumento quonam Kain Habelem occiderit.*

216. *Parentes, sorores & cognati interdum vocantur Sanguines.*

217. *Clamor stupendus sanguinis Habelitici illustratur cum seqq.*

218. *Suspiria, gemitusq;* } *piorum dicuntur clamores.*
219. *Orationes vel preces* }

220. *Peccata quædam vocantur clamantia.*

221. *Turcæ pecuniam publicam vocant sacrum populi sanguinem.*

222. *Hebr. c. 11. v. 4. locus explicatur, junctis nu, reliqq.*

223. *Joh. Baptista, cur vox clamantis in deserto, adpelletur? remissivè.*

224. *Vindicta divina pluribus illustratur, cum nu. 225. 226. 227. 228.*

228. *Fidem, Timorem & Patientiam discimus ex Habelis exemplo.*

229. *Damnandus nemo, nisi prius citatus, auditus & convictus.*

230. Res

230. *Resurrectio mortuorũ colligitur ex clamore sanguinis Habelitici.*

231. *Tristis Spiritus & malæ conscientiæ effectus.*

232. *Persequutores Ecclesiæ non manebunt inpuniti; quod illustratur.*

233. *Pœnitentia unicum est medium, quo tyranni pœnas evadunt.*

234. *Sanguinis emissio vel stillatio ex cadavere occisi ad istum clamorem pertinet, & quid de ea sentiendum? cum num. 235. 236. 237. 238.*

239. Blut vnd Zettergeschrey / *apud Germanos usitatum, huc quoque spectat, velut ibi pluribus ostenditur.*

240. Mordacht *sive judicium bannitorium quid apud Saxones.*

241. Jodute *vox antiqua apud Teuthones, vide ibi citatum.*

242. *Principum & Magistratuum qualia sint crimina, qui innocentes opprimunt aut injusta bella, similiaq; inlicita movent?*

243. *Mosis laudes, cum nu. 244.*

244. *Theologiæ oceanus vocatur Moses.*

245. *Homicidæ omnes sunt imitatores Kaini & homicidæ sibi putent dicta, quæ Moses hic de Kaino recenset, ex sententia Chrysostomi nu. seqq.*

246. *Mala potius patitur occidens, quàm occisus, in hac & altera vita.*

247. *Adfectus pravi coërcendi & nostra emendanda.*

Haut

1 Aut incommodè dixerũt veteres † Quod homo hominis causa (post Dei tamen cultũ) in hoc mundo generetur & degat, maximeque intersit, se invicem beneficio adficere, *l. Servus 7. D. de servis export. Cicero lib. 1. & 2. de offic. cũ Seneca apud Coras. mox citan. loc. Thom. Lansius in relat. de princip. provinc. in Europ. p. m. 4. Georg. Rennus in spicileg. ad eccles. Salom. cap. 4.*
2 *v. 7.* Indeque † homo ab ὁμοῦ i. e. simul, aut ὁμόω, quod concordiam vel unionem infert, & ab Aristotele ζῶον πολιτικὸν h. e. animal per se sociale; ejusque articulatus sermo ἀδελφὸς διανοίας seu frater judicii apud Philonem vocetur, *Reinh. Cors. de privil. reconcil. cap. 2. pag. 5. Vent. de Valent. lib. 2. parthen. litig. cap. 4. num. 11. pag. 305. Nicol. Bellus in epim. aphoris. polit. Joh. à Cook. sive tr. de statu civ. & polit. lib. 1. disc. 2. Greg. Richter in append. axiom hist. 4. Steph. Guazz. de civili conversat. lib. 1. pag. 34. Matth. Martinius in lex. philol. in praef. et verb. Homo pag.*
3 *145. & seq.* interque nos † natura arctissimam constituerit cognationem, *l. ut vim. 3. ubi Dd. commun. D. de just. & jur. D. Ambros. in lib. de Noë & arca cap. 26. Pet. Greg. Tholoz. lib. 36 syntag.*

tag.jur.univ.cap.15.n.12. imò agnationem quandam cum † cęlestibus virtutibus introduxerit, 4
velut post *Genes.cap.1.& 2.de* utroq; sentit Cicero *lib.1.& 2.de legib.juncto lib.1.5. & ult. Tuscul.quæst.* cum similibus apud Joh. Coras. *in comment.ad d.l.3.nn.9.11.12.per tot.d.t.de J.& J. item repet.l.cum igitur 2.nu.1.2.3.4. D.de statu homin.& part.1.de arte jur.cap.25.* ut mirum nõ sit, rationi insitum ac postea communi lege sancitum esse, quod † homo ab omni iniqua, 5
crudeli & inhumana (quæ vox rem ipsam satis inter illosmet designat) tractatione liber manere debeat, per textus ex jure divino & humano adductos apud Joh. Althus. *lib.1.dicaol. cap.26.nu.21.* Cùm igitur homo † ζῶον εἰρηνικὸν i.e. animal quietum, sedatum & placabile 6
sine armis à natura procreatum, carens cornibus, ungulis, unguibus &c. Cur se induit ferreo thorace & hasta, fistulaque tonante munit dextram, ut inferat mortem homini? Cur alios excitat ad occidendum, qui nil nocuerit? inquit alibi idem Dn. Remus, nempe in *spicil.ad Salomon.proverb.cap.24.vers.17.pag.299.* Rectissime. Si quis enim habitum modò, figuramque † 7
corporis humani consideret, an non protinus intellecturus est, Naturam vel potius Deum, animal hoc non dissidio, sed amicitiæ: non exitio, sed saluti: non injuriæ, sed beneficentiæ genuisse? Nam cæterorum animantium unumquodq; suis instruxit armis, iisque variis,

in &

in & extra corpus existentibus: solum hominem nudum produxit, inbecillem, tenerum, inermem, mollissimâ carne, cute levi. Nihil usquam in membris, quod ad pugnam vel violentiam datum videri possit, utne dicam interim, quod cætera ferè, statim ut nata sunt sibi sufficiunt ad vitam tuendam; solus homo sic prodit, ut multo tempore totus à subsidio pendeat alieno. Nec fati novit, nec ingredi, nec cibum capere, vagitu tantum implorat opem, ut vel hinc conjici possit, solum hoc animal totũ amicitiæ nasci, quæ mutuis officiis & coit, & cohæret potissimum. Proinde natura voluit hominem vitæ munus non tam sibi, quam benevolentiæ acceptum ferre, quò videlicet intelligeret, sese Gratiis esse dicatum, ac necessitudini. Tum speciem dedit non tetram & horridam, uti cæteris, sed mitem ac placidam, amoris ac benevolentiæ notas præ se ferentẽ. Tribuit oculos amicos, & in his animi signa. Dedit brachiorum sinus ad complexum. Dedit osculi sensum, quo ceu copularentur, & sese contingerent animi. Uni risum attribuit, alacritatis indicium; uni lachrimas, clementiæ & misericordiæ symbolum. Quin & vocem dedit, non minacem & horrendam, sicuti belluis, sed amicam & blandam. Nec his contenta natura, sermonis & rationis usum uni tribuit, quæ quidem res ad parandam & alendam benevolentiam inprimis valet; ne quid

omni-

omninò per vim inter homines gereretur. Insevit odium solitudinis, amorem sodalitatis. Indidit penitus benevolentiæ semina. Fecit ut quod est saluberrimum, idem sit & suavissimum. Quid enim amico jucundius? At rursum, quid æquè necessarium? Proinde si maximè liceret, absque mutuo commercio commode vitam agere, nihil tamen jucundum videri possit, absque socio, nisi si quis prorsus hominem exuerit, & in feram degenerârit. Addidit insuper liberalium disciplinarum studium, & cognitionis ardorem, quæ res ut potissimum abducit hominis ingenium ab omni feritate, ita ad conciliãdas necessitudines præcipuam vim habet, sicut hoc pluribus induxit, latinitatis in Germania restaurator celeberrimus, Desiderius Erasmus *in prov. Dulce bellum inexpertis chil. 4. cent. 1. adag. 1. pag. 717. cum seqq.*
Sed, mi Deus † post labsum primorum parentum, quomodò hæc omnia sunt corrupta & quàm multi non re, sed solo nomine homines reperiuntur! ita ut fere dicas, ex homine bestiam esse factam, & contrà, sicque incredibili metamorphosi hominem homini jam Deum & Lupum, imò quodcunque aliud animal brutum existere, idque ex lumine naturæ vel quotidianâ experientia edoctos † ethnicos alios perspexisse, etiamsi verem originem ignoraverint. Epictetus namque distinctè pronunciat, quosdam hominum Lupis similes esse, 8 9

Insi-

insidos, insidiatores, noxios; alios Leonibus, agrestes, feroces, immanes; plerosque Vulpeculis, detractores & fraudulentos. Adfinia apud Senecam *epist. 103.* Petrarcham *lib. 2. de remed. utr. fort. dial. 31.* Lipsium *lib. 1. dissert. cap. 3.* Lemnium *de habitu & constit. corp. sive complexionib. lib. 2. cap. 2. pag. 105. & 106.* & eodem sensu Lycurgus poëta vetus:

Φεῦ πῶς πονηρόν ἐςιν ἀνθρώπων φύσις
Τὸ σύνολον· οὐ γὰρ ἄν ποτ' ἐδεήθη νόμου.
Οἴει τι τῶν ἄλλων διαφέρειν θηρίων
Ἄνθρωπον; οὐδὲ μικρὸν ἀλλὰ σχήματι
Πλάγ' ἐςὶ τ' ἄλλα, τοῦτο δ' ὀρθὸν θηρίον.

Hoc est:

Heu quàm mala, atque depravata prorsus est
Natura nostra, neque aliter lege erat opus.
Putasne tu interesse inter Hominem & Feram
Nec paululum nisi in figurâ corporis.
Curvantur aliæ, inambulat recta hæc fera.

10 Hinc † odia, insidiæ, dissensiones, inimicitiæ, spolia, traductiones, injuriæ, bella, furta, latrocinia, lites & similia infinita pullulant, inter quæ cædes sive homicidia omnium fædissima ac detestabilia habentur scelera, quive ea committit, naturæ legem (cujus clementia istam inmanitatem summè execratur) violat; cùm omni humanitate exutus in propriam suam speciem insurgat, eamquè destruat, & talis sævitia nullo in animătium genere reperiatur. Quod iterum ex ethnicis ostendit Juvenalis *saty. pen.*

Sed

Sed jam serpentum major concordia, parcit
Cognatis maculis, similis fera, quando Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo nemore unquã
Expiravit Aper, majoris dentibus Apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuum sævis inter se convenit Ursis:
Ast Homini, ferrum lætale incude nefanda
Produxisse parum est.

Non tamen hæc de quavis nece intellige. Vulgò enim † homicidii species sex constituuntur, ut aliud sit legitimum, aliud casuale aut fortuitum, aliud culposum, aliud voluntarium seu simplex aut purum, deniq; aliud dolosum, & proditorium; in quibus M. Gribaldus Mopha Cherianus JC, absolvit suum *tract. de omni genere homicidii*, quamvis eas ad dichotomiam voluntarii & involuntarii reducat, posteaque subdividat Joh. Althusius *d. lib. 1. dicaol. c. 128. & 129. per tot.* adfinia congesserunt Didacus Covarruvias à Leyva *tom. 1. oper. in relect. cap. si furiosus Clement. de homicid lib. 2. Var. resol. cap.* 9. Greg. de Valentia *tom. 3. comment. theolog. super Thom. disp. 5. quæst. 8. pag. 1308. eum seqq.* Jac. Menoch. *de arbit. judd. quæst. casu 277. 278. 279. 329. & 361.* Jac. Ayrerius *in tract. de homicid. volunt.* Georg. Obrecht. *in lib. de defens. legit.* Pet. Greg. Tholoz. *lib. 36. syntag. jur. univ. c. 15. 16. 17. 20. 21. 22. 23. 24.* Dn. Guil. Bôkelius *in visionib. jurid. de judic. publ. disquis. 6.* Ob eam caussam quoque rubricam hujus discursus feci de 12

atroci-

12 atrocitate † dolosi seu voluntarii homicidii, de quo præcipuè jam disserere animus est, & præter JCtos etiam hanc differentiam notarunt Antoninus archiepiscopus Florentinus *part. 2 summæ majoris tit. 7. cap. 8. §. 2.* Joh. Nyder *in expos. decal. præcep. 5. cap. 1.* Imò ipse rex David (qui adulter & homicida successivè factus, demumque in gratiam receptus, insigni
13 sequutâ pœnitentia) *in psal. 50. & 54.* † sanguinarios & dolosos conjungere ideò videtur, quod cædes rarò sit absque dolo vel latissima
14 culpa (sive quod † homicidia plerumque sint voluntaria, ut ait Laur. Kirchov. *tom. 2. var. consil. 13. nu. 9. pag. 80.*) quæ duo solent delicta discernere. Ibidem hoc notavit Cassiodorus senator dicendo: *Viri sanguinum propriè non dicuntur, qui innocenter humanum fundunt cruorem, quem & justi judices disciplinæ necessitate constricti, quò quietos populos reddant, interdum puniunt nocentes; & ille, qui violentum repellit, cruorem sævissimi hominis effundit; maximè cum legamus, justa bella viris sanctis à Domino fuisse præcepta. Quapropter David addidit:* Et dolosi, *ut illum tantum intelligeremus reum, qui per insidias & iniquissimum dolum, alienum quærit exitium.* Plura tamen exempla adferunt isti
15 Dd. recensiti: & tale † genus homicidii voluntarii apud omnes gentes (nisi quod antiqui Germani, adhuc ethnici, cædem pro levi peccato habuerint, modò extra patriam & non publi-

publicè facta esset, authore Joh. Stumphio *lib. 2. Chron. Helvet. cap. 5. fol. 22*) severissimè hactenus punitum fuit, de quibus pœnis agunt Pet. Gregor. Tholozan, *d. lib. 36. syntag. jur. univ. cap. 15.* Valent. Forstetus *tract. de jurisdict. fol. 645.* Joh. Coras. *in cent. SC. Tolos. cap. 98. tom. 2. oper. pag.* 887. & 888. Interpp. Commun. *in tit. D. & C. ad L. Cornel. de Sicar. cum tit. Institut. de pub. judic.* nec non Doctores Ecclesiæ *in 5. praecep. decal.* Quibus addo † Demostenis *in Midian.* verba græca: Οἱ φονικοὶ νόμοι τοὺς μετὰ ἐκ προνοίας ἀποκτιννύντας θανάτῳ καὶ ἀειφυγίᾳ καὶ δημεύσει τῶν ὑπαρχόντων ζημιοῦσι τοὺς δ' ἀκουσίως, αἰνέσεως καὶ φιλανθρωπίας πολλῆς ἠξίωσαν i.e. Leges capitalium facinorum cædes ex industria factas, morte, perpetuoque exilio & publicatione bonorum puniunt: qui autem fortuitò cædem fecerunt, cum his multò remissius & humanius esse agendum sanxerunt. De Argivis similia Euripides *in Oreste vers. 46.* 16

Ἔδοξε δ' Ἄργει τῷδε, μήθ' ἡμᾶς στέγαις
Μὴ πυρὶ δέχεσθαι, μήτε προσφωνεῖν τινὰ
Ματροκτονοῦντας κυρία δ' ἥδ' ἡμέρα
Ἐν ᾗ διοίσει ψῆφον Ἀργείων πόλις
Εἰ χρὴ θανεῖν νὼ λευσίμῳ πετρώματι
Ἢ φάσγανον θήξαντ' ἐπ' αὐχένος βαλεῖν.

Quæ emẽdata à M. Æmilio Porta, latina sunt:

Decretum autem factũ est Argis, neq; nos tecto,
Neq; igni recipere, & ne quis adloquatur
Matricidas. Haec dies autem est dicta,

An oportear nos mori lapidante fax.
An acuto ense feriri collum.

Paria deinde reperit *v. 428 cum seqq.* [illegible] & adhibe Areopagitarum judicium [illegible] Oreste apud Polyc. Lyserum in *Adamo sive expos.* [illegible] *cap. 4. pag. 422* [illegible] *princ.* Nos [illegible] hisce & prioribus remissionibus, ex quibus co-
17 gnoscimus apud † Hebræos & Romanos, neq; cum Græcis præcipuos populos, pœnam voluntariæ sive dolosæ & [illegible] vel datâ operâ malitioseque perpetratæ [illegible] [illegible] ad hæc nostra tempora fuisse capitalem sive mortis [illegible] [illegible] indicant Nicol. V. [illegible] *in com.* [illegible] *ad constitut. criminal. Carol. V. Imp.* nec [illegible] Dn. Georg. R[illegible] JC. Pat. Aug. [illegible] consil. Noriberg. dignissimus, amicus [illegible] vivebat suavissimus in *suis paraphr.* [illegible] *& not. sive Nemesi Karolina art. 137.* Atque sane necessaria visa fuit omnibus ista pœnæ [illegible] lionis, idque ob nefandi criminis qualitatem
18 quod non inmerito dicitur † majus, enorme, gravissimum, horribile & atrocissimum, juxta Dd. cōmun. *in leg. nemo 3. C. de episc. audient.* Rol. a Valle *consil. 12 num. 2* [illegible] Jason *conf. 77 num. 3. vol. 3.* Goor. Lancellottum *in tr. de offic. prætor.* [illegible] *m. 543.* Joh. Ahlhus. [illegible] Georg. Mund. a Rottach [illegible] *famation. cap. 14. num. 96.* [illegible] *17, num. 11. al. 2. vol. 2.* Cravet. *consil.* [illegible]

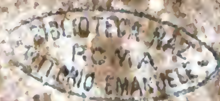
[illegible]

Angel.*consil.217.* Joh. Bern. Diaz. *in canon. prax. caus. crimin. verb. homicid.* Farinac. *de homicid. quæst.119.nu.1.& 2* Decian. *lib.9.cap.17.* deque eo neminem ambigere testatur Emericus à Rosbach *in proces. crimin. tit.1. cap.4.nu.19.pag 180.in fin.* Et in specie † revera judicioque legũ
19
& rationum dicitur homicidium adulterio gravius, ut latè disputavit Mopha *d.tract. de homicid. in quæst. prælim. pag.2. usque ad 9.* obiter Lancillot. *d.loc.nu.2.* per gloss. *in cap. sicut qui 17. quæst.4.* Necnon † furto ac perjurio, acriusque punitur, juxta Lancillot. *d.loc.nu.2.* per Socin. *d.consil.157.nu.8.* gloss. *in can. prædicandum 22. quæst.1.* & Joh. de Selv. *tract. de jurejur. 4. part. 4. quæst.7 nu.7.* Item que † sacrilegio deterius, ut Theon sophista statuit, referente Melch. Junio *part.3. quæst. polit.100.* Nicolao Bello *d. lib.2. disc.39. pag.174. in princ.* confer Philon. Judæum *in lib. de special. legib. Mos.* quem citat Dn. Ant. Bullæus *noviss. consil.3. quæst.7. sub nu. 28. pag.239.* Quippe illo tam † sacra & sancta res, velut homo est, ut pulchrè induxit Althus. *d.lib.1. dicæol. cap.26. num.8. usque ad num.14. confer Croll. Camerar. & Martin. relatos sup. in Epist. dedicat.* † creaturaq; rationabilis, imò omnium creaturarum nobilissima, dicente Corat. *in d.l.2.nu.4. D. de statu homi.* & exellentissimum Dei opificium, juxta Simon. Majolum, Episcopum Vulturariensem *in dieb. canicul. seu colloq. phys.2. pag.58. circa fin. tom.1.* destruitur,
20
21
22
23

24 atque è medio tollitur † quod totus mundus
non potest reparare. Arbores quidem semel
caesae, celeriter renascuntur: at semel occisus
homo non recuperatur, velut Periclem apud
Plutarchum dixisse, author est idem Nicol. [illegible]
[illegible] *lib. 2 discurs. polit. 39. pag. 173 in fin.* [illegible]
25 quin [illegible] homicidium vocatur peccatum ter-
ribile, mortale & propter exempla alio[illegible]
nibile, etiamsi eventus conatui haud respon-
deat, per tradita Laurentii Kirchovii *tom. 2. par.
consil. Giessen, 13 nu. 2. 3. & 7. 8. pag. 79. & 80.*
26 Atque ut dubitandum non sit, quin † gratum
27 sit Domino sacrificium (non tamen ut † Mar-
tyrum, ceu veritatis Christianae persequutores
faciunt, qui putant interficiendo pios probos-
que se praestare Deo obsequium aut sacrificiu
vel cultum ac bonum opus peragere *Joh. 15. &
16 juncto* [illegible] *num. 61.* Wicelius, Stapletonus,
Strigenitius, Weinrichius & alii communiter
*in postil. at prompt. moral. super Dominic. 6. post
pascha)* neque Deo pinguior victima mactari
possit, quam homo sceleratus, & cum magi-
stratus gladio, quem ab eo accepit, virum san-
guinum & dolosum mactat, [illegible] Johā-
ne Coresio *lib.* [illegible] *cap. 23. nu. 7* Phi-
lippo Camerario [illegible] *cap. 11* [illegible]
28 *pag. 467.* Tali[illegible] habeamus, qui facit
judicium & justitiam omni tempore, ceu quo-
ad homicidium, exemplificat Kirchovius *d.
cons. 13. nu. 10.* post Hostien. *in summa tit. de
homicid.*

homicid. verſ. 2. De utroque *inf. in append. num. 66. & in diſcur. meo de appellat. ad judic. divin. in valle Joſaph. num. 171.* Et eodem ſenſu B. Ambroſius dixit: Illud quoque ſpecta, quia cum interficitur inpius, Chriſtus infunditur; & ubi abominatio abolετur, ſanctificatio congregatur, *lib. 2. de Cain et Abel cap. 4.* Quò reſpiciunt leges Impp. de ejusmodi † atrocioribus 29
& notoriis criminibus ſtatuentes quod, quando facinoroſi dimittuntur inpuniti, contaminentur lætitiæ & gaudia hominum *d. l. nemo 3. Cod. de epiſc. audientia, juncta inf. append. nu. 53.* Ac profectò, ſiquis rem recta putet via, nullam
† vim graviorem deteſtabilioremque reperiet, quàm eam, quæ ſanguinem humanum effundit, cædibusque ac luctu graſſatur, & rempublicam civibus orbat: imò & terram ipſam ſanguine pollui, nec mundari, niſi homicidæ effuſo rurſum ſanguine, lex divina teſtatur: unde & hôc nomine pretium pro pœna ſumi prohibet, ne tota regio unius ob ſcelus & furias anathemate puniatur, ceu reſpondet JC. integerrimus Matthæus Weſenbecius *in parat. D. ad L. Corn. de ſicar.* per Hippol, *ad rub. iſtam nu. 2. & 3.* Damhoud. *in pract. c. 67.* Num. *cap. 28. & 35.* Hoſæ. 4. *verſ. 3*, Deuteron. 21. *v. 1. usq. ad 9.* Ob gravitatem itaque hujus deliberati facinoris factum eſſe conſtat † Principem 31
ſanguinis pœnam non poſſe remittere, ſive tanti flagitii gratiam ejusque veniam haut cõ-

 ce-

cedere, quod in adpendice mox sum ostensurus, & nominatim tradit post alios Farinacius *in prax. crimin. lib. 1. tit. 1. quæst. 6. nu. 15. cum*
32 *seqq.* Sicuti nec eadem ratione † [illegible]
consistere, quod ejusmodi homicidæ nullam pœnam injungi vel mortis pœnam commutari in pecuniariam, [illegible] eodem Farinacio *d. lib. 1. tit. 2. quæst. 14. nu. 5. & 7.* [illegible] *quæst. 119. num. 17. & seqq.* Joh. Schuldi. *d. l. 1. cap. 128. num. 23.* Vinc. de Valen. *d. par.* [illegible] *lib. 1. cap. 13. & lib. 2. cap. 11. nu. 29.* Henr. Lanoerto [illegible] *lib. 1. cap. 4. nu. 36. usque ad num. 50. & cap. 8. num. 21.* Dn. Patente Anton. Hering *tract. de fidejussor. cap. 10. num. 248.* iisdemque talem homicidam, qui scelus illud præmeditatum & per industriam ac insi-
33 dias vel proditoriè committit, ad † ecclesiam
non posse fugere, nec ullo jure asylum habere: sed ubicunque terrarum, seu in quacunque mundi parte valeat capi, carcerari & puniri, tradente Farinacio *d. tit. 1. quæst. seq. 7. num. 18. & tit. 4. quæst. 28. nu.* 22, 23, 24. 25. post Plotum *consil. 123. tom. 1. var. cons. crimin. & latè*, Flamin. Chassan. *in tract. de* [illegible] *cap. de bannitis num. 242. & seq.* Nic. Boërium *decis. 109. nu. 5. cum reliqq.* Covarruv. *lib. 2. var. resolut. cap. 20. nu. 7.* Joh. Ludovic. *decis. Lucens. 16. nu. 33. et seqq. lib.* 1. cum infinitis aliis, quibus adde Coras. *d. lib. 5. miscell. cap. 23. nu. 8, 9. 10.* deque eadem securitate ac immunitate Petrus Sarpus & Un.

Geor-

Georgius Rittershusius, amicus noster, agit *in tract. de jure Asylor.* Pet. Greg. Tholcz. *lib. 33. syntag. jur. univ. cap. 21. & 22. cum lib. 13. de republ. cap. 22. & 23.* Guid. Pancirolл. & ad eum Henr. Salmuth. *lib. 1. de vet. amiss. & nov. repert. pag. 220. & seqq.* Nic. Bellus vel quicunque alius author *d. tr. de statu civili seu polit. lib. 5. disc. 81. pag. 504.* Henr. Bruning. JC. Bremens. *d. de statu* *tutis d. sp. 4. per tot.* Sapientissimus igitur omnium regum † Salomon (qui litem de obpresso infante inter duas mulieres tam prudẽter diremit 3. *Reg.* 3.) rectè dixit: Homo obpressus propter sanguinem hominis, ad foveã usque fugiat, ne sustentanto eum. *proverb. 28. v. 17.* ubi clarissimus Dn. Remus *in spicilegiis* addit: Qui manus habet maculatas sanguine humano, quacunque se absconderit (lateat sane cum Mario in paludibus Linterni: stet intermedius inter Noham & Samuelem & Jobum: ad aram confugerit, statuas Principum prehensarit, in asylo agat) non tamen ei parcẽdum: sed talionis jure ipsius quoque sanguis fundatur. Georg. Remus *in spicil. d. loc. pag. 351.* Adeò ut † ipsis Principibus vel Judicibus imputetur, delinquẽtium impunita malitia. Hinc Gregorius Richterus ait: Jener mörder / da man jhn für gericht fürhielt / wie viel mord er begangen / sprach er zum Richter: Er gestehe es nicht / er habe nur einen mord begangen. Da mans jhn oberweisen will / spricht er: den ersten

34 (margin, beside "presso infante…" line)
35 (margin, beside "Adeò ut" line)

habe ich ermordet / die andern hastu ermordet. Dan hettestu mir mein recht das erste mal gethan / so weren die andern für mir wol sicher gewesen. *Richt. in axiom. polit, reg. 407. nu. 9. pag. 844.* Simile est responsum morionis ad quemdam ex Regibus Galliæ. Quum enim hic de quodam conquereretur, qui homicidii veniam petebat & diceret: Atqui jam tertium est homicidium: Quid ait (inquit iste stultus) domine, imò primum duntaxat homicidium perpetravit, tu secundum & tertium. Nam si primi veniam illi non dedisses, unicum illud conmisisset, referente Camerario *d. cent. 1. cap. 100. pag. 469.* Ant. Bullæo *dec. sing. consilior. 3.*
36 *nu. 44 pag 242. juncto nu. 45.* ubi heroica † Jacobi VI. Regis Angliæ refert verba ex supplemento historiæ Belgicæ de An. 1615. Da er / alß der Obenberry jämmerlich umbs leben gebracht / hat gesagt: die grosse ubelthat soll gestraffet werden / damit die tropffen deß unschuldigen bluts nicht an meinē todtkleide hangen pleiben. Consentit sacra scribtura, quādo propheta veri Dei Regem Achabum adloquitur: Quoniam dimisisti virum dignum morte, erit anima tua pro anima ejus & populus tuus pro populo ejus: *3. Reg. 20. v. 42. cū inf. nu. 195.* Et licet
37 † homicidæ faciant conpensationes cum judicibus quoquo modo, attamen Deus tandem in hac vita ejusmodi atrocia crimina punit, quod homines facere neglexerunt, ceu pluribus

bus ostendit Greg. Richterus *axiom. polit.* 302. *per tot. axiom. oeconom.* 120. & *appen. histor. reg.* 11. Propter eamdem criminis atrocitatem plura alia inter homines recepta & à JCtis observata sunt, quale est † quod in hac punitione 38
nulla habeatur ratio dignitatis vel sexûs, num malitiosè occidendo delinquens sit nobilis vel ignobilis, clericus aut laicus, masculus aut fœmina. Althus. *d. cap.* 128. *nu.* 23. *in fin.* post Farinac. *d. quæst.* 119. *nu.* 19. & *seqq.* adde Conr. Lancilot. *d. tr. de offic. prætor in criminal. tit. d. homicid. nu.* 4. & 5. *p. m.* 543. Rol. à valle *consil.* 12. *nu.* 19. *vol.* 3. ubi ex Baldo & Marsilio infert: Quod licet † Nobiles furcis non suspendan- 39
tur, tamen concurrente enormitate criminis suspendantur, tamen concurrente enormitate criminis suspendantur, tamen concurrente enormitate criminis suspendantur & quidem in altioribus furcis. Aliàs extra homicidii casum vel aliud crimen atrocissimum fateor non modò † Nobilitatis, ceu indicat Schonborneri 40
exscriptor Nic. Bellus *d. tr. de statu civ. seu polit. lib.* 1. *disc.* 32. *p* 168. & *disc.* 47. *p.* 180. And. Tiraq. passim *in tract. de Nobilit.* & *tract. de pœn.* Azo & alii Dd. *in l. ad bestias D. de pœn. junctis dictis* 4. *Reg.* 9. *v.* 34. *in fin.* 2. *Paralip.* 22. *v.* 9. *Jerem.* 26. *v.* 23. *in fin.* Sed etiam † Ætatis haberi discrimē in 41
pœnis infligendis, si aliæ circumstantiæ concurrerint, velut de minoribus circa homicidium disputat idem Rol. à Valle *consil.* 77. *per tot. vol.* 3.
Dd. *ad.*

DD. ad l. fere in omnib. D. de reg. jur. Ant. Gal-
læus d. dec. sing. consil. 3. quæst. 7. n. 48 pag. 244.
245 246. 247. Ulterius pœnam cædis huma-
42 næ auget, quod † homicidis voluntariis seu
manifestis & bannitis denegetur defensionis
patrocinium & adpellationis beneficium. Rol.
à Valle d. cons. 12. n. 18. & 20 vol. 3. Prosp. Fari-
nac. d. prax. crimin. part. 2. de var. crimin. quæst.
101. nu. 59. & 60. Insuper † homicida quam-
43 vis terga dederit, attamen ipsius memoria da-
mnatur, estque infamis (etiamsi bannitum oc-
ciderit, & nulla pœna adfectus fuerit, dicente
post alios Hipp. de Marsil. in pract. crimin. §. ag-
44 gredior nu. 11. & 12.) nec ad † testimonium fe-
rendum admittitur (cum dicatur vilis persona,
adeo ut in facto gravi non recipiatur in testem
sine tortura, & homicidium habeat in se deli-
ctum ac dolum, quantumcunque permittatur
à statuto, juxta eundem Marsilium, illud mul-
tum notandum prædicans d. §. aggredior num.
13. & 14. adde Plotum de in lit. juran. §.
45 49. num. 8) nec ei, quem interfecit † succe-
dere potest, mediatè ex testamento vel im-
mediatè ab intestato, etiamsi ante odium vel
inimicitiam contractam occisus homicidam
sibi heredem in tabulis fecisset, & ita non mu-
tatis decessisset, attamen occisi, velut indi-
gno hereditas auferatur, fiscoque adplicetur;
tam de jure communi, quàm reipublicarum
46 multarum consuetudine, ut de † bonis fugiti-
vo-

vorum homicidarum conficiatur inventariū, neque ulli ex illorum bonis atque consensu superiorum prævio quidquam concedatur, teste de præmissis eodem Herm. Lathero *d. tract. de Censu lib. 2. cap. 8. nu. 24. & 25* post Dd. *ad tit. D. & C. de his quæ ut indign. auf. cum tit. D. de legat. adimend.* Jacob. Ayrer. *d. tract. de homicid. voluntar. part. 2. nu. 13 pag. 350. & seqq.* Ad. Kellero *lib. 2 de officio jurid. co Polit. pag. 429.* Churfürstl. Pfalz Landsordnung *cap. 4. §. 2. pag. 135.* De hac etiam juris in bonis occisi ademtione ac privatione obiter agunt Dd. *ad tit. in Feud. de Regalib.* Antonius Gomesius *var. resolut. c. 3. nu. 51. & 52.* idem Kellerus *tract. de jure succeden. ab intest.* von Erbfalsrecht *tit. 28. nu. 4 & 5.* Sed & † talis, homicida ad damnorum emergentium, ob occisi mortem & interesse, itemque restitutionem expensarum, curationis & æstimationis operarum, quas interfectus, si supervixisset præstare potuisset, tenetur juxta Althus. *d. cap. 128. nu. 23.* Farinac. *d. lib. 1. tit. 2. quæst. 15. nu. 13. et 14. cum lib. 2. d. quæst. 119. nu. 39. et seqq.* Rol. à Valle *consil. 39. vol. 2.* quamvis operarum æstimationem hodiè locum non habere velit Althusius ex Julio Claro *in recep. sentent. §. homicidium nu. 23.* & Ant. Gomesio *d. cap. 3. nu. 38.* His adnumerari poterit, quod homicidii dolosi crimen adeò abominabile & punibile semper exstiterit, ut non modò † canes, velut animalia bruta seu irrationalia, ejus

47

48

Chri-

sæpè indices ac vindices extiterint, [illegible]
cat allegati *in prodrom. observ.* [illegible]
cap. de [illegible] *num.* 40. præterque illos [illegible]
Greg. Tholoz [illegible] *lib.* 48 *Syntag.* [illegible]
12. *nu.* 12 *usq.* [illegible] 10. junctò Petro Lau[illegible]
jusq; interprete Laurentio Cupæro *in T*[illegible]
mundi minor. seu [illegible] *Ocean.* [illegible] 15.
& 54. Joh. Lampadio *in continuat.* [illegible]
Christoph. Pez[illegible] *part.* 3. *cap.* 5. *pag.* 27. Herman[illegible]
Lignarido *in oblectam. academ. cap.* 10. sed [illegible]
49 de quodam † homicida, qui [illegible]
vit & condemnavit, etiamsi collegæ veniam
dare voluerint, memorabile referunt ex-
emplum Otto & Dionysius Melander *lib.* [illegible]
jocoser. 169. [illegible] 634. 635. 636. ex Joh. Jac. Gry-
næi explicat. Jonæ pag. 123. ut intelligamus nul-
lum homicidium manere occultum, juxta Joh.
Stumphium *lib.* 3. *Chron. Helvet. fol.* [illegible] 62. [illegible]
† ipsi interdum, qui homicidas tales defen[illegible]
50 vel pro iis intercedunt, ut impuniti dimittan-
tur, condignas & easdem ferè pœnas interfe-
ctorum sustinere solent, ceu pluribus indicat
Gregorius Richterus *axiom. polit.* 409. *per tot.*
ubi regulam illam Pomponii Læti (pœnam
scilicet, quam facinorosi ob flagitia sua meru-
erunt, plerumque in defensorum capita redun-
dare ac resilire) illustrat, interque alia singu-
larem ex S[illegible] Sacci *postil. conc.* 2 *part.* 4. *pas-*
51 *sion. Christi pag.* 25. historiam de † Cardinale
Nicolao Cusano Magdeburgum Roma veni-

ente

ente & Papæ gratiam, suumque privilegium (quod conminiscüntur esse, ut † Cardinale 52
aliquo urbem ingrediente, adcurrentes malefactores cujusque ordinis veniam recipiant & inpuniti maneant, qua de re disceptant Dionys. Gothofred. & alii *in l. addictos 6. C de episc. audient. juncta inf. append. num*. 4. 5. 6. 7. 8. 9. And. Tiraquel. *tr. de pœnis caus.* 55. Barth Cæpolla *tr. cautel. caut.* 2. Mart. Laudensis *tr. de principe quæst.* 485. Baldus *in l. addictos C. de appellat.* Pet. Greg. Tholoz. *lib.* 33. *syntag. jur. univ. cap.* 21. *num.* 12. Zasius *in §. pœnales nu.* 32. *tom.* 4. *oper.* Arnisæus *lib.* 2. *de jure majest. cap.* 3. *num.* 6. Joh. Bodinus *lib* 1. *de repub. cap.* 8 §. *Sed ut ad propos. red. p. m.* 259. *&* 260. Thom. Bozius *in tract. de jure statuum Eccles. lib.* 5 *cap.* 4. *pag.* 494. Henr. Bruning. *d. disp.* 4. *de statutis pag.* 149. *&* 150. ubi Cardinalis Raymundi ante seculum, & quod excurrit, Bremam ingredientis exemplum & literas reversales adducit) & Senatus infensissimos, omniumque sceleratissimos excipere volente recenset quod à Magistratu talem acceperit responsionem: Se tandem concedere, ut prælatam Cardinalis crucem sequerentur, si pereq; id observaretur, Legato nempe isto apostolico civitatem introeunte & recedente, sicque nebulones simul & in malam quasi crucem abirent. Quibus cùm Cardinalis se in retitum ac delusum propriis verbis cerneret, hoc saltē superaddidit: Vos † Saxo- 55
nes

[illegible] Sixt. *Rxchierus & Saccius dd. ll.* Quam verè hoc sit dictum (scilicet ob animi [illegible] vel rigorem aut constantiam) alii judicent [illegible], quæ tam de atrocitate ipsius de[illegible], quàm pœnæ subsequentis gravitate ex [illegible] [illegible], politicis ac historicis in medium [illegible] nunc consilii, verum esse, quod [illegible] [illegible] supra in initio dixi: illudque manifestius & [illegible] rerum omnium moderatorem legem docent Theologi, Jehovā ne-
54 [illegible] esse homicidio, ut iste † [illegible] [illegible] aspectus, maledlinguæ, aliosq; [illegible] adfectus [illegible] sed quia si minus admota sit, inter cædis species referat, ut pluribus exponunt communiter ecclesiæ doctores *ad 5. præcep. decal.* Martinus Chemnitius *part. 1. locor. theologic. commun. de Lege Dei pag. 178. cum seqq.* Henr. Knaustius J.U.L. *in lib. l. German.* vom mord der jungen *post ipsius præces. vulgo* Gerichtlicher fewerzeugk &c. Qu[illegible] nites respiciunt ad ipsius Christi, veluti [illegible] magistri expositionem, dicentis: Omnis qui irascitur vel [illegible] fratrem suum, reus erit judicio, estque homicida. *Matth. 5. v. 22. 1. Joh. 3. v. 15.* Unde S. [illegible] quoque scribit in epistola ad [illegible]: *[illegible] quicunque odit fratrem, [illegible] tamen homicida*
55 *est.* Similiter Onano † qui malitiosè semen humanum, unde Hesychus parisatur [illegible]

[illegible]

τος & σπέρμα h.e. sanguis, genus & semen, apud Martinium *in lex. philol. verb. sanguis pag. 3359*) in terram projecerat, nec fratri semen excitare voluerat, gravis dica scribitur, & ipsius factum, velut naturæ obstrepens, eamque destruere intendens, pro peccato valdè detestabili & quodam homicidio nasciturorum habetur; adeò ut is à Deo percussus fuerit. *Genes. 38. vers. 8 9. 10. 11.* Pet. Greg. Tholoz. *d. lib. 36. syntag. cap. 15. nu. 20.* Imò ethnicus & aliàs spurcus poëta Martialis hoc intellexit (de quibus omnibus vide Roderic. à Castro *in tract. de morbis mulier. part. 2. lib. 1. cap. 15. de Gonorrhaea pag. 108. & 109.*) proque homicidio habuit *lib. 9. epigram. 42.*

Pontice, quod futuis &c.

Ipsam crede tibi naturam dicere rerum,

Istud quod digitis, Pontice, perdis homo est.

Sed gravitatem externi & realis, dolosique homicidii melius vix possum' cognoscere, quàm ex historia creationis & primo omnium † fratricidio Kaini; quod commisit in societatis humanæ ipso quasi exordio, dum innocentem Habelem occidit, quod factum nefandum exstat describtum *Genes. cap. 4.* & reperitur in novo testamento 1. *Joh. 3. v. 12.* Matth. 23. *v. 35.* Lucæ 11. *v. 51.* Hebræor. 11. *v. 4. cum seq. cap. 12. v. 24.* Ibique commentatores antiqui & recentes iterum pluribus examinant. Ego intra con- & professionis meæ metas permanens 56

cur

(cur enim legislatoris Mosis tradita & talia cri-
mina ad nostrum non spectarent forum) ordi-
ne præcipua notabo, & in lectoris usum fideli-
ter conportabo, bona spe fretus, quemlibet ex-
inde posse eò melius colligere, quàm detestan-
dum ac summis viribus cavendum sit homici-
57 dium, animo vel corpore id fiat. *Principiò* †
Moses postquam recensuerat hominem divi-
num animal & omnia valdè bona fuisse creata,
item quomodò primi parentes, Adam & Eva,
labsi, Deusque inter illos & serpentem diabo-
lum instituerit judicium, ac unusquisque reo-
rum suas pœnas acceperit, exque paradyso ab
angelo projecti sint; tandem subnectit, quo-
modò in re domestica sese gesserint novi illi
conjuges, Deique benedictione successivè
duos filios procreaverint, quorum unus agri-
cola & alter ovium pastor exstiterit, interque
sacrificandum senior odium erga juniorem
conceperit, sicuti hæc recensentur *Genes. cap.*
1.2.3.4. & ex iisdem colligimus quod perquã
nefariè agant, qui tam divinam Fabricam de-
struunt, ceu memini antea *num.* 22.23.24. Et
quidni? non solum namque † ad imaginem &
58 similitudinem homo est conditus *Genes. 1. v.*
27. et 9. cap. v. 6. Ambrosius *lib. de Noë & arc. c.*
26. & in lib. de dignit. human. condit. cap. 1. 2. 3.
Polycarp. Lyserus *in suo Adamo i. e. expos. 1. part.*
Genes. c. 1. pag. 106. cum seqq. Sed etiam ipse
promissus filius Dei adsumsit carnem humanã

Luc.

*Luc.*1.*&* 2.*cum* 1.*Joh*.4.*v*.2 & factus est nobis per omnia similis, excepto peccato *Hebraeor*.2. *v*.17.*cum cap*.7.*v*.26.*item* 1.*Joh*.3.*v*.2.3.5.1.*Pet*.2. *v*.22.*&* 2.*Cor*.5 *v*.21.nos que pretioso suo sanguine redemit 1.*Cor*.1 *v*.30.*cum* 1.*Timoth*. 2. *v*. 6.& mystici sui corporis membra, cumq; Patre Christus in nobis mansionem fecit *Joh*. 14.*v*. 23.1.*Cor*.10.*v*.17. & in eo vivimus ac movemur, nec procul est ab unoquoque nostrum *Actor.cap*.17.*v*.27.*&* 28. ut regenerati ac novi quasi homines, *Ephes*.2.*v*.10.*&* 4.*v*.24. *Colos*.3.*v*.10. & templa Spiritus sancti simus facti 1.*Cor*.3.*v*.16.*&* 17.*cum cap*.6.*v*.19.*Actor*.*d*.*c*. 17.*v*.24.*&* 25.*cum* 2.*Corinth*.6 *v*.16. Qualem ob dignitatem ipsi † angeli, qui purissimi spiritus, non modo in hac miseriarum valle, nos suos socios & confratres, imò se custodes, servos ac ministros vocant. *Tob. passim in suo libel. Daniel.cap*.10.*Math*.18.*v*.10.*Hebra*.1.*v*.14 *Ps*. 91.*v*.11.*&* 12.*Apocal*.19.*v*.10. qui verò ex illis in veritate & justitia non permanserunt, tali ut homo post lapsum λύτρῳ dignati, Messiæque participes nunquam fuerunt *Hebra*.2.*Job*.4.*v*. 18.*&* 2.*Pet*.2.*v*.4.*Judæ c*.1.*v*.6. sed etiam in vita æterna erimus ἰσάγγελοι *Matth*.*c*.22.*v*.30. 1.*Corinth*.15.*passim et* 1.*Joh*.3 *v*.2. imò ipse filius Dei reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundū operationem virtutis suę qua etiam potest sibi omnia subjicere *Philip*.3.*v*.21.*juncto* 1.*Joh*. 3.

59

v.2.

v.2.& 3. Quàm inmenſum igitur ſcelus putas committere illos, qui ſanguinem humanum quærunt & profundunt, inſignemque eccleſiæ ac reipublicæ columnam ex cætu piorum auferunt? Similes de homicidio cogitationes habuit Johannes Nyder, quondam ex ordine prædicatorum profeſſor theologiæ in *expoſit. 5. præcep cap.* 1. interque Juriſconſultos ex parte Joh. Althuſius *d. lib.* 1. *dicæol. cap.* 20. *nu.* 8. *cum ſeqq.* diſertò autem Rolandus à Valle, qui poſt
60 Magiſtrum in † hiſtoria ſcholaſtica (quæ conpoſita eſt à Petro Comeſtore, qui frater fuit Lombardi & Gratiani; cumq; decretum Gratiani, ſicut teſtatur Gloſſa juris canonici, editũ ſit circa A. D. 1150. circa illud tempus etiam ſcholaſticam hiſtoriam pronatam eſſe vix dubium eſt, præeuntibus Matth. Chemnitio & Polycarpo Lyſero *lib.* 3. *harmon. euangel. cap.* 36. *pag.* 55.) inquit: Grave nimis eſt peccatum homicidii, quoniam homicida contumeliam facit Deo, qui occidit filium ſuum, cùm omnes ſimus filii Dei per creationem ut in pſalmo: Filii excelſi omnes; & perfecti' per (adoptionem) fidem ac baptiſmum, ut apud *Joh. c.* 1. dicitur: Dedit eis poteſtatem filio fieri his, qui credunt in nomine ejus. Item facit injuriam Angelo, qui cuſtodit hominem: nec non dicitur horrendum crimen, quia incidit in manus domini, iſque faciet de eo ultionem, ut ait Nicolaus de Lyra *in epiſt.*

pist. Pauli ad Hebr. cap. 9. Sic Rolandus Vallensis *d. consil. 12. nu. 23. vol. 3.* Quæ majora pondera accipiunt de iis, qui ad mores † Judæorũ, 61
veritatis Christiano-euangelicæ confessores trucidant & quasi magnam gratiam apud Deũ iniverint, sibi imaginantur. Sed super his ita exclamat B. Augustinus: *O error horrendus! itane ut placeas Deo, percutis placentem Deo Judae & templum Dei vivi, te feriente prosternitur, ne templum Dei lapideum deseratur? O execrabilis cacitas!* referente Georg. Wicelio *in postil. super Domin. 6. post pascha pag. 197. juncto sup. nu. 27. & epist. dedicat. hujus discurs.* *Secundò* pergit Moses descibere, quomodò Deus Kainũ in jus quasi vocaverit, inquirendo? *Quare iratus es & cur † facies tua concidit? d. Genes. c.* 62
4. v. 6. Signum hoc est haut leve iræ, doloris, tristitiæ & perpetrati aut animo adhuc voluti sceleris, ut nõ modò Vatablus, Fagius, Musculus & Marloratus hîc notarunt: sed etiam ex hoc ipso capite observavit Levinus Lemni[9] *d. tr. de hab. et constit. corpor. sive de conplexion. lib. 2. cap. ult. pag. 150. B. & 151. A.* indeq; sauciatæ & cauteriatæ conscientiæ nota est vultûs demissio, in plerisque homicidis hactenus deprehensa, daß die mörder nach begangener vbelthat gemeiniglich eine andere farbe bekommen/ auch grimmig vnd heimtückisch außsehen/ oder vor redlichen frommen leuten die augen niederschlagen/vnd jhren neben Christen kein frölisches

angesicht zuwenden / vielweiniger ihre augen nach himmel aufheben dürffen. Creatorem & creaturam namq; ie offenderunt, & se homines non exhibuerunt, socium vitæ interficiẽ-
63 do & † vultum ad terram demittendo, quem aliàs ad cœlum elevare debebant, juxta gentilem poëtam Ovidium *lib.* 1. *Metamorph.* cujus dictum pluribus exornavit Matthias Martini' *in præfat. lexici philolog.*

Pronaq; cum spectent animalia cætera terras,
Os homini sublime dedit, cœlumque tueri
Jussit & erectos ad sydera tollere vultus.

Grave igitur tormentum! quod ad ipsas externas corporis partes provenit, oculisque insedit, tanquam cordis emissariis. Hinc prædictus Lyra super hunc locum scribit: *Iratus est Kain vehementer, invidens gratiæ fratris innocentis, et concidit vultus ejus, quia tristitia mentis adparet in dejectione vultus.* De utroque ibidem pleniori manu disserit Lutherus *in comment. ad Genes. cap. 4. pag. 75. B. 76. A. 83. A. juncto inf. n.* 231. & Lyserus in *Adamo pag. 377. usque ad 382.* Omnes verò inter gradus homicidii numerãt quoque istos externos gestus corporis, quibus tanquam signis & indiciis malevolentia animi
64 erga proximum ostenditur. Christus vocat † Racha *Matth. 5. v. 22.* h. e. cum quis iram suam adversus Deum evomere non audet, ideò vultum suum erga fratrem inmutat, torvùm intuetur, nec loquitur ei amicè; sed oculis gestibus-

que

que exterioribus etiam interiorem animi rancorem prodit. Eodem sensu dicitur † ἀσχημοσύνη, sich ungeberdig stellen/ 1. *Corinth.* 13. *v.* 15. 65
itemque inflatio, cum quis ita incedit, quasi plenis buccis, ac nescio quæ spirantibus, ut nō aut vix dignum judicet proximum, quem adspiciat. 2 *Corinth.* 12. *v.* 20. De priori exempla † exstant parallela. De Jacobo namque scri- 66
btum reperitur: Animadvertit faciem Labani, quod non fuerit sicut heri & nudius tertius *Genes.* 31. *v.* 2. Sic alibi ipse Deus ἀνθρωποπαθῶς Samuelem objurgat, Saulum lugentem: Ne respicias vultum ejus, quoniam abjeci eū, nec juxta intuitum hominis ego judico. *Samuel.* 1. *sive* 1. *Reg.* 16. *v.* 7. Nec non propheta Esaias malum in populo Judaico adnunciat, dicendo: Dominum ablaturum virum honorabilem vultu & agnitionem vultus responsuram contra peccatores *Esai.* 3. *v.* 3. & 9. Iterumque Salomon inquit: Ut cæcias gignit pluviā, ita vultum indignabundum lingua simulantis. *Proverb.* 25. *v.* 23. Imò hæc doctrina usum quoque in jurisprudentia & philosophia accepit. Non solum enim Zophytus physiognomus profitebatur olim hominum mores, naturasq; ex corpore, oculis, vultu & fronte pernoscere: Sed etiam † ex facie confusa aut truculenta, 67
concurrentibus tamen reliquis adminiculis, colligitur probus animus & ad scelera proclivis homo; imò mala physiognomia judicium

Digitized by Google

sæpè est conmissi delicti & ad torturam ferè idoneum, ceu tradūt post alios Paris de Puteo *in tr. Syndicat. verb. Tortura § mandavit nu. 26. pag. 1027. edit. Francof.* Franc. Casonus *tr. de indic. & torment.* 1. *c. 6. nu.* 1. 2. 3. 4. *pag.* 20. Jac. Menoch. *l. b.* 1. *præsumt.* 15. *nu.* 6. & *præs.* 89. *nu.* 130. Phil. Camerarius *cent.* 2. *medit. histor. c.* 3. E contrario liberalis facies omnia bona promittit.
68 Nam † vultus est liber & litera mentis, figuraque probitatis: & ex eodem cognoscitur ira cordis; necnon in pio virtus, in malefico crimen est: præcipuè autem in Principe laudatur, si fuerit visu facilis & dictu adfabilis omni, sicut hæc pluribus exornavit Paris de Puteo *in d. tract. de syndicatu tit. de Excess. regum c.* 2. *nu.* 6. 7. 8 9. 10. 11. *pag.* 82. *B. edit. Venet de Ao.* 1571. *sed edit. Francof. de Ao.* 1605. *in vers. Re autem p.* 27. & 28. confer Bartholom. Anglicum *lib.* 5. *de proprietat rer. cap.* 10. Ex visu quippe cognoscitur vir, & ab obcursu faciei cognoscitur sensatus, juxta Syrac. sive Ecclesiast. *cap.* 19. *v.* 26. talique forma laudatur David, quod fuerit rubicundus & pulcher adspectu, facieque decorá & postea majestatis plena, qualis regem decet. *d.* 1. *Sam. aut* 1. *Reg.* 19. *v.* 12. De præmissis consule eumdem Camerarium, qui probat faciem esse indicem animi, ac Deum solum esse *καρδιογνώστην, cent.* 1. *hor. succis. sive med. hist. cap.* 57. & *d. cent.* 2. *c.* 2.
69 *Tertio* † Jehova Kainum increpat hisce: *Nōne*

ne ſi malè egeris ſtatim in foribus peccatum tuum aderit: d.cap.4.v.7. Phraſis eſt hebraica & diverſimodè intellecta, ut taceam in ipſa translatione LXXII. interpretes alium ſenſum obtrudiſſe, inque ejus myſterio græcos, latinosq; patres ſudaſſe, ut adnotavit David Pareus *comment. in Geneſ. h. c. 4. pag. 148. A. v. antequam*. Nos cum ipſo fontibus adhærentes, priorem verſionem amplectimur. Quâ retentâ Onkelos id refert ad † futurum judicium univerſale, in quo manifeſta erunt omnia peccata. Verba 70
in latinum translata ſunt hæc: *Si non benè egegeris, in diem judicii peccatum tuum ſervatum eſt, in qua futurum eſt, ut ulciſcatur de te, ſi non converteris.* Sed paraphraſis à textu præſenti videtur aliena, aliàs quidem pia, indeque confirmata, quod inter cætera Dominus ſignum Kaino vel ipſum in ſignum dedit, ne in hac vita interficeretur aut id non ſine multiplici vindicta contingeret: ſicut de Lamecho adhuc dubiũ remanſit, num Kainum occiderit; quamvis in hac terra non abſque pœna, corpus animamq; cruciante fuerit, & † peccantes maneat inevi- 71
tabilis ultio, vel in hac vita vel in futura. Aliquando enim Deus (inquit idem Pareus) indulget μακροθυμίᾳ ſuâ hominibus pœnitentiæ ſpacium concedens. Fruſtra vero ſcelerati inpunitatis ſpem inde arripiunt, quia tandem Deus omne opus, quod eſt in occulto (ſicut exemplum hìc in Adamo & Kaino habuimus)

Digitized by Google

adducit in judicium, sive bonum sit sive malū
72 *Eccles. seu Syrac. 12. v. 14.* Cæterum † Nicolaus Lyra (de quo vulgò circumfertur: Si Lyra non lyrasset, Lutherus non saltasset, i.e. si ille suis laboribus viam non monstrasset, alter tantus non evasisset in versione & explicatione bibliorum *juncto inf. num. 212*) verba ista hunc in modum exponit: Peccatum tuum ita patens erit m h, sicut ea quæ ponuntur in ostio Quò trahit etiam Aristotelis dicta *ex lib. 2. Metaph.* de notitia primorum principiorum, quod omnibus sint nota, & in foribus quis delinquat.
73 Quâ ratione indicat † peccatum Kaini cubare præ foribus i. e. non manere obcultum, sed mox patere scelus, quod magis celare nequeat, quàm quæ præ foribus fiunt; quasi Deus dehortetur eum à delicto ulteriore, quod meditabatur spe obcultationis & inpunitatis, sicq; etiam tacita pœnæ comminatio his inclusa sit. Nec multum recedit Joh. Marianæ Jesuitæ expositio, dum ait, quod melius verba ista ad cognitionem referēda, cui non modò aperta sint omnia, sed etiam pœna præsto sit, sive instet & admisso peccato ad judicis portam suspensa maneat, donec eum irroget, *in noviss. Scholiis biblic. ad hunc loc. pag.* 10. & eam explicationem prætulit quoque David Pareus, dum illud pro pœna peccati præsenti, certa & ineuitabili usurpat, additque peccatum pro pœna ejus per metalepsin usitatè accipi apud Hebræos (adstipulan-

pulante ibidem Vatablo & Musculo) sicuti & pœnam præ foribus adesse proverbialiter dici, pro citò & certò instare, *in comment. ad Genes. h. c. 4. oper. Theolog. pag. 148. A.* Sive in propinquo adesse, juxta Brentium *hic pag.* 70. vel proximâ ac præsentissimam esse, ut Tremellius ac Juni⁹ ibidem notant † illucque referunt Græcum ἐπὶ θύραις *Matth. 24. v. 33.* Quo concesso crederem simile quid latere in isto vulgato: Hannibal ante portas, Germ. der feind ist vorm thor i.e. adpropinquat & mœnibus fere inhæret. 74
Sed † Lutherus *ibid. pag.* 77. non sine alio proverbio id à Mose prolatum esse censet, de quiete & peccato cubante quasi in otio & januâ clausâ. Eamdem explicationem, omissis tamen authoribus, sequitur Lyserus *in Adamo eod. cap. 4. pag. 384. cum reliqq.* vocatque insignem metaphoram (quam Tremellius & Junius quoque vocant elegantem *ad verb. Excubans nu.* 13.) & hanc esse † naturam peccati, ut quando perpetratur, non semper mordeat, neque statim sentiatur (atqui textus latinus ait, ilicò præ foribus esse; quod ob concordiam retinendam ego sic intelligerem, pœnam peccati recenter perpetrati jamjam vel mox & quasi ante januam excubare; aut ipsius peccati sævientem dolorem nondum ad secreta cordis pervenisse, de commisso tamen facto utiq; primo momento constare, licet nondum gravitas ejus penetraverit, quod dictum ex Taci- 75 76

to &

to & Menandro illustravit Dn. parẽs Ant. Hettingius *tract. de fid. juss. cap. 27 p. 1. nu. 229.* vel sanè reliquas explicationes fore retinendas: maximè cum in Hebraico adverbium *statim* redundet, nec Hebraicè sit, authore eodem Marianâ) sed sæpius quiescat & dormiat instar leonis vel catuli. Quidquid sit, hæ omnes meditationes sacris literis minime adversantur: uti nec hodiernis loquutionibus, dum ad-
77 huc † Germani de infortunio instante dicunt, **es ist ein vnglück vor der thür** / & thesis notoria est, quomodocunque verba accipiantur, ceu idem Pareus fatetur, eò referens Tibulli poëtæ versiculos:

Ah miser, & si quis multum perjuria celet,
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Et ut in eo persistam, ulterius colligitur, isti dormitioni non esse fidendum; siquidem peccatum in ipsis foribus quiescat, ubi facile per strepitum aliquem excitari queat: Quando verò id fit, ut securus peccator lege territus, quasi per fores intra se revertatur, sive ad inte-
78 riora cordis redeat, tunc exagitetur † morsu conscientiæ & sensu judicii divini, vel si non in hac vita, attamen in agone mortis & velut janua alterius vitæ expergefiat, tuncque evadat in vermem, æternùm rodentem & nunquam morientem *arg. Esai. 46. v 8. & 66. v. 24. Lucæ 15. v. 17. Roman. 7. v. 8.* Sicque volunt hîc subesse πρόληψιν, nimirum licet ad tem-

pus

pus peccatum cubet h. est. quiescat, non agnitum, ut scelerati excussâ conscientiâ malefactorum aliquamdiu sibi blandiantur pœnarũ securi, attamen cubet ante fores i. e. prope, ut facilè excitetur; imò ibi quasi excubias agat & vigilet in delinquentis perniciem. Eò respicit Theodotii interpretatio: *Si malè egeris, peccatum ante vestibulum tuum sedebit* (nempe instar adparitoris) *& tali janitore comitaberis.* Qui sensus ut robur capiat, notum est † per fores 79
nos in- & egredi. Per introitum verò & exitum omnes vitæ nostræ actiones intelliguntur, 2. *Samuel.* 3. *v.* 25. *Ps.* 121. *v.* 8. sicq; in iis peccatum nobis adhæreat *Rõ.* 7. *v.* 24. *Galat.* 6. *v.* 1. & quasi januam aut fores in nos ipsos aperiamus, ut in simili dixit Plutarchus apud Erasmum *chil.* 3. *cent.* 6. *adag.* 70. *pag.* 643. Istam expositionem quoque convenientiorem esse, Mosisque loquutionem singularem energiam continere fatentur hîc Augustinus Marloratus & Joh. Calvinus *in expos. Eccles. super Genes. pag.* 46. *A.* scribentes: *Cubare dicitur peccatum, sed ad fores. Neque enim protinus judicii metu torquetur peccator: Sed quacunq; potest delitias accersens ad se fallendum, quasi in libero spacio obambulat, imò lascivit tanquam in pratis amœnis. Sed quum ad exitum venitur, illic peccatum occurrit, suasque excubias agens; tunc deprehenditur conscientia, quæ se prius solutam putabat & duplices moræ pœnas solvit. Non dormit ergo peccatum*

im-

impiorum, quantumvis inpune peccare videantur. Quum enim dixerint: Pax et tuta omnia, tunc repentinus eis imminet interitus, sicuti dolor partus mulieri prægnāti, nec effugient. 1. Thessal. 5. vers. 3. Ac sanè ab istis piis cogitationibus non alienos
80 esse † patres ecclesiasticos intelligo. Eodem quippe sensu gradatim Kainum ac quemvis alium ad ejusmodi scelera exitialia descendere, exiliq; initio progressum & incrementum capere peccatum, sive illum successivè à diabolo elusum & à minimis ad graviora prolabsum fuisse (sicut ex totius contextûs collatione fit manifestum & infra *num.* 116. 117. 118. ulterius deductum) indicat quoque B. Johan. Chrysostomus *super Matth. cap. 27. homil. 87. tom. 2. oper. pag. 465. confer. ipsius lib. 1. de providen. Dei ad Stagir. monach. lib. 5. pag. 379. & seq. edit. Basileens. de Ao. 1539.* Nec mirum. Peccata enim
81 pedetentim instillantur, & † Diabolus est vulpes, dicente B. Hilario Pictavorum Episcopo, *in enarrat. psal. 52. pag. 504. edit. Erasm. de Ao. 15-*
82 *35.* † Kain autē primus diaboli discipulus haut inlepidè vocatur à Basilio Magno *in sermone de invidia tom. 1. oper. latinè conversor. pag. 410. edit. antiq.* & Davidem Pareum *comment. ad Genes. p. m. 148. B.* ubi eum vocat primum diaboli organum, & Cunradus Pellicanus eumdem nuncupat omnium inpiorum Patriarcham, primumque Lapidem in ædificio civitatis diaboli, *comment. ad hoc c. 4. v. 8. pag. 8. A.* & Kainū mali-

maligno Spiritu vel Satana agitatum illud facinus perpetrasse dicitur 1. *Joh.* 3.*v*.12.

Quartò † Moses sermonem ita continuat: *Dixitque Kain ad Habel: egrediamur foras, cumque essent in agro, consurrexit adversus fratrem & interfecit eum, dict.c.4.v.8.* Priora verba quod attinet, Kainum non-nihil torvum suum vultum (quem ipsi quoq; adfingit Phil. Melanchthon. *in epist. ad Comitem Joh. à Weda, de colloquut. inter Christum, Adamique filios, apud Meland. lib. 2. Jocoser. 82. pag. m. 911. in fin.*) deposuisse & conloquia miscuisse, utraque tamen hypocrisi & simulatâ reconciliatione parentibus & fratri fucum fecisse; ea satis declarant Lyserus *hîc pag.* 392. 393. 394. Pareus *ibid. pag.* 148. *B.* Marloratus *in expos. eccles. h. l. pag.* 46. *B.* 83

Reliqua verba, † *egrediamur foras sive in agrum,* etiamsi in Hebraicis fontibus & latinis MSS. codicibus, non reperiantur, ceu præter alios hîc observarunt Munsterus, Marloratus, Pareus, Marian & Emanuel Sa (juxta quem illa sub Hebræo intelligituntur; Calvinus autem hoc non audet adserere, fatetur tamen aliquid esse subintelligendum *in comment. ad h. c. 4. p.* 46. *in fin.* velut etiam Pellicanus ait, habere hîc Hebræorum codices quandam intercapedinem, quasi aliquid ablatum sit ex versu, nempe vulgata illa verba, *ibid. v.* 8. *pag.* 8. confer Christ. Besoldum, qui hiatum quoq; agnoscit & colloquium horum fratrum ex Rabbinis adducit 84

in

in thesau.pract.observ.verb. Atheisten 61.*p.*60.&
85 61.)anteq;hos † Joh.Capnio aliàs Reuchlinus JC.ac Hebraicæ Græcæq; linguæ in Germania restaurator laudabilis, *lib.*1.*suæ Cabalæ*: attamē pia antiquitas ea verba, per LXXII.interpretes inserta, huc usq; retinuit, proque expressis habuit, vel ex statim sequentibus verbis, *Accidit cum essent in agro* supplevit; nec ipsi patres eadē
86 repudiarunt. S. Chrysostomus enim credit † in mense Martio provocatum esse Habelem à Kaino exire in campum, ubi occisus est, hūcque mensem pluribus exornat *in homil.de nativit.Joh.Bapt.d.tom.*2.*oper.pag*: 844. Alii hunc textum ad cædis concomitantia transtulerunt;
87 † homicidas nempe secessum & loca sterilia vel avia & ad insidias apta ut-plurimum quærere, imò ipsam terram hos tunc odio prosequi, ut mox audiemus ex Ambrosio & Wice-
88 lio. Ac sanè circumstantia † loci in omni delicto simul notanda est, quæ illud adgravare solet. Proculà domo parentum & ab hominum conspectu Kain scelus patravit: tum ne quis fratri subcurrere possit: tum ut fratricidium lateret, nec testibus posset convinci. Sed frustra latebræ sceleribus quæruntur inter homines & cùm Deus sit καρδιογνώστης & presēs ubique ἀκοιμήτῳ suo oculo omnia adspiciat & vindicet, tam juxta illum versiculum:

Adspiciunt oculis superi mortalia justis,

Quam ipsius Mosis exemplum, qui propriū

fa-

factum tacere & non apud homines, nedum
Deum latere potuit, describendo suum homi-
cidium, quod tamen à præsenti diversum di-
gnoscimus *Exod. cap,* 2. ubi præter recensitos
vide Osiandri *glos. marginal.* Quod prius illud
clarius expressit B. Ambrosius, dum ita scribit:
*Quid sibi vult quod Kain ait, Eamus in campum?
nisi quia † locus nudus gignentium eligitur parri-* 89
*cidio? Ubi enim frater habebat occidi: nisi ubi fru-
ctus deesset? Tanquam præsagiens natura tanti sce-
leris loco germina denegaverat: quod non conveni-
ebat, ut idem solum & contagia parricidalis san-
guinis reciperet præter naturam & fructus secun-
dum naturam germinaret. Meritò ipse dicit: Ea-
mus in campum. Non dicit, Eamus in paradisum,
ubi poma florent: non in aliquem cultum & fructi-
ferum locum. Ipsi parricidæ indicant fructum se
sceleris habere non posse: nec penes eos fructum ma-
nere, qui tantæ inpietati præbuerint officium. Nam
ipsam refugiunt elementorum benignitatem: ut i-
ste Kain, qui videtur veritus ne largior boni terræ
proventus triste facinus impediret: & liberalitatis
assuetudine genitalis, quæ facit sibi fœtus & fructus
varios germinascere: in hoc quoque criminis appa-
ratu vel mutua specie sui, fraternum revocaret af-
fectum. Latro diem refugit, quasi criminis testem:
Lucem adulter, quasi erubescit adulterii conscien-
tiam: Parricida terrarum fœcunditatem fugit.
Quomodo enim poterat communis partus videre
consortia; qui consortem sui sanguinis trucidabat?*

Joseph

Joseph in lacum mittitur siccum: Ammon intra domum occiditur. Justum igitur natura est impartita judicium ea loca, in quibus erat futurum parricidium muneris sui dote privando: ut ex innocentis soli quadam damnatione ostenderet futura supplicia noxiora. Propter scelus igitur hominũ et ipsa Elementa damnantur. Denique David montibus, in quibus Jonathas cum patre interemptus est, perpetuæ pœnam sterilitatis optavit dicens: Mõtes, qui estis in Gelboe, neque ros neque pluvia cadat super vos, montes mortis, Hactenus ille *lib. 2. de Kain & Abel cap 8. part. 1. oper.* Quamvis
90 † locum istum adeò sterilem ac infrugiferum fuisse aut postea evasisse, alii vix credant, interque illos Lyserus dicit, agrum fuisse pascuosũ & Habelem ibi more solito greges pavisse. *d. comment. pag.* 395. Diu ante ipsum verò B. Hieronymus ita ait: Si Damascus, דַּמֶּשֶׂק interpretatur, sanguinem bibens, & Hebræorum vera traditio erit, campum, in quo interfectus
91 est Abel à fratricida Kain, fuisse in † Damasco, ut & locus hoc insignitus vocabulo est, & Saulus, postea Paulus dictus, post interfectionem Stephani primi in Christo martyris perrexit Damascum, ut credentes in Messiam vinctos duceret Hierusalem. *Hieron. lib. 8. in Ezech. cap. 27. tom. 5. oper. pag. 474. edit. Erasm. Basil. de Ao. 1537.* Adstipulatur tacite Vinc. Belvacensis *vol. 1. speculi historic. cap. 56.* confer Lyseri verba, qui de hac terra Damascena, ex cujus gleba Adam

dam ſumtus, poſtque labſum illuc iterum projectus & ibidem Habelis ſanguis profuſus, omnes veteres exiſtimare ait *in d.c.4. Geneſ.pag. 423.* vide tamen Pellicanum *eod.cap.4.v.16.*

Quintò † ſequitur in textu: *Et ait Dominus ad Kain, ubi eſt frater tuus? item: quid feciſti, h. c.4.v.9.* Interrogat Jehova, non quod neſciat, ſed ut ſe conſcium occultæ cædis doceat, & reum tergiverſantem convincat, juxta Pareũ *hîc pag.149. A.* ſive quod quęrat, non tanquam ignarus à quo diſcat, ſed velut judex, reum quẽ puniat, ut loquitur B. Auguſtinus *lib. 12. contra Fauſtum Manichæum cap.10.* Errat itaque Joſephus, dum humano more & ore loquitur: Quia viderit Deus antea hos duos fratres ſemper converſari, jam verò per aliquot dies ſolus Kain ei obcurrerit, ideò eum interrogaſſe, ubi eſt frater tuus? *lib.1. antiq. Judaic.c.3.* Magisque errant † peccatores, qui putant ſeſe poſſe abſconditos eſſe, & ipſum Deum fallere aut decipere, ſi modò ſimulent, ſe de perpetrato ſcelere nihil quicquam noviſſe, ceu impii plerumque & in diem viventes facere ſolent. *arg. Jobi 22.v.13. pſal.10.v.10. & 94.v.7. Jerem. 3. v. 3. proverb.30. v. 20.* quos ſcribtura acriter meritoque objurgat, *Ezech.8.v.12. Eſai.29.v.15. cum ſimilib. apud Marloratum hîc in expoſ. eccl. Gen.pag.47.B.* Videt enim Jehovæ † oculus omnia, quę in abditiſſimis aguntur locis, quamvis mille portis æneis munitum clauſumque

92 93 94 are margin numbers; placed below:

D fuerit

fuerit cubiculum, ubi perpetratur adulterium, cædes, furtum aut alia crimina, quæ sunt eò graviora, quò certiorem scimus spectatorem Deum. Imò bonitatis simulque justitiæ divinæ hic manifestum habemus documētum, quod sceleratum hominem adloquio dignatur, qui fulmine in tartara deturbari meruerat: & ad pœnam quidem postulat, sed non nisi auditum prius & convictum damnat. Utrumque solatium est ingens, & piis & inpiis, quamvis diverso fine & illis probis maximè. Videt namq; Dominus, inquirit & judicat, pœnasque statuit τοῖς ὑβρισταῖς piorum hominum persequutoribus & semper præsto est omnibus oppressis, ὑβρισμένοις καὶ βιαζομένοις. Si enim rex bonus neminem suorum subditorum ab extero aliquo violari patiatur, inprimis cum indignitatem rei videat præsens: multò minus Deus velut rex regum & dominus exercituum, quique semper videt, quoties vis fit suis dilectis. Diligit equidem omnem creaturam, nec quidquā odit eorum, quæ fecit, sed malum in iis odit, tanquam boni privationem, suos autem fideles duplici nomine, & propter creationem & ob redemtionem amat, dicente Dn. Georg. Remo *in dd. spicileg. ad Solomon. Eccles. cap. 3. v. 17. pag. 51.*

95 Pergit quidem † Moses concionē Dei pertexere, quam ad Kainum habuit, dixitque sanguinem fratris Habelis de terra clamare *h. c. 4. v. 10.*

v.10. Sed quia verba ſunt plena terroris & doctrinæ, ut peculiarem ferè locum deſiderent, idcircò ne ordinem turbet prolixior explicatio (eorum namque verborum gratiâ præſentem diſcurſum maximè incepi) placuit eam ad calcē rejicere & interea reliqua examinare. Textus † *ſextò* ita ſe habet in vulgata verſione: *Nūc* 96
igitur maledictus eris ſuper terram, quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua; eumq; operatus fueris eam, non dabit tibi fructus ſuos, h.c.4.v.11.& 12. Ex his & ſequentibus igitur vides homicida, tibi non reſipiſcenti & in cœlo & in terra, inque corpore inminere in felicitatis pœnas varias ac graviſſimas, quas hîc Lutherus & Lyſerus multis amplificant, eo que ſpectat ejusdem Moſis ſententia: Maledictus in civitate, in agro & in domo ſit, qui nō audit verbum Domini Dei ſui, *cum cæteris, Levit.26.& Deuteron.28.* Maledictio enim perſonæ Kaini & poſteritatis ac utriusque laborum & bonorum prædicitur. Utrumque conprehendunt † LXX. al. LXXII. interpre- 97
tes & iſta verba ſic efferunt: *Maledictus eris à terra* h.e. præ terra ſeu magis quam terra, ut ſententia ſit: Vides terram per labſum tuorum parentum maledictam? tu magis atque eò amplius, quod illa ut mater ſanguinem fratris tui ſuo gremio accepit, interprete hîc Mariana. Antonius Archiepiſcopus Florentinus poſt Lyram ait, Kainum infamem fa-

ctum & maledictum esse, non à terra sed hominibus, qui homicidas summo odio habeāt, idq; meritò, cum sint destructores humani generis, exterminantes hominem factum ad Dei imaginem. Vide quomodò hunc textum ulterius inducat *in summa majore tit. 7. cap. 8 §. 3.*
98 Sed † alii eum sic vertunt ac intelligunt: *Maledictus eris à terra*, respectu terræ *terra propter te*, veluti præced. *cap. 3. v. 17. & 18. juncto Rom. 8. v. 19. 20. 21.* Atque ita maledictionis explicatio erit quod *h. c. 4.* sequitur: Cū operatus fueris eam, non dabit tibi fructus aut (juxta Hebræum כֹּחַ) vires suas vel robur & vigorem. Nec inmerito: cum eam Kain ulterius maculaverit sanguine fraterno, sicque Deus ipsius & omnium homicidarum victum reddiderit longè difficiliorem & incertiorem; imò terrā licet inanimatam quasi judicem constituerit, quæ vindictam exerceat. Utramque paraphrasin eodem redire, hic Pareus fatetur, & ante eū ibidem Brentius innuit, nec non Vatablus, Calvinus, Musculus.

Quàm miserabile igitur hoc tunc temporis
99 fuit spectaculum, & cur miramur, quod † terra adhuc supra modum senescat & sterilescat? Mirum potius sit, vel minimum fertilitatis in ea superesse? toties maledicta in Adamo & Eva, deinde Kaino, postmodum tota ob homines pessimos ante diluvium, rursusq; singulæ post illud partes, propter peccata inhabitantiū

non

non modò Sodomitarum, Gomorræorum & aliorum, ſed omnium pene ſucceſſorum. Id faſſus & expertus eſt ſuo exemplo rex David, adulter & homicida factus, ſed converſus, dicendo: Ponit Deus terram fructiferam in ſalſuginem, ob malitiam inhabitantium. *Pſalm. 107.v.34.*

Quod ni verum eſſet, cur idem occiſo Abnero per Joabum tam ſollicitè hæc protuliſſet: Mundus ego ſum & regnum meum apud Deũ in ſempiterno à ſanguine Abner, veniat ſuper caput Joab, & ſuper omnem domum patris ejus? 2. *Samuel 3.v.28. confer inf.num.193.* Nec
ſolum † una perſona aut familia: ſed totius re- 100
gionis incolæ & ipſa terra hæc experiuntur, ut modò dictum, adhibito dicto *Jerem. cap. 26.v. 15. cum hoc diſc. inf. num.190.&195.* & antea Weſenbecius conſideravit in præcepto Dei, qui voluit terram expiari ſanguine humano, in ea effuſo, cujus tamen facinoris author lateat, *ſup.num.* 30. juncto Pet. Greg. Tholoz. *d. lib. 36.c.15.nu.25.* Adfinis expiatio aliunde etiam colligitur. Quando enim homicidium à Judæis aut in ſuis vel in exteris perpetratum erat, non comedebant priusquam ſacrificium veſpertinum pro eis fieret, ut obſervavit B. Hieronymus *in quæſtion. ſive tradition. Hebraic. ad libb. Reg. tom.3. oper. pag. 235. A. edit. Baſil. de Ao. 1537.* Cum igitur ob unum homicidium Kaini terra deneget virtutem ſuam, quid mirum nos

vix recipere sementem, quorum terra tot sanguines (si ita loqui liceret salvâ latinitate) suscepit ac deglutivit? Quocirca nullo modo impunita aut nummis dimitti debent dolosa homicidia, alioquin tota aliqua regio unius facinorosi reatum incurrit. Profectò tanta hîc videtur esse truculentiæ Kainicæ (quam phre-
101 netici quidam hæretici † inde Kainitæ dicti, olim laudarunt & pro fortitudine vel superiore virtute coluerunt; simul scelestissimos Sodomitas & seditiosum Chore ac Judam celebrãtes, quasi jure Christum tradiderit; quæ diabolica monstra ita depingunt Epiphan *hæres.* 38. Tertullian. *lib. de hæres. p. m.* 108. Irenęus *lib.* 1. *advers. hæres. Valent. & simil. cap.* 35. *pag.* 57.) exaggeratio & quidem metaphorica, secundum Tremellium & Junium, per conparationem terræ cum manu sanguinaria Kaini, quod scilicet terra magis fuerit misericors, quam parri-
102 cida in fratrem. Tale innuunt † verba ista: *Quæ aperuit os suum ad suscipiendum sanguinem fratris tui de manu tua &c.* Quod ibi Lutherus, Calvinus, Pareus existimant dici nõ in malam partem, quasi faverit summæ malitiæ Kaini, sed in bonam, quod detestata nefandum facinus tanti homicidii & miserata innocentiam fratris sanguinem ejus suo ore i. e. suis poris & rimis receperit, quasi ad honestam sepulturam, ne conculcaretur. Pia sanè hæc est ratio, quæ omnes à cæde absterrere, vel ad seriam pœnitẽ-

tiam

tiam adigere deberet, ceu ante ipsum quoque Lutherus, inculcavit hisce verbis: *E ce terra aperuit os suum, & devoravit sanguinem fratris sui, at te homicidam hæc debebat devorare. Bona quidem est terra bonis & piis: sed impiis est plena hiatibus. Ad hunc modum utitur atrocibus verbis ad terrorem & confusionem homicidarum. Nec dubium est, quin Kain postquam audivit hæc ex irato † patre.* (Adamo, quem hic per spiritum san- 103
ctum & in persona Dei cum Kaino loquutum fuisse, indeque parentum autoritatem stabilitam Lutherus putat, *pag.* 82. *A.* pia quidem extensione: non tamen in hôc textu fundatâ, ut pluribus hîc arguendo censet Joh Calvinus *pag.* 45. *in princ, pag.* 47. *v.* 9. & ex eo Augustinus Marloratus *in expos. eccles. Genes. h. c.* 4. *v.* 6. *pag.* 45. *A. in princ.* ubi lege verisimiliorem explicationem & ipsius Adami patris cum Dei creatoris conloquium similiter concilia ex *Genes. cap. praced.* 3.) *sicut Judas apud se conterritus & confusus fit, ut quo se verteret, nesciret. Atrocia enim verba sunt & fœditatem hujus parricidii magis exprimunt, quam ulla pictura.* Hactenus Lutherus *ad h. c.* 4. *pag.* 84. *in fin.* Sed nec † alte- 104
ra omittenda erit illustratio, quam olim suggessit Georgius Wicelius, in sua postilla de Tempore, à Gerhardo Lorichio Hadamario latinè reddita, ubi terram nempe ipsam occisore odio habere indicat, idq; ex physicis cômodè exemplificat in Serpente, sub cujus spe-

cie diabolus (inde antiquus serpens dictus *Apocal.* 12.*v.*9.*&* 20.*v.*2.) primos in paradyso decepit patētes & maledictionem suam recepit. *Genes.cap.* 3. Sic igitur ille ait: *Sanguis Habel & aliorum occisorum clamat, et terra bruta interfectoribus hominum est infesta. Nam quod Pli-*
105 *nius ait, neque † serpentem, postquam hominem momorderit, iterum eum in sua viscera terra recipit. Mirum ergo est, terram parricidis sacrilegis non dehiscere.* Sic ille super *d. dominic. 6. post pasch. Euang. Joh. cap.* 15. *&* 16. *pag.* 197. Antequam verò hinc ad alia progrediar, juvat inserere B. Ambrosii cogitationes Christianas, dū præsentem locum ita exornavit: *Minor est ser-*
106 *mo, quàm factum. Est tamen etiam † terra testis, quæ cepit sanguinem. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tuis clamat de terra: non dixit: de fratris clamat corpore: sed de terra clamat. Et si frater parcit: terra non parcit. Si frater tacet, terra condemnat. Ipsa est in te & testis & judex. Testis acrior: quæ adhuc parricidii tui sanguine madet. Judex asperior: quæ tanto scelere coinquinata est: ut aperiret os suum & reciperet sanguinem fratris tui de manu tua. Et illa quidem aperuit os suum quasi exceptura de fratribus verba pietatis: nihil timens cum fratres videret quæ sciret jus germanitatis amoris incentivum esse, non odii. Nam quomodò poterat parricidium suspectare: quæ adhuc non viderat homicidium? Sed tu effudisti sanguinem: cujus dolens ipsa contagium, Non augebit,*

gebit, inquit virtutem suam dari tibi. Quia innocens ultio: ut quæ tam graviter violata fuerit: satis habens non prodesse non quærat nocere. Et paulo post infert: *Hujusmodi peccator à terra maledictus est: quæ est infima & postrema pars mundi. Superius utique cælum: & quæ in cælo sunt, sol, luna & stellæ, throni, dominationes, principatus et potestates, Cherubin & Seraphin: Non est ergo dubiũ, quod eum & superiora damnaverint, quem inferiora damnaverũt. Nam quomodo absolvitur purè illic cælestique sententiâ: quem nec terræ potuerũt absolvere? Et ideo gemens & tremens jubetur esse super terram. Evidens generalisque ratio: quod omni inprobo mala adsunt, & adfutura sunt. Quæ adsunt tristitiam operantur: quæ futura formidinem. Sed improbum plus præsentia quam futura sollicitant.* Tam graphicè de hoc negotio loquutus fuit Ambros. *d. lib. 2. de Kain et Abel c. 9.*

Ulterius † Jehova sententiæ condemnatoriæ 97 *septimò* addit: *Vagus & profugus eris super terrã h. c. 4. v. 12.* Cùm enim superior pœna videri potuerit communis aut levior, adcedit specialis gravior, quod nempe Kain non uno alterove loco, sed per universum orbem terrarum instabilis & vagabundus extorrisque sine sede certa fixaque esse debeat, nullibi inveniens manendi locum; sicuti latronibus adhuc nusquam est tuta mansio: sed quasi gladius ipsorũ cervicibus inmineat, qui gladii pœnâ digni. Græci præsentem textum reddunt: Στένων καὶ

τρέ-

τρέμων i.e. gemens ac tremens, & sequitur Ambrosius *d. cap. 9.* Quod licet Hebræa verba nō sonare, Musculus & Pareus dicant: attamen velut arctè connexæ passiones concurrere, vel eum ista vagatione ac perpetuo exilio concomitantes qualitates esse solere, etiamnum in
108 hodiernis † homicidis, Kainum sequentibus experimur, daß sie Land vnd Stadflüchtig sein/ auch allenthalben winsell, vnd zitternd gehen müssen: ut sic neque pes, neque manus suum rectè facere possint officium. Ac sane tales remoræ illis meritò injiciuntur, cum pedes ad effundendum sanguinem veloces, & manus promtæ fuerint *arg. proverb. 1. v. 16. Roman. 3. v. 15. juncto cap. 7. v. 23. & Jac. 1. v. 14. Chemnit. in loc. commun. theol. cap. de lege Dei in 5. precep. pag.*
109 182. Imò † cor quoque mobile & nullibi quietum interpretatur Munsterus *in schol. ad Genes. h. c. 4. lit. C. pag. 4. B. in fin.* Similem ψοφοδείαν & Panicum terrorem indicat idem Salomon *proverb. c. 28 v. 1. ubi Remus in spicileg. pag. 342. &* David *psal. 109. v. 9.* tum Hiobus *in suo libel. cap. 15. v. 20. 21. 22. 23. 24.* Itemque Moses (quem nonnulli authorem faciunt illius Hiobici libri, teste Petro Galatino *lib. 6. de arcan. verit. cathol. cap. 13. p. m. 260. in fin.*) terrorē illorum, qui præcepta Dei transgrediuntur ad vivum alibi exprimit, hisce: Dabo pavorem in cordibus eorum, in regionibus hostium; terrebit eos sonitus folii volantis, & sic fugient,
quasi

quasi gladium; cadent, nullo persequente; & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes; nemo vestrum audebit inimicis resistere. *Levit.26.v.36.* At sane † quod omnis 110
homicida sit timidus, suspicax & quovis modo crudelis, omneq; timidum existat propensum ad cædem, tutiusque sit dimicare cum forti, quàm timido milite, si ipsum in particulari consideraveris, Germ. daß derjenige/ so einen perversum timorem hat/ sei heimtückisch-vnd mördisch/ auch ein verzagter man nicht ehrlich schlage/ vide quomodò pluribus inducat Gregorius Richterus *in axiomat. polit. reg.315. per tot.* Phil. Camerar. *cent.1. horar. succis. cap.87.p.* 404.& 405. ubi inter alia laudat Claudiani versus *paneg. de IV. cons. Honor.*

Qui terret, plus ipse timet: sors ista tyrannis
Convenit, invideant claris, fortesque trucident,
Muniti gladiis vivant, septique venenis,
Ancipites habeant arces, trepidiq; minentur.

Cujus doctrinæ utilitas etiã ad JCtos nostros pervenit, qui communiter statuunt; Titubationem † inconstantiam & trepidationem, si a- 111
lia probationis adminicula concurrerint, facere indicium ad capturam & torturam, vel sane absque dubio ad ulteriorem inquisitionem, teste Georg. Rotschitz *in process. jur. part. 2. artic.11. sect.2. num.13. ibique Jacob. Schultes in addition. pag.*108. Joh. Georg. Godelmanno *tr. de magis & veneficiis lib.3. cap.3. nu.22. pag.19.*

qui

qui alibi memorabile exemplum ponit hisce verbis Germanicis: Ein natürliche löbliche inquisition war die / welche ein Italiänischer Fürst von Mantua, mit nahmen Ferdinandus Gonzaga gebrauchet. Vnter etzlichen war ein vnbekandter todschläger / die lest er alle für sich kommen/heist einem jeden die brüst blössen/gehet hernach vmbher / greifft eim jeden mit der hand daran / kombt zu einem/ dem zappelt vnd klopft daß hertz für andern/zu dem spricht er: du hasts gethan. der bekennet alßbald; dan daß böse gewissen macht jhm daß hertz vnruhig (quod superior Munsteri explicatio etiam arguit *juncto* 1. *Joh.* 3. *v.* 20. & 21.) solche erfahrung ist recht / hat vrsach in der natur / wie auch König Salomon die beiden mütter / die vmb daß lebendige vnd todte kind zancketen entscheidete. 3. *Reg* 3. Ita Godelman. *d. lib.* 3. *ante cap.* 1. *in consil. vel resp. quodam* §. Ein natürliche *pag.* *Dd*d. 2. Ex utro-
112 que igitur præmissorum, nempe † fuga & tremore gravitas hujus criminis perspicitur, & pluribus docetur à megalandro ac theandro nostro Luthero *in comment. ad Genes. pag.* 85. 86. 87. Ubi lege & Lysetum adhibe, *in Adamo pag.* 412. *et* 413. qui simul respondet ad objecti, onem: Quare Kain dicatur vagus & profugus, cùm tamen postea urbem exstruxisse legatur? Eo ipso namque pavidam suam conscientiam ostendit & à parentum vestigiis deficit, qui propitium habuerunt Deum & in tabernacu-
lis

lis securi habitarunt; at ille sauciæ mentis stimulis exagitatus collegit sibi adseclas, munivitque se & suos mænibus. Ita ex eo textum conciliat etiam Osiander *in gloss. margin.* & digitum quoque illuc intendit Mariana *dd. schol: bibl. pag.* 11. *A.* Necnon Lutherus, Calvinus, Musculus, Marloratus & Lyserus ibidem explicant, † quomodò piorum & inpiorum di- 113
spar conditio veniat intelligenda, cùm illi interdum quoque exules fiant; imò ipse salvator vix locum in terris habuerit securum, ubi caput suum reclinaret, eamdemque sortem discipulis prędixerit, hique de se testati fuerint 1. *Cor.* 4. *v.* 11. *Heb.* 11. *v.* 13. *&* 38. *Matth.* 8. *v.* 20. *&* 10. *v.* 23. Utrumque dubium vide quomodò paucioribus solvat Pareus *d. comment. ad h. c.* 4. *pag.* 149. *juncta pag.* 150. *B. oper. nuper editor.*

Octavò † sequuntur ista verba: *Dixitque* 114
Kain ad Dominũ: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear, sive ut remittatur, h. c. 4. *v.* 15. Quæ verba duplicem sensum capere tradunt Hebræi & post illos Theologi; vel ut vox sit obmurmurantis & pœnas inpositas exaggerãtis, quasi inpar ad ferendum existeret & pœna delicto gravior constitueretur, juxta Calvinũ & Musculum, apud Marloratum: vel sit vox desperantis, suum scilicet peccatum majus esse, quàm ut Deus remittat. Hæc postrema explicatio est communior, & utramque con-

fir-

firmat Pellicanus *pag. 8. A.* Pareus *hic pag. 149. B. in fin.* pluribusque ante ipsum hæc describsit Lutherus *ibid. pag. 85. B. 86. A. edit. Jenen.* nec non Lyserus in *Adamo pag. 414. 415. 416.*

O ein vber auß grosser fall der mörder / daß sie in jhren sünden gemeiniglich verzweiffeln / oder je mit der Bußfertigkeit zu lang wartten vñ darvber hinfahren ! Res enim horrenda est, cum inmensa sit Dei misericordia, eam in lucta conscientiæ contemnere aut abjicere, vel in ejusmodi perverso sensu pœnitentiam nimium differre & gratiam prorsus amittere. Adparet vero † inprobos nunquam servare mediam
115 viam. Rebus tranquillis & cum non urgentur, securi sunt & extremè ferociunt: cum verò Dei judicium venit, ex securitate ruunt prorsus in desperationem. Hanc quilibet Christianus toto pectore aversetur, & se regi ac cõservari à Deo petat. Neque hic subsistit Kain, sed *nonò* ad Dominum pergit: *Ecce ejicis me ho-*
116 *diè &c:* Vide, tam concatenata sunt † peccata & eorum pœnæ, nec uno inpetu & solùm illa fuerunt conmissa: sed quasi per gradus cũ aliis pluribus adcumulata, isque ex uno in alterum prolabsus, tandem in barathrum interitus se dat præcipitem. Kain enim peccavit (1) Incredulitate simul & præsumtione, quod existimaret, se ob solum jus primogenituræ Deo gratum esse, nulla habitá alia ratione suæ vitæ ac fidei, (2) Culpæ reus censetur, quod post

post multos demum dies i.e. serò, tum promiscue ex variis generis & non ex primis aut præcipuis fructibus † sacrificium obtulerit (ut 117
absque consensu aliorum tradere Philonem Judæum *lib. de sacrif. Kain & Abel*, ejusque ineptias valdè amplificare Ambrosium *lib. 1. de Kain & Abel cap. 7.* dicit Pareus *hic pag.* 145. sicuti etiam Vinc. Belvacensis putat, Kainum spicas contritas & corrasas, fortassis circa viam, obtulisse, sibique meliores reservasse *d. vol. 1. speculi histori. cap. 56.*) proinde (3) istam superbiam & animi elationem excipit invidia adversus fratrem Abelem, dum videt illum sibi apud Deum præferri (4) huncque Jehovam quærentem, informantem & gratiam nihilominus offerentem malitiose Contemsit (5) odium verò istud vires adsumit & invehementem Iram se exserit, (6) mox reflectitur ad Hypocrisin, quâ & parentes & fratrem decepit, frontem paululum exporrigens & blandè conloquens cum eo, quem tamen occisum cupit (7) Officium vel stationem derelinquit & alienis cruorisque plenis curis intentus, campum adit, non colendi gratiâ more agricolæ, qualis erat: sed (8) innocentem fratrem quærendo, nec citius quiescendo, donec Cædem præmeditatam perficeret: quam cum (9) Deus manifestaret, & propriæ conscientiæ testimonio ipsum convinceret, Mendacium committit, se dicendo nescire fratrem. Mendacio (10)
addit

addidit Scomma falsum & inpudens (ó protervum responsum cordis ἀμεταμελήτε) nū-quid custos fratris sit constitutus: Tandem (11) sequitur Desperatio & fremitus erga Deum, in quo pessimo proposito ad finem usque contumaciter perseveravit; neque hoc solum fuit absque comite: sed (12) postquam gratiæ divinæ ac vitæ æternæ spem abjecerat, Fugam arripuit & unicam gessit sollicitudinem de vita terrena ac metu cædis reciprocæ. Vah! quanta lerna peccatorum & quam varii eorum gradus in uno homine, ut paulo ante etiam memi-
118 ni *num*. 80. Similique modo † Antoninus Florentinus gravitatem punitionis seu gradus pœnarum ex præsenti textu inducit, esse 1. Infamiam 2. Inopiam 3. Malevolentiam 4. Veniæ diffidentiam 5. Damnationem æternam 6. Mortem miseram & 7. Infirmitatem corpoream, *in d. summa maj tit. 7. cap. 8. §. 3.* confer Valerii Herbergeri Hertzpostill. *super Domin. 19. post Trinit. fol. 765.* itemq; ex SS. Patribus Joh. Chrysostomum, qui septem Kaini peccata recenset *tom. 1. oper. latin. homil. 19. super Genes. c. 4. p. m. 90.* Quæ sanè pariunt adfinem doctri-
119 nam: Extremæ malitiæ homines nunquam aut rarò fieri meliores; atq; ideò in † defensores seu patronos vel excusatores eorum flagitia plerumq; redundare, ceu pluribus induxit Greg. Richterus *d. axiom. polit. 409. per tot.* Cum quo coincidit alterum, quod qui creatorem

rem suum tam graviter offendit, rarissimè sit absque aliis peccatis prævijs, concurrentibus vel insequentibus, & licet fides detrahenda sit in societate civili. Quomodo enim potest ab humanis temperare, qui divina violavit, & hominibus bonus esse, qui Deum læsit? Atrocitatem igitur scelerum reatum vitia reliqua sequuntur: & quò flagitia propendent, eò inclinant cœtera, inquit Ambrosius *d. lib. 2. de Kain et Abel cap. 7.* Imò † homicidæ rarò 120
sunt contenti una cæde, Es pleibt selten bey einem todtschlag oder mord/ idque ipsi etiam homicidæ ab experientia edocti noverunt. Hinc Plato dixit, homines semel gustatâ carne humanâ fieri lupos. Lucanus ait:

——— ——— *Nullus semel ore receptus*
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.

Maximè si cognatus is fuerit sanguis. Nec in privatis tantum: sed & in publicis personis hæc locum inveniunt. Unde Plutarchus Τύραννον vocat ζῶον [illegible] ἄγριον einen blutdürstigen Menschen / oder vielmehr ein thier/ der das fleisch gleichsam frisset vnd das blut sauget. Quando enim semel se polluerunt sanguine innocenti gubernatores, postea non fecerunt finem cædium, ut multis exemplis addocet alibi idem Richterus *axiom. polit. 172. per tot.* Proinde etiam hinc discimus, quomodo in genere humano fierit vulgare, quod existiment † adversa, quæ metuant, posse caveri ini- 121

[illegible] *[illegible] & [illegible] sangui-*
nem [illegible] sententiam [illegible]
[illegible] *Reg.* [illegible] *sanguis tuus* [illegible] quod
[illegible] *sanguis* [illegible] *super caput tuum*, &
apud Ezechielem [illegible] *sanguinem* [illegible] *super ipso*
[illegible] quatenus [illegible] in He-
[illegible] quod (*r*)
anima [illegible] Et vita [illegible]
maxime [illegible] corpore [illegible]
verò [illegible] sensu [illegible] 187
nem humanam vivificat & rationalis est, san-
guis dicatur, pluribus [illegible] Hebræorum
quoque fontibus non neglectis. D. Augustinus
lib. 3. quæstion. super Leuitic. [illegible] *tom.* [illegible]
pag. [illegible] *& lib.* [illegible]
Manichæi discipulum cap. [illegible]
[illegible] *& lib. 2. cont.* [illegible] *pro-*
phetarum [illegible] *pag.* [illegible] conter D. Ambrosius [illegible] de
Noe & [illegible] *cap.* [illegible] *&* [illegible] inter cetera do-
cet, alia quoque [illegible] 188
peratiorum [illegible]
in sudore vultus [illegible]
tur vita, quam [illegible]
pimus [illegible] *Deuteron.* [illegible]
E. [illegible] *cap. 7.* [illegible] *11. & 34.* [illegible]
quibus locis vita, anima & labor [illegible]
conjunguntur, & [illegible] hu-
[illegible]
[illegible]
[illegible] Germani [illegible]

[illegible] quod [illegible] dicendum est, quod [illegible] generationem [illegible] pro peccato [illegible] clamat: [illegible] Hæc ponit: [illegible] & propheta Hoseas, [illegible] similar, [illegible] 12. Ponit [illegible] Gregorius Magnus [illegible] Augustinus [illegible] Cassio-dorus [illegible] & [illegible]

189 [illegible] quod [illegible]

ctus

[illegible] [illegible] tendum &
[illegible] pud [illegible]
[illegible] serenissim [illegible]
[illegible]
[illegible] cumque [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] in [illegible],
[illegible] vel [illegible]
[illegible] libro [illegible]
[illegible] & [illegible]
ſigni [illegible] participes [illegible]
Habel [illegible] &
[illegible] & 190
[illegible]
[illegible],
[illegible],
[illegible] ſupra [illegible]
[illegible] *Hebr.* *cap.* [illegible]
[illegible]
10 & 11 [illegible] *Matth.* [illegible]
ſeqq. [illegible]
[illegible]
[illegible] ponitur [illegible] iuſtitiam
[illegible]
[illegible] Deum [illegible]
[illegible] in [illegible],
[illegible] [illegible]
[illegible]
[illegible] iuſtus [illegible]

[illegible] super terram, à sanguine Habelis justi usque ad sanguinem Zachariae filii Barachiae, quem occidistis inter templum & altare (loco per se religioso ac venerando) Amen dico vobis venient haec omnia super ge-
191 nerationem istam. Quinimò ipsi † Judaei de sanguine Christi, cujus figura innocens Habel fuit, hoc fassi sunt & ad Pilatum tempore passionis dixerunt (quod adhuc quotidie experiuntur & praeter [illegible] poenam cum homicidis [illegible] Christum [illegible] ; imò certae eorum familiae [illegible] sanguinis mense Martio cum dolore [illegible] &c. quae per baptismum [illegible] Judaei passim in suis scribris commemorant) sic sanguis ejus super nos & filios nostros esto. *Matth. 27, v. 24. & 25.* juncta Pauli imprecatione *Actor. 18. v. 6.* Meritò autem hic & *sup. n.* [illegible] Habelem fuisse figuram innocentiae Christi, Judaeos autem malitiosi Kaini exemplum sequutos fuisse. Unde B. Augustinus *lib. 12. contra Faust. cap. 9.* & novissimè Ant. Ricciullus JC. *[illegible] de jure person. extravag. ex-*
192 *[illegible] cap. 2. n. 1. & 3.* scribunt, Typum † ecclesiae (cujus caput idem Christus colitur) fuisse Habelem, ab cujus fidelium congregationem prima sumsit [illegible] Synagogae vero Judaicique populi imaginem exhibuisse impium Kainum. Quippe hic invidia et [illegible] incitatus, fratrem foras in agrum eductum occidit:

1 dat: illa autem eodem [illegible] agitata Meſſiam [illegible] ſucceſſores ſunt pii omnes, [illegible] Iſraeliticus populus nunc [illegible] & ſupa ac dilectam [illegible] in momento Calvariæ perfe-ctum interfecit, Fratricidii [illegible] Deus indicit, ut profugus vagetur ſuper terram. Vaga & profuga conſpicitur ſynagoga Judæo-rum, & captiva ducuntur in omnes gentes. Præterea ex [illegible] Deus quærit, ubi eſſet fra-ter Habel, quem is negat ſe ſcire. Sic [illegible] adhuc ſynagoga de Chriſto interrogata, re-det ſe neſcire, nec illum pro Meſſia agnoſcit. Offert ſacrificiū Habel de primogenitis gre-gis ſui & de adipibus eorum, hocque Deo gra-tum extitit, Kaini verò oblatio reprobatur: ita etiam primogenitus Chriſtus plenusque divi-næ gratiæ ſemetipſum pro victima obtulit cœ-leſti patri, eumque reconciliat, ac media [illegible] cta nobis relinquit, quibus [illegible] ſacrificium oris cordiſque [illegible] Judæi etiam quandam [illegible] non recipiuntur, *Pſal. 49.* [illegible] Videte quam optime hæc conveniunt? Talia præ-miſſa ex veteri iterum *teſtamento* poſſumus 195
concludere. Etenim Salomon præcepit Be-naiæ filio Jojadæ: Interfice Joab & amovebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt è Joab à me & à domo patris mei, & reddet Dominus ſanguinem ejus ſuper caput [illegible] capiti ſe-minis ejus & domui & [illegible] illius ſit pax uſq;

[illegible] *alij*. [illegible]
[illegible] 2. *Samuel* 1. v. 28. quem priore [illegible] locum
[illegible] Lutherus *ad Gal.* [illegible]
[illegible] Philippus *in commentar.* [illegible]
[illegible] Restituit [illegible]
[illegible] ad posteritatem transi[illegible] necessitate mo-
[illegible] existerent, [illegible]
[illegible] [illegible] simul [illegible]
[illegible] agentium
[illegible] quæ
[illegible] Eva [illegible] & He-
[illegible] Hevam mu-
[illegible] sed [illegible]
[illegible] omni [illegible]
[illegible] & [illegible] omnes
[illegible] nisi Messias promissus na-
[illegible] pro illis fuisset. [illegible] ope-
rationes animalis & corporalis [illegible]
homicidii quomodo [illegible] principia [illegible] ha-
bent, qui dicitur homicida animorum. *Iohan.* 8. v.
44. & 1. *Ioh.* 3. c. 8. Cæterum [illegible]
[illegible] aliena [illegible] videntur [illegible]
[illegible] Apostoli Pauli dicentis: [illegible]
[illegible]
[illegible] Lutherus & [illegible]
[illegible] genus hominum, [illegible]
per universam faciem terræ. [illegible]
movemur & sumus, vel [illegible]
(videlicet Aratus, [illegible]
[illegible]) dixit: Ipsius enim [illegible]

[illegible] Quicq[illegible] [illegible] generat him[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 195 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] propheta [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] illis [illegible], [illegible] propheta [illegible] ad Regem Achab [illegible]. Qui [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 196 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Achab & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

397 to | Nabotho vineam & vitam ademit, lapidi-
bus eum obruendo, ita punitum reperitur [illegible]
reginæ illius sanguine [illegible] [illegible] quoque [illegible] [illegible]-
sus & cadaver ab equorum ungulis con[illegible]-
tum carnesque habitæ velut stercus [illegible] fa-
ciem terræ, & à canibus devoratæ sint *1. Reg.*
9. v. 26. 33. 36. 37. ubi inter cætera exstant hæc
verba. *sanguines Naboth & sanguines filiorum*
ejus; cum tamen non legamus, aut Nabothum
liberos habuisse, aut eos cum ipso cæsos esse.
aut utrumque si quis ad severaverit, (quod ta-
men observare [illegible] neglexisset B. Ambro-
sius, qui de Nabotho Jezraëlita integrum li-
brum inter opera sua reliquit) pluralem nu-
merum quoad sanguinem patris à nostro tex-
tu & sensu alienum fore, aut si filii simul occisi,
istam posse subsistere opinionem, post mortē
istius regis ac reginæ ablatam vineam veris do-
minis & legitimis antiquisque heredibus &
possessoribus restitutam, si qui superfuere au-
thore Dn. Georgio Remo *in dd. spicileg. ad Sa-*
lom. proverb. cap. 1[illegible]. v. 25. pag. 126. Unde dubi-
398 to, num vera sit collectio [illegible] Osiandri, qui pu-
tat, Nabothum habuisse liberos, eosque una
cum [illegible] necatos esse *gl. ad d. 3. Reg. 21. v. 16.*
ob textum namque alterò loco liberos adposi-
tos fuisse credo, donec quis contrarium aper-
399 tius probaverit. Nec absurde est, quod [illegible]
[illegible] *14. v. 25.* legitur: *Propter sanguinem filiorū*
Johojadah sive juxta alios Jojadæ cum tamen
non

non inveniatur, nisi unicus Zacharias à [illegible] interfectus *Matth. d. cap. 23. v. 35. Lucae 11. v. 51.* Sane poenam homicidii divinam ad liberos, familiamque se extendentem prae oculis quoq; habuerunt † ethnici. Euripides enim in *Hippo- 200
lyto coronato vers. 1339* scribit:

Λύπη δὲ κἀμοί· τοὺς γὰρ εὐσεβεῖς θεοὶ
Θνῄσκοντας οὐ χαίρουσι· τούς γε μὴν κακοὺς
Αὐτοῖς τέκνοισι καὶ δόμοις ἐξόλλυμεν.

Sed & mihi dolor adest, Pios enim Dii
Mori non gaudent: sed malos
Cum ipsis liberis & domo perdimus.

Nec non ipsum Delphicum oraculum, quod post Cytharoedum ab illo in templo Junonis occisum, sanguis videbatur scaturire, velut ex perenni fonte, testantibus Aeliano *lib. 3. var. hist. cap. 43.* Pet. Greg. Tholoz. *lib. 36. syntag. jur. univ. cap. 15. nu. 17.* ita respondit:

Non immortales hoc Dii patienter ferunt.
Si quis enim prudens scelerata e mente profectum
Committat facinus, graviter hunc quoque poena sequitur.
Non exorabit, neque si genus ab Jove summo
Duceret, ipse suo solio, celloque nepotum,
Hoc luet, et generis cumulatim damna feruntur.

Tribuat ipsius huic collectioni quisque, quantum volet, habet tamen & rationis & usus & authoritatis quam plurimum. Moses quippe versio † paraphrastes Chaldaeus [illegible] 198
manifestè, dum ejusmodi [illegible] singulas

[illegible] & [illegible] [illegible] [illegible]
קל [illegible] דהוו עתידין למפק מן אחוך קבלן
קדמי מן ארעא. Vox sanguinum generationum quæ futuræ erant succedere de fratre tuo clamant coram me de terra. Qui locus ostensus à Wolfgango Musculo & Augustino Marlorato, exstatque in bibliis regiis sumptibus Ariæ Montani, & cum aliquando monstrasset mihi vir clarissimus, linguarum orientalium linguis exercitatissimus, Dn. Daniel Schwenterus professor Altorphi Noricorum celeberrimus, dum sermones miscebamus de hac explicatione, quam ratione carere ipse mecum pernegabat. Quo nunc res manifestius credatur, placet variam Rabbinorum, quam Theologorum & aliorum adscribere testimonia parallela. Sic
202 enim author libri Talmudici Sanhedrin scribit *capite* 4. §. 5. *p. m.* 33 & 34.

היו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות
דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו דיני
נפשות דמו ודם זרעיותיו תלוין בו עד סוף
העולם שכן מצינו בקין שהרג את אחיו
נאמר בו קול דמי אחיך צועקים אינו אומר
דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו
דבר אחר דמי אחיך שהיה דמו מושלך על
העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי
ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה

מעלה

[illegible]
עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים
נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאלו
קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא
יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא
יהו אפיקורסים אומרים הרבה רשויות בשמים
ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה
מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה ומלך
מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו
של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו
לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא
העולם

Usque vero [illegible] translatione [illegible] *[illegible] Nisi [illegible] habet [illegible], quæ de pecuniis, quamquam de capite* 203 *[illegible]. Nam in illis pecuniam dat, & peccatum [illegible] sibi, si quid deliquerit, [illegible] & semen [illegible] ad finem [illegible] tate. [illegible] legimus quum interfecis-set fratrem [illegible] Vox sanguinum fratris tui cla-mant. Non sanguis [illegible] sanguines fratris tui, sobolis [illegible] & semen [illegible]. Aliter autem fratrem [illegible] sanguines, quia [illegible] in lignis la-pidibusque [illegible] fuerit. Propterea homo soli-* 204 *tarius creatus est, ut doceret, si quis animam [illegible] perdiderit [illegible] [illegible] quasi [illegible] fuerit, quasi [illegible]. Propterea* obpa-

ob pacem hominum; ne quis se præstantiore patre genitum gloriaretur: adhæc ne quis profanus ansam multorum deorum asserendorum haberet: denique ad judicandam Dei eminentiam. Nam homo quidem uno ob annulo, licet multa, nonnisi consimilia signa exprimit; at ille rex regum eminen-
205 *tissimorum, sanctus ille & benedictus † omnium hominum formas à primi hominis typo expressit, ita tamen, ut nemo unus alteri consimilis reperiatur. Quamobrem quilibet sic debet cogitare, sua causa*
206 *mundū esse conditum.* Hucusq; liber Talmudhicus. Quamvis igitur nonnulli † varient in assignanda ratione, cur apud Mosen in plurali numero dictum fuerit *sanguinum*: scilicet juxta Lyserum & Musculum promiscuo more & heterosi apud Hebræos usitata; vel ob copiam sanguinis effusi largissimam; vel propter guttas multas in terram ligna, lapides, gramina & arbores dispersas (ceu de utroque mox videbimus ex eodem Lysero, & Tremellius cum Junio quoque volunt nomen sanguinis plurale Hebræis ferè pro cæde cruenta accipi, & sic sanguinem hoc loco dici cæde fusum & huc illucque dissilientem ex ictu, & singulas guttas sanguinis multas non manere ajunt Joh. Oecolampadius & Aug. Marloratus) attamen gravissima atque verisimilis opinio exstat, pluralē id esse multitudinis numero ob eam causam, quam de occisi posteritate adtuli & utramque tam literalem, quam mysticam, emphaticamq; sen-

sensim [illegible] mox [illegible]di. [illegible] profunda [illegible] ramula [illegible] in notis pag. 40 ex libro [illegible] Do. Cocce[illegible] observat [illegible] animam [illegible] non potuisse 207 cœlo [illegible] quia nolu[illegible] animæ cœlum intra[illegible] etiam inferno, quia corpus se-pultum [illegible] fuerit. Nam priusquam cor-pus sepeliretur, animæ quietem non contingere illi putarunt.

Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.

Ideò animam Habelis in sanguine super ligna lapidesque dissipatam esse fingunt. Mile[illegible] sed [illegible] Judæi cum vesana hac traditione, & ad plausores [illegible] Pontificior. qui in [illegible] † animas defunctorum ob- 208 ambulare & non quiescere, nec purgatorium esse, cœlumque petere posse, nisi in testamē-to suo multa legata [illegible] reliquerint, vel ipsorum heredes vel amici [illegible] nummos [illegible] expenderint pro celebrandis vigiliis ac missis, uti vocant, & de hujusmodi circumventioni-bus memorabilem historiam, quæ contigit Anno [illegible] habet Joh. Sleidanus *lib. [illegible] [illegible] in Europ. p. m. [illegible] & seqq.* & de M[illegible] quibusdam Bernensibus me-morabilia [illegible] Joh. Stumpius *Chron. [illegible] lib. 13. cap. [illegible]* Verum quoad [illegible] Rabbinorum † quo animam hominis in san-

guine

[illegible] ferè [illegible] fuit, grasse [illegible] hominibus [illegible] [illegible] Augustinus [illegible]
209 [illegible] [illegible] anima ad quietem [illegible] [illegible] nec ab angelis ducanı [illegible] Dei: sed [illegible] vexari & [illegible] [illegible] dæmonum; inde [illegible] [illegible] [illegible] ad locum [illegible] corpore [illegible] ac [illegible] [illegible] [illegible] in pavimento [illegible] [illegible] [illegible] luctus [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] Sebastianus [illegible] [illegible] *[illegible] ad Deu [illegible]* c. 31. Ubi lege. Ego ad cætera [illegible], Non solum etenim ex ordine [illegible]
210 habeo rei præsentis insignem [illegible] Petrum Gregorium Tholozanum[a], qui in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] hoc loco ita verba ponit: *Grave [illegible], hominem collere, sed gravius [illegible] Mirum enim non [illegible], si anima [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Nec [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]*

vox

[illegible]
[illegible] Sed [illegible]
[illegible] 211
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
in [illegible] & [illegible]
in [illegible] mentionem [illegible]
[illegible] traditâ lege [illegible]
inter [illegible] reliquas & [illegible]
[illegible] in quo notandum
est, [illegible] neglexerit, illud [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Nam [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] quoque [illegible]
[illegible] 212
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible], qui contra te clamant. Unde
ibidem triplicem subjungit doctrinam: 1 *Cum
sanguis innocentis clamet ad Deum, cavendum ne
fundatur.* 2. *Non contingenter Deum esse justum,
sed hunc ordinem divinæ justitiæ esse immutabilem.*
3. *eundem scelera vindicare, etiamsi occulta vel a
nemine accusata.* 4. *pios non solum in vita, sed
etiam in morte Deo curæ esse, & pro viventibus haberi,*
Sic ille in *comment. super Genes. h.c. 2 pag.
149.* Omnium verò latissime hæc [illegible]
213 declaravit † Polycarpus Lyserus, cujus verba
excerpere ac integra inserere placet, ut benevolus
lector videat, unum alterove uberiores cogitationes
de hoc negotio fovisse. In hunc igitur
modum docet: *Kainus sibi proposuerat,
quod Abelem, quasi religionis æmulum velut ex
oculis removere. Itaque non verberavit tantum
eum, nec lapidavit tantum, nec vulneravit: Sed occidit*
214 *eum. Mosis autem † verbo* הרג *quod significat
discindere & dissecare, Germ.* zerreissen und zerfleischen.
*Caninam itaque Kaini ferociam hoc verbo
indicare voluit, sicut alibi de Hazaele legitur 4
Reg. 8. v. 12. & 13. Non ergo strangulavit eum,
sed in partes discidit. & fortassis in profluentem
[illegible] abjecit, ne unquam cadaver id conspectum
[illegible] moveret. Ideo etiam postea alitur voce*
sanguinum, *quia cum larga effusione sanguinis
homicidium hoc fuit perpetratum. Et cum eo tempore
nondum nec ferrum, nec gladii fuerint* (quorum
præparationem facta jamdudum cæde &
aucta

[illegible] familiis invenit Tubal Kain [illegible] Gen. v. 22. Tremellius ac Junius tamen putant non tantopere in ea quæstione laborandum esse, 215
quo instrumento Kain Habelem occiderit, cũ agricultura jam ante dedita [illegible], quæ sine ferramentis exerceri nequit, [illegible] ex quo terra sit maledicta *[illegible] c. 3. v. 17.* [illegible]. Sed [illegible] magis verisimile, cum [illegible] adhuc alicubi terram scindimus, ut licet crassiora brevioraque ferramenta inventa esse [illegible], non tamen usum [illegible] præbuissent, quam vicem retulerant [illegible] fustes, tum & similia instrumenta) *[illegible] conjicere possumus, quam crud[illegible] & lenta fuerit hæc mors, & quamdiu miserum illum cruciarit. [illegible] jugularetur, dolendum esset [illegible]. [illegible] spiritus sanctus plura de ea annotare noluit, [illegible] religiosis [illegible].* Quatuor autem [illegible] interjectis idem author [illegible] git: *[illegible] indicat, ubi de fratre [illegible] ab ignorantiam [illegible] quis [illegible]. [illegible] clamat ad me de terra [illegible]*, [illegible] pluralis [illegible] *intelligendi [illegible] parentis [illegible] sanguine [illegible]* [illegible] sanguinis [illegible] 216
solet denotare [illegible] Latinorum [illegible] nei, [illegible] Maximilianus *[illegible] philol. [illegible] pag. [illegible]* [illegible] *de [illegible]* [illegible]

[illegible] Habel [illegible] Hebraeorum [illegible] Habelem [illegible] Loquitur ergo Deus [illegible] de sanguine effuso & a terra absorpto [illegible] Deus clamat. Nec dicit clamat [illegible] [illegible] in terra, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Elegant [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Sac

[illegible] observat[illegible] 217
[illegible] Habel[illegible] &
cu[illegible] [illegible]
tien [illegible] blut im-
[illegible] nach himmel
vnd [illegible] [illegible]
qualis a [illegible] in[illegible],
post mortem [illegible], qu[illegible]
tur [illegible] [illegible]
bit; non tam [illegible], qu[illegible] & theolo-
gorum [illegible] de meliori expo-
sitione inter se quasi [illegible] certantibus.
S[illegible] clamor[illegible] anima-
tis, [illegible] quam in animatis & irrati-
onabilibus. [illegible] & [illegible] 218
d[illegible] Mosen, qua-
v[illegible] cum [illegible]
Æ[illegible] qu[illegible]
fuer[illegible], ut [illegible] vel [illegible]
tuc[illegible] Deus [illegible] ad
me [illegible] & [illegible]
m[illegible], & [illegible]
re[illegible] Dominus
ex[illegible] delectabitur [illegible] 19,
20. [illegible] clamores & preces pio[illegible]
exaudi[illegible] Deus promi[illegible]
Deute[illegible]
Sam. [illegible] de [illegible],
L[illegible]
17[illegible] apud [illegible]

injusto judice, qui viduæ continua sollicitatio-
ne importe pellatur, ut tandem operam ipsi ferat, u-
bi Christus ait: Et Deus non faciet vindictam
electorum suorum, clamantium ad se die ac
nocte? Dico vobis quia citò faciet [illegible]
219 Eò spectant apertè illa † D. Ambrosii [illegible]
Oratio humiliantis se nubes penetrat, [illegible] de
potentia Dei affirmare, quod non audiat [illegible] cla-
mantes. Clament opera tua; clamet fides, clamet
affectus, clament passiones tuæ: clamet sanguis tuus,
sicut sanguis Abel. Audit enim in occulto, qui
videt in occulto. Nam & loquuntur sine [illegible]
audire non possumus: apud Deum loquuntur, non
verbo, sed cogitationes &c. quæ adjicit lib. de
Cain & Abel cap. 9. Quinimò socii Prophe-
tæ Jonæ in nave clamarunt ad dominum, ne
pereant in animâ fugientis, neve det sanguinem
innocentem super illos; ipseque Jonas ex ven-
tre piscis clamavit, & se exauditum retulit; nec
non jussu regis Ninivitarum homines & ju-
menta saccis operta fuerunt, ut clamarent ad
Jehovam in fortitudine, *Jon. cap. 1. v. 14. cap. 2.*
220 *v. 3. cap. 3. v. 8.* Sed & peccata quædam e-
normia ac tetra dicuntur in cœlum clamare:
quæ per se tacentibus etiam hominibus, vin-
dictam à Deo exposcunt, *Genes. 4. v. 10.* [illegible]
[illegible] *Exod. [illegible] Jac. 5. v. 4.* Et his ver-
bis mensuralis includuntur:

Clamitat ad cœlum vox sanguinis [illegible]
Vox Oppressorum, [illegible]

Inter

Inter quæ [illegible] homicidium merito referunt [illegible] Turcas pecunia 121
[illegible] excitam & [illegible]tam vocare [illegible] sanguinem sive *ha-ram* [illegible], [illegible] magis [illegible] ita [illegible] torques & [illegible], quàm ipsum sanguinem effundere. [illegible] ad oppressi & clamandi [illegible] implorationem excitare licere putant, licet barbaræ [illegible] *sint*, immutabili tamen Christianorum [illegible], ut refert Casp. Klock *in differt. de contribution. concl. 74. lit. A.* post Postell. *de repub. Turcar. lib. 3.* Choppin. *de doman. lib. 1. cap.* [illegible] *num. 13.* Brut. *in vindic. contra tyran. quæst. 3. fol. 122.*) idq; nunc patebit ex multorū piis meditationibus, quas super hunc locum literis consignarunt. Prodeat initio ipse apostolus Paulus vel quicunq; author fuerit † *epistolæ ad Hebræos*, inquiens: 122
Fide plurimam hostiam Abel quàm Cain obtulit, per quam testimonium [illegible] quòd justus esset, illo in [illegible] justum. [illegible] illam defunctus adhuc loquitur. *Ebr.* [illegible] *cap. 11. v. 4.* hoc est, adhuc celebratur [illegible], & quidē in toto ubique mundo, vel omni orbe terrarū, ut [illegible] Joh. Chrysostomus *homil. 19. super 4. cap. Genes. tom. 2. oper. pag. 90.* cum *homil.* [illegible] *cap.* [illegible] *pag.* [illegible] *& serm. in* [illegible] *& Mac. martyres, tom.* [illegible] *pag.* [illegible] *& super epist. ad Hebr.* [illegible] *cap.* [illegible] *homil. 32. tom. 4. oper. pag. 151.* [illegible] *homil. de* [illegible] *tom. 2. pag.*

278, &c. Consentit Ambrosius & simul ad
223 *posita verba* † Johannis Baptistæ: Ego sum vox
clamantis non olim, sed hodie in ore [illegible] fidelium
sermo 57. tom. 3. oper. pag. 347. Hos sequitur Des.
Erasmus, dum verba [illegible] circumscribit:
Justi pulcherrimo elogio Habel nunc etiam
post tot annorum millia sic vocatur, [illegible]
[illegible], ut mortuus etiam vivere loquique videatur. Quemadmodum, cum innocens a fratre
interfectus, [illegible] Deus, cui sanguis
eius adhuc clamabat de terra. *in paraph. epist.*
224 *Pauli ad Hebr. cap. 11. pag. 140.* [illegible]
non de continua fama & memoria innocentiæ,
dignaque laude Habelis [illegible]
[illegible] vindictam ad nostra usque
tempora quasi postulantem dicunt, velut Christus requirit sanguinum ultionem ab Habele
usque ad Zachariam *Matth. d. cap. 23. v. 35.* &
martyrum animæ sub ara clamantes introducuntur: Usquequò Domine non judicas &
vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra? *Apocal. d. cap. 6. v. 10.* Ex hac [illegible]
utrisque loci Mosis & Paulini [illegible]
[illegible] explicatio [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] resurrectionem. [illegible]
verò [illegible], quod singuli [illegible] non
esse

esse propter sanguinem illum, qui [illegible] sed [illegible] sanguinem [illegible] num, [illegible] Christi [illegible] cta depelluntur. *Origen.* [illegible] *tom. 3.* [illegible] [illegible] Sullium [illegible] mus Episcopus Constantinopolitanus [illegible] sanguinem Habemus [illegible], & [illegible] exemplum [illegible] [illegible] *Graecorum,* [illegible] *pag. 88* [illegible] (quae verba in editione Joh. Oecolampadii Basiliensi de Anno 23. exstant *tom.* [illegible] *pag.* [illegible] & sunt è Graeco in Latinum translata) Deumque loquentem sic introducit: *Non hoc a [illegible], quæ olim illam vocem audivimus* [illegible] *per* [illegible] *prophetam: Dico* [illegible] *audivi* [illegible] *& alium* [illegible] *terra* [illegible] *ecce quem* [illegible] *huju* [illegible] *in cœlum* [illegible] *tercus* [illegible] *cœloque* [illegible] *gia* [illegible] *nefarium* [illegible] ret [illegible]. [illegible] non modo [illegible] sed [illegible] & [illegible] nem [illegible] omni prorsus buccina [illegible] super *Matth. cap.* [illegible] *hom.* [illegible] *tom.* [illegible] *pag.* [illegible] non [illegible] (& [illegible]) [illegible]

Roman. cap. 2. tom. 4. oper. pag. 70. qui iterum alibi exposuit, [illegible] [illegible] eo fuisse [illegible]. *5. ad popul. Antiochen. tom. 5. oper. p. 37. [illegible]*

126 *De laude Dei, tom. pag. 445. A.* [illegible] B. Ambrosius, episcopus Mediolanensis eadem verba Mosis sic declarat: *Nulla utique sanguinis vox est, sed etiam ire dicitur sanguis: quia [illegible] est non tam vere quam causa; Et [illegible] [illegible] dominum, non prosecutione eloquii, sed indignatione [illegible] [illegible] reatum suum, non tam [illegible] [illegible] sermonibus, quam conscientia [illegible] criminatione constringere.* Ita ille in 4. serm. [illegible] *tom. 3. oper. pag. 317.* Sed latius eadem diffundit alibi, dum scribit: *[illegible] Dominum tam impudenter negantem: [illegible] sanguinis fratris tui ad me clamat. h. e. cur nescis, [illegible] si frater tuus? Soli eratis cum duobus parentibus, inter paucos frater te latere non debuit. An quia parentes tui accusatores esse non possunt? Nec enim [illegible], quae est auctor salutis, fiat auctor periculi. [illegible] [illegible] naturam [illegible]. Ideo ergo putas crimen latere, quia parentes accusare non debent. Sed [illegible] [illegible] conditionis. Nam si ob [illegible] accusare non debent, multo magis non debuisti occidere. Sed Et si mihi testes [illegible], Et [illegible] arbitrium, [illegible] sanguinis fratris tui testis est, qui ad me clamat. [illegible] auctoritate [illegible], quam si frater [illegible]. Soli eratis. Quis eum potuit aliter occidere? Si [illegible]*

paren-

praeterea parricidam probat. Potuit fratrem occidere, qui non pepercit parentibus? Potuit parricida esse, qui de parricidio se optat probare defenderat. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat; non frater clamat. Hoc innocentiae & gratia germanitatis, etiam in ipsa morte servavit. Non accusat frater, ne videatur parricida: non accusat voce ipsius, non anima eius; Sed vox sanguinis, quem ipse fudisti. Tuum ergo facinus, non frater accusat. Simul querela criminosa adimitur: nec potest de alieno testimonio queri, quia crimen proprio facinore confitetur. Et paucis interjectis pergit: *Interim mediocre non est gratia, quod ait: Vox sanguinis fratris tui ad me clamat; quia Deus justos suos audit etiam mortuos, cum Deo vivunt. Et mortui pro viventibus habentur: quia etiamsi corporis gustaverint mortem, vitam tamen incorporalem capiunt, & illuminantur sanctorum splendore meritorum: hi quoque fruuntur aeterno. Justorum ergo audit & sanguinem: avertit se autem a precibus impiorum, quia etiamsi videantur vivere, miseriores tamen sunt omnibus mortuis, carnem suam sicut tumulum circumferentes, cui infeliciter infuderunt animam suam. Quid enim aliud est quam sepulcra, quae intra humum volvitur & terrenae avaritiae cupiditatibus, caeterisque vitiis includitur, et gratiae caelestis auram spirare non possit?* Gravissima sane et plane doctoris ecclesiastici exaggeratio, & habetur *Lib. 2. de Kain et Abel c.* 9. cum quo his congruit ejus tractatio *in lib. de Noe*

& arca

227 & Aretio cap. 29. Ubi quoque [illegible] [illegible] [illegible] quos Judaeorum [illegible] [illegible] exposito Paulinae, Abel per illum [illegible] tuus adhuc loquitur, sic exponit: Hoc interpretor fuisse acceptum, quod Deus Abelis fidei [illegible] testimonium est etiam post mortem. Nam cum dicit ipsum adhuc esse mortuum, significat, quod refert Moses, Deum indigna ejus morte fuisse commotum ut vindictam sumeret. Quod vero Abel vel ipsius sanguis clamare dicitur, utrumque figuratum est. Porro singulare divini erga eum amoris hoc testimonium fuit, quod Deus curam habuit mortui, [illegible] quemadmodum patet, reputatus inter Dilectos, quorum mors illi pretiosa est. Haec ille commentatur in Pauli epist. ad Hebr. cap. 11 pag. [illegible] [illegible] ipsum alibi [illegible] illustrantem commment. ad Genes. c. 4. Eandem explicationem Henricus Bullingerus ibidem habet c. [illegible] compos. epist. Paul. & Joh. Brentius ad Genes. c. 4. pag. 74. 75. 76. tom. 1. oper. Cujus inter alia haec

228 sunt verba: Hic discamus † Fidem, quod Abel videtur prorsus extinctus, jam primum incipit [illegible] vivere. Antea clamor ejus [illegible] [illegible] ad aliquot [illegible] agi. Nunc autem tam [illegible] est, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Tum vero [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Dei vindictam. Nam [illegible]

naliter

maliter clamaverimus vindictam contra praeceptū Domini, [illegible] singuli nostrûm [illegible], [illegible] Deo, tunc sanguis inclamat & Dei severitatem vindictam [illegible], qua via commodiorē de adversariis nostris habere nequimus. Sic ille, ibidemque Conradus Pellicanus *pag. 8. col. 2.* 10. & [illegible] *3. Reg. cap. [illegible] v. 21.* [illegible] Mallo-ratorius [illegible] *super [illegible] pag. 47. & 48.*
Hos pro [illegible] dono eloquentiae superavit 229
Dn. Martinus Lutherus, qui clamorem sanguinis Habelitici pulchrè descripsit, eumque ad sua tempora transtulit, qualis nunc revoluto seculo [illegible] tristiora redierunt; ideirco ob consolationem nostram & [illegible], qui eo libello destituuntur, licet prae copia & concinnitate plura verba inserere, quae inter alia hujus sunt tenoris: *Jurisconsulti quoque usurparunt hunc locum & satis dignè tractarunt, quod [illegible] inquirit de negotio; id est, [illegible], qui [illegible] damnandus, nisi prius cognita causa sit, nisi prius sit vocatus, confessus & convictus. Sed nos omissis Politicis doctrinis, pergamus ad pulcherrimam & Theologicam tum doctrinam, tum consolationem, quod scilicet Dominus requirit Habelem mortuum & exaudit clamorem sanguinis. Quomodo ostenditur, quod [illegible] in hac vita maneat perpetuò, [illegible]* 230
ra: sed aliam [illegible] & [illegible] a Deo sui libro [illegible], quam

omnes

omnes à Papa canonizatis, idemq; censuisset contra homicidas & hostes ecclesiæ. Docet enim nos, quod afflictiones, mortes & sanguines nostri repleant cœlum & terram clamoribus. Cainum animo ita perturbatum & confusum esse credo, ut quasi attonitus esset, & quid vel faceret vel diceret, nesciret. Idem accidit adhuc hodie omnibus homicidis, ita agitantur post patratam cædem furiis, ut putent Cœlum & Terram aliam induisse faciem, & quò fugiant, nesciant. Fit hoc quoq; in aliis atrocibus peccatis, & experiuntur similes sensus, quos apprehendit tristitia spiritus; his enim omnes Creatu-
231 ræ videntur immutatæ. Quando etiam commotis hominibus loquuntur noiq; vicissim audiunt ipse sonus oris videtur alius esse, videntur immutati vultus, nigrescunt & horrent omnia, quocunq; vertunt oculos, tam sæva & truculenta est bestia mala Conscientia. Nisi itaq; divinitus erigantur, necesse est ut ipsi abrumpant vitam suā præ desperatione, præ angustia & impatientia doloris. Utitur autem hic quoq; Moses usitata brevitate, sed quæ omnem copiam vincit. Insignis est prosopopœia, quod sanguini tribuit vocem, quæ impleat cœlum & terram clamoribus, sicq; videamus Deū esse misericordem & diligere sanctos suos, è contra homicidis, aliisq; impiis irasci & eos punire velle. Nam Habelem in vita vix mutire ausum fuisse, post mortem verò ejus sanguinem omnia quasi clamore excitasse & Deum ejus curam majorem habuisse, quam ipsemet Habel vivus de se gereret, & adver-

sus

sui fratrem Iudaeum vindictam exercere, aut à
summo iudice expetere potuisset. Haec plena sunt
consolationis, praesertim nobis qui † patimur perse- 232
cutionem à Pontificibus et impiis Principibus pro-
pter doctrinam. Extremam in nos crudelitatem
exercuerunt. Non in Germania solùm: sed aliis
quoq; Europae partibus in pios homines saevitum
est. Hoc peccatum Papatus, tanquam iocum,
negligit, imò putat cultum Dei esse. Cubat itaq;
peccatum hoc adhuc in foribus, sed suo tempore
patebit. Non enim tot optimorum martyrum,
crudeliter & simul indictâ causâ interfectorum
sanguis tacebit; sed coget suo tempore Deum de-
scendere de coelis & facere Iudicium in terra into-
lerabile hostibus Evangelii. Non igitur putabi-
mus sanguinem nostrum à Deo negligi. Non pu-
tabimus afflictiones nostras Deum non respicere.
Etiam lachrymas nostras in utrem suum colligit,
Psal. 56. Et clamor sanguinis piorum penetrat nu-
bes et coelum usq; dum pervenit ad thronum Dei,
& hortatur ad vindicandum sanguinem pastorū,
psal. 79. Sicut autem nobis haec ad consolationem
scripta sunt: ita adversariis nostris scripta sunt ad
terrorem. Quid enim putas Tyrannis istis audi-
tu horribilius esse, quam quod interfectorum san-
guis clamat & assiduo coram Deo eos accusat? Est
quidem Deus longanimis, praesertim nunc sub finē
mundi, itaq; peccatum cubat longius, non statim
sequitur vindicta. Sed profectò verum est, Deum
hoc peccato gravissimè offendi, nec unquam impu-
nè

ne abire possemus [illegible]. Quia igitur deleri [illegible], Dei
in cordi [illegible] commentari [illegible]
[illegible], & [illegible], [illegible]
[illegible] tabula, quae [illegible]
233 *deleri potest in [illegible] ecclesia, nisi sola | poenitentia.*
[illegible] Papa, Episcopi & alii [illegible]
reliquam, ut agnoscant peccata sua & petant remissionem. Hoc cum non faciant, requiret Deus
in furore, ex manibus eorum sanguinem [illegible],
de quo nemo dubitet. Habel quidem [illegible],
Cain autem vivit. Sed bone Deus, quam miserabilem vitam vivit! Nam optaret se non genitum esse
[illegible], quod & se [illegible] videt [illegible]
[illegible] mortem & vindictam peccati in singula momenta. Similis erit suo tempore [illegible]
nostrorum & tyrannorum ecclesiae [illegible]! Haec
formalia & publicis typis jam dudum expressa,
à me verò contracta & adplicata ejus verba sunt
in d. comment. super Genes. cap. 4. fol. 8[illegible]
fol. 83. A. & B. haecque etiam [illegible]
tis abundè docuerunt. Det Deus ut unaquaeque
pars inde sua hauriat monita! Transeo [illegible]
terum ad philosophos & jurisconsultos. Illi
namque clamorem ostendere [illegible]
234 & [illegible] | [illegible] hac [illegible]
emissionem & ebullitionem sanguinis [illegible]
[illegible], quando [illegible]
est vel [illegible]; adeò [illegible]
[illegible], etiamsi plaga [illegible]
[illegible], qui [illegible] dolore [illegible]

lo con-

so con[illegible] : daß die [illegible] blut von sich gibt [illegible] oder [illegible] / wann [illegible] heimblich [illegible] stehet oder [illegible]. Quale experimentum [illegible], [illegible] usurpatum [illegible] homicidam [illegible] deprehendi [illegible] [illegible] quidā [illegible] habeant, à quo [illegible] experientia [illegible] judicem recedere haud debere monent. At licet [illegible] tale [illegible] sanguinis plenam esse probationem voluntatis homicidii, attamen fidem hoc credibile vel [illegible] indicium fore & ad [illegible] inquirendum sufficere & quando [illegible] aliqua concurrunt, quæ sunt [illegible] quamvis [illegible] causas ex [illegible] petant, nihilominus ipsi [illegible] [illegible] ([illegible] lius [illegible] *[illegible] philosop[illegible]*) [illegible] [illegible] fere [illegible] maxime cum [illegible] exemplis [illegible] sint antiqua & recentia, quod talis [illegible] post aliquot dies ac duos tresque [illegible], nec non ejusmodi [illegible] cadis [illegible] [illegible] & sanguine [illegible] [illegible] [illegible] ad [illegible] tra-

135

[illegible] & quod magis est, ressentit homicidij reum anfugere non posse, si gladium aut aliud instrumentorum secum retinuerit, quo facinus perpetratum est: sum ipsum cadaver non [illegible] signum, si ipsemet antea aliquem [illegible].
230 [illegible] Quæ omnia cum [illegible] sint [illegible] saginis, *[illegible] ut rerum illarum diligens scrutator mecum adeat* † *sequentes* Philosophos & jurisconsultos, nempe Adolph. Scribonium *in physiolog.* Andream Libavium *in peculi. libel. de cruentat. cadaver.* Levin. Lemnium *lib. 2. de occult. natur. mirac. cap. 7.* Simonem Majolum *in colloq. phys. [illegible] canicul. colloq. [illegible] 51. & 56.* Henr. de Assia & Barthol. Sibyllam *in peregrin. question. dec. 3. cap. 8. quæst. 4.* Vincentium Belvacen. *in speculo lib. 4. cap. 13.* Hieron. Maggium *lib. 3. Miscellan. cap. 5.* Octav. & Dionysi. Melandrum *lib. 2. jocoser. 119 p. m. [illegible]* *[illegible]* Pet. Gregor. Tholozan. *d. lib. [illegible] syntag. jur. univ. cap. 20 nu. 8. juncto lib. 48. [illegible] 12. nu.* 18. Galeot. Martium Narniensem *lib. de promiscua doctrina cap. 12.* Pet. de Apono *in comment. super Aristot. in 7. part problem. 6 col. 1. 2. [illegible]* Wohnerum & Besuldum *in pract. [illegible] verb. [illegible]* Joh. Rudolph. Camerar. *in [illegible] medic. & ad mirabil. natur. cent. [illegible] [illegible] 57.* obiter & quamplures ad [illegible] jurisconsultorum hoc argumentum tangunt Nic. Boërius *decis. 166 n. 1. per tot.* Paris de Puteo *in tr. de Syndicatu verb. Tortura [illegible]*
[illegible]

[illegible]

[illegible]

Continens [illegible]

[illegible]

T[illegible]

[illegible]

A P P E N D I X

Continens [illegible] ista [illegible] hucpertinentes [illegible]

[illegible]

[illegible]

T [illegible]

[illegible]

[illegible]. *Legum* [illegible] *principis.*

[illegible]. [illegible]

[illegible]. [illegible]

[illegible]. *Iudex* [illegible] *in nullam partem* [illegible] *de-bet* [illegible].

[illegible]. *Contrario* [illegible] *longiorem* [illegible]

[illegible].

[illegible]. *Habet*, [illegible] *est* [illegible]*dendum.*

79. *Ætas furor amor, aliaq; causæ* [illegible] *delinquentes.*

80. *Causæ leues & graues* [illegible].

81. *Iudex* [illegible] *cum nu.* [illegible].

82. *Venia* [illegible] *delinquentibus, non tamen indistinctè* [illegible] *nu. 81.*

8[illegible]. [illegible] *Principes* [illegible] *cum sup. nu.* [illegible].

[illegible]. *Legatus* [illegible].

[illegible]. [illegible] *Dei principibus pro lege* [illegible].

[illegible]. [illegible] *principatus* [illegible].

[illegible]. [illegible] *honestum ac legitimum.*

[illegible]. [illegible] *pertinet.*

92. *Amicitia* [illegible] *publica.*

94. *Priuilegium D.* [illegible] *concessum Ecclesiæ* [illegible]*gensi quale, cum nu. 95. 96.*

95. *Pontificum gratia plus valet, quam* [illegible] *dinum.*

97. [illegible] *legibus ciuilibus* [illegible] *cum num.* [illegible].

9[illegible]. [illegible] *in aliis causis* [illegible].

99. [illegible].

100. *Deus* [illegible] *peccantis.*

[illegible]. [illegible]

[illegible]. [illegible]

[illegible]. [illegible]

Bito

[illegible]

304. [illegible]

305. [illegible]

306. [illegible]

307. [illegible]

[illegible]

309. [illegible]

313. [illegible]

314. [illegible]

315. [illegible]

[illegible]

318. [illegible]

319. [illegible]

[illegible]

[illegible]

Vicina est [illegible] indagatio & plena conscientiæ quæstio, gravitatem hujus similisque criminis [illegible] exhibens; Num princeps delictum capite puniendum sive pœnam sanguinis remittere, vel (quod conjunctum) an Magistratus pœnas corporales ex gratia dissimulare & remittere, [illegible]

legali-

liquido mox [illegible] constare [illegible], pri-
mò ex iis ostendam, [illegible]
deinde [illegible] evincam rationibus, [illegible]
quæ [illegible], opinionem omninò limitan-
dam & declarandam, si non penitus [illegible]
dam esse. Principio igitur neminem [illegible]
arbitror, quàm necessaria hujus quæstionis à
me præpositæ cognitio sit non tantum illis,
2 qui jam ad reipublicæ clavum sedent & prin-
cipum consiliis [illegible]antur, verum etiam illis,
quibus legitimo opere perfecto mox Repu-
blicam [illegible] gubernandam [illegible] debet.
Quis enim horum lingua principes loquun-
tur, horum oculis vident, horum auribus au-
3 diunt maximè in [illegible] criminalibus causis, in qui-
bus (ut Baldus noster dicebat) consistit pondus
diei & æstus, quid [illegible] magis necessarium
erit, quàm [illegible] intelligere, quomodo in in-
fligendis mitigandisque pœnis procedendum
sit? non tantum ut judex recta syndicatus evi-
tet, verum etiam, ne postquam sententiam de-
finitivam injustè ac præcipiti consilio fulmi-
naverit, verissimum esse cum summo mœro-
re intelligat illud Juvenalis:

Nulla unquam de morte hominis cunctatio lon-
ga est.

Memoriæ proditum est à Plutarcho in *Numa*,
4 tantum à Virginibus Vestalibus [illegible]
[illegible] honorem, ut [illegible]
[illegible], ad capitale quisquam supplicium
trahe-

[illegible] obviam fieret, ipsum tamen [illegible] [illegible], [illegible] exemplo [illegible] [illegible] quod [illegible] Dionysius Gothofred. in *[illegible] XII Tab. [illegible]* Ex quo adparet, quod [illegible] & capitalis supplicii [illegible] quae Pontifices Ro- 5
mani [illegible] [illegible] quoque hoc [illegible] quid [illegible] re [illegible] privilegium Romanae Ecclesiae Cardinalibus tribuere, ut [illegible] supplicio addictum, & pro criminosi [illegible] damnatum, si dum ad locum supplicii [illegible], illi obviam progrediuntur, a poe[illegible] liberare & vindicare possint, juxta [illegible] Paul. de Puteo tr. *de Syndicatu [illegible]* [illegible] quod ex nostris JCtis Udalricus *Zasius [illegible] pag. 53.* & [illegible] *Gneiheri* *[illegible]* Ger- 6
maniae nostrae Comites & Barones, [illegible] quo privilegio [illegible]. Zasius [illegible] sunt: *Cardinales usurpant sibi hoc privilegium, quod possint [illegible] de manibus familiae condemnatum, [illegible] in cinere, cum ducitur. Ex [illegible] notabiliter, quod si exemplum Cardinalis [illegible] usurpato, recte etiam in Germania Comites & Barones [illegible] privilegium usurpant saltem [illegible]*

juri

juris sit Comitibus in Germania, quod est Cardinalibus in Italia (fortassis rectius est in loco latere sedentibus) *Rogo servate ista, quia alibi ego eandem sententiam quod dixi de Comitibus super [illegible] privilegio per Cardinales.* Spiegelius verò *Jam immensa* (inquit) *Rom. principis potestas est, ut nocentes convictos jamque per sententiam suam ultimo adficiendos supplicio vita donare possit. Id quod nonnulli existimant haud quaquam fas esse provinciarum præsidibus, nedum minoribus potestatibus. Quamvis apud nos interdum tam a Principibus quam a Comitibus, illi denique qui in [illegible] habentur, [illegible] e manibus [illegible] [illegible] damnatos ad sententiam pa[illegible] [illegible].* Hæc ille. Quod si igitur hominum

7 [illegible] personis (propter sanctitatem sacerdotii & religionis præstantiam [illegible]) [illegible], ut eum quem [illegible] [illegible], cuique ultimus vitæ actus imminebat, contra Magistratus decretum pœnæ eximerent, & nova quasi vita redeuntem [illegible] [illegible] semita donarent, quâ quæso ratione hanc prærogativam Imperatori, Regi aut Principi

8 alicui denegabimus? Ut enim taceam Imperatores nostros passim in jure & apud [illegible] [illegible] divos [illegible] [illegible] nerandos, [illegible] & homine majores, [illegible] abit apud Theod. Reinckingium [illegible] [illegible] simul [illegible] leges, [illegible] dicuntur [illegible] & Sacra-

[illegible]

& *5. [illegible] in prine* [illegible] *qual* [illegible] *ex pleniss.* [illegible] *ad* [illegible] *Novit.* [illegible] *fin. Novit. 60. infin. Nov.* [illegible] *infine.* [illegible] *cte, prine* [illegible] *quib. mod.* [illegible] *Nov.* [illegible] *23* [illegible] *54. infin.* ac Divium [illegible] *de* [illegible] *Novel.* [illegible] *Nov.* [illegible] Ubique, vel ipso Mun[illegible], [illegible] majorem [illegible] esse dignitatem majoremq. reverentiam, [illegible] vel [illegible] Vicelliant Cardinali & Comiti, [illegible] etiam [illegible] tis vulgatum est, Imperatorem Romanu Germanicum [illegible] dominum esse, & corporalem orbis terrarum Deum, qui ita super omnes eminet, teste [illegible], tanquam stella matutina in medio nebulae, [illegible] Dn. Parentis Ant. Heringii JC. [illegible] *cap. 7. [illegible]* [illegible] & [illegible] *de lib. 2.* [illegible] *cap. 2,* [illegible] Ex quaqualem [illegible] DD, [illegible] 9

[illegible] Imperatorem in his, quae [illegible] solutam habere potestatem, [illegible] legem [illegible] scribitam, atque propterea neminem illi, quod ab ipso decretum gestumve fuerit, jure refragari posse, cum aliis axiomatibus apud Pet. de *Perra tr. de absol. potest. princip. seu jure quaes. non tollen.* Ludovico Rodolfino de Sabloneta *tr. de* [illegible] [illegible] Dell. Mancinum & Joh. [illegible] [illegible] 10

[illegible] *add.*

[illegible] *Pithœum* [illegible] quam [illegible] utrumque [illegible] Imp. [illegible] potestatibus [illegible] abusi [illegible] in [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

11 [illegible] Pontifi[illegible] habere [illegible] inter- [illegible] populi [illegible] Pithœi [illegible] *Ma-* [illegible] ut [illegible] in media luce [illegible] Rudolph. [illegible] cond. [illegible]

12 *tom. 2. prol.* [illegible] principes [illegible] Imperator [illegible] homines [illegible] Imperator [illegible]

13 [illegible] per Marthaeum Weisenbecium [illegible]

& Nu-

& Nomarcham, aliosque [illegible] tamen & sine fenit; [illegible] est apud And. Knichen [illegible] sim *in opere*. Ch. Reinking. *de regim. secul. et eccles. lib. 1, class. 5, cap. 1 num. 31, pag. 156.* [illegible] *num. 25, pag. 210. & cap. 7 num. 17, pag. 192.* [illegible] Ziegler. *in concinn. ad* [illegible] *[illegible] & seq.*, [illegible] 24. non [illegible] qui & illi eandem ac similem in suis provinciis, quam Imperator in toto Imperio potestatem [illegible] esse. Quæ omnia non tantum supra allatis nimis in modum commendantur: verum etiam legibus civilibus & historiis tam sacris quam prophanis comprobari possunt. Cui enim nudum constat, jure nostro constitutum esse, quod ob diem insignem, publicum gratulationis, 14
sem prosperè gestam, [illegible] pacem [illegible] domus divinæ, celebritatis principum nuptias, nativitatem primogeniti, ob ingressum denique regni vel aliorum provinciæ [illegible] abolitio [illegible] fieri soleat & possit. Ita namque [illegible] Papiniano Macro & Ulpiano [illegible] *ad SC. Turpill.* responsum, ne- [illegible] à Divis Imperatoribus [illegible] *de abol. crimi.* & de generali abolitione constitutum reperitur, [illegible] ex parte motibus, quos in [illegible] Henr. Bronnigius JC. [illegible] [illegible] *de [illegible] 4, [illegible] num. 90,* [illegible] Quod quidem [illegible] Hæc [illegible] [illegible], [illegible] quidem provin-

 cia-

ctionum ex quæ plenitudinis [illegible] testimo- [illegible] principes autem non solum

15 [illegible] mutare, sed [illegible] etiam [illegible] integram relinquere possit. Atque idipsum Doctoribus nostris [illegible] bant, ut generalem hãc assertionem in [illegible] principibus omnes pœnas tã corporales quàm pecuniarias, etiam per eundem [illegible] tentiam inflictas remittere posse, & quidem regale, ut notant DD. *[illegible]* & *[illegible]* Bertra [illegible] *in [illegible]* [illegible] esse, & [illegible] [illegible] Sic enim [illegible] principem potestatem docet [illegible] quid magis [illegible] quid magis imperiali [illegible] quàm [illegible] competenti [illegible] esse censere, [illegible] delictis quantum [illegible] emendationis adimere. [illegible]

16 dentes admodum [illegible] Augustinus [illegible] *ad Marcellinum*: [illegible] [illegible] judicis esse, [illegible] [illegible] quàm leges, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Se-

Adjiciemus et sub hac lege? Nam ipsi [illegible] ce[illegible] & rerum [illegible] bilium [illegible] valere. Refert Suetonius Julium Cæsarem, quum sufficeret se cru-[illegible] jugulari prius jussisse, deinde suffigi [illegible] pœnam mitiorem. Sic Agesilaus Spartanorum Rex, 17
Phœbidam [illegible], quod in [illegible] Cadmeam demolitus esset [illegible] salvos hostes auctor exstitit. Sphodriam quoque ea, quod Atheniensibus non modo per [illegible] pus amicis, verum etiam loco & fœdere junctis agrum Atticum invasisset in judicio de capite periclitanti adfuit, & ut absolveretur effecit. Non possum continere quin [illegible] Maxi- 18
mi, hominis [illegible] & de [illegible] [illegible] Borrion, [illegible] [illegible] animadvertens [illegible] plis, ut [illegible] illi [illegible] supplicii [illegible] [illegible]. Quis [illegible] Quæ vox [illegible] [illegible] Senecam [illegible], [illegible] quemadmodum auctor est Cuspinianus, librum de clementia Neronis conscriberet. Non minus laudem meretur Augustus Cæsar, qui [illegible] non [illegible] & temeritas [illegible] manu [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] gulis

gulo. Certè patrem tuum non occidisti. Et cum de falso testamento ageretur, omnes qui ob eam rem lege Cornelia tenerentur, non tantum [illegible] tabellis, [illegible] & [illegible] cognoscentibus dedit, sed etiam [illegible] iis. [illegible] in indictis constitisset, ut [illegible] Dion & Suetonius [illegible] referuntur. Deus [illegible], quibus [illegible] exempla referre vellem, quanquam hæc brevitati nostræ, cujus studio-[illegible] magnitudine [illegible] arbitror. Quod

40 [illegible] testimonia transfe-[illegible], tum multo evidentius apparebit non [illegible] Deum, sed & summum Regem pœnas corporales etiam in atrocissimis delictis [illegible]. Inter alia enim divinæ remissionis exempla [illegible] illud tanquam primũ,

41 præcipuum & admirabile, quod [illegible] Deus parricidam [illegible] non solum [illegible] corporali exemit, verum etiam in [illegible] [illegible], ut [illegible] eum omnes, qui invenirent, & si quis occideret, ut septuplum puniretur. Considerantibus autem nobis atrocitatem hujus sceleris, quid aliud dicendum est, quàm [illegible] potius [illegible], quàm [illegible] parceret [illegible] conductum [illegible] patet [illegible] discursu, *Genes.* [illegible]. Quid por-

rò ma-

cō[illegible] Mosen, [illegible]
H[illegible]
D[illegible] per illu-
[illegible] Samuel [illegible]
[illegible]
[illegible] populo
Regem [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] Postquam enim [illegible]
Absolon [illegible] regno [illegible]
maledicta [illegible]
[illegible] causam [illegible] praescribebat
[illegible] vel lapidib⁹ [illegible]
[illegible]
[illegible] clementer [illegible]
[illegible] Samuel [illegible]
Hic amplius [illegible]
[illegible] dolori [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] indulgentia [illegible]
[illegible] mitigationem [illegible]
[illegible] Theodosium quoque [illegible]
[illegible] oratione laudat, quod [illegible]
[illegible] bonis [illegible]
[illegible] semper [illegible]
[illegible] in parte [illegible]
[illegible]

24 [illegible] hanc quæstionem commemorare; asserentes
quæ de dispensatione Principum & Pontificum,
deque absolutione à juramento principibus
præstito [illegible] subditis [illegible] de clementia
[illegible] demonstrantur, & levitate honorum [illegible]
[illegible] exsistunt, quæ [illegible]
[illegible] Sublime Scribente [illegible]
[illegible], & [illegible] Atlante loqui videatur, ea
[illegible] multos fal-
[illegible] argumentum. Ma-
25 [illegible] transigere vel [illegible],
[illegible] majestas, exceptis [illegible],
[illegible]
[illegible] Ejusque rel
[illegible] solet, quod ignu-
[illegible] qualiter-
qualiter [illegible] quidem, ut in ora-
tione [illegible] Tullius: Omnis hone-
[illegible] expediendi sunt. Quod si igitur
[illegible] publicæ executioni per domesti-
cam pactionem se eximere; si pacta privato-
rum juri publico, quod [illegible]
[illegible] derogari possit; si inter
privatos [illegible],
[illegible] magis [illegible] & [illegible]
principum [illegible] at [illegible]
supplicantibus [illegible]? Quæ cum
ita sint consultius videtur [illegible] prin-
cipes [illegible]
[illegible]

tura

vum indulgere vel saltem ordinarias pœnas [illegible] communicare possunt [illegible] quæstionis quidem legibus [illegible], [illegible] deficiente [illegible] ostendam, [illegible] principis [illegible] communi- 26
cet [illegible] docendum esse, ut aliquoties etiam monui *in tract. de Molendin. quæst. 8. 9. 10. 11. 15. 16. 23. ubi hoc passim* [illegible] traditur Fried. Pruckmannus in tr. *soluta potestas* [illegible] *de regal. lib.* Wesem. ab Ehrenbirg in *tr. de regni subsid. & ant. tb.* [illegible] eorumque [illegible] nullo modo audiendos esse, qui bonæ naturæ principibus hujusmodi falsissimos venenis atque illis persuadent: Liberum esse principi, quis velit [illegible] vel contrahere [illegible]. Talia [illegible] magis infinitum [illegible] jurisprudentum [illegible], Joann. Alvar. Valasc. *in tr. de jure emphyt. quæst.* 8. *nu.* 52. [illegible] cumulativum [illegible] *quæst.* [illegible] *num.* 7. *cum seqq.* [illegible] [illegible] dicentes: quod [illegible] non debet princeps, quod [illegible] plenitudine [illegible] in iis, quæ [illegible] sunt [illegible], quia majorem potestatem non habet, quam ipse Deus, imo nec æqualem &c. *in d. tr. meo de molend. q.* [illegible] 5. 24. 25. 26. Vent. de Valent. *lib.* 1. *part. ben. ling.* [illegible] *cap.* 6. *nu.* 26. 27. 28. *quæ ita hac* [illegible] *num.* 31. [illegible] quidem hoc nullum dubium habet, [illegible] pœna quæ ob da- 27
num

[illegible] alicui [illegible] ipsi [illegible] passus [illegible] ipsi [illegible] da est, ne quidem à summo principe [illegible] ri possit. *Duplici enim nomine* [illegible] tenetur [illegible] suppositione talem: priori, quia [illegible] sum definire debet inter ipsum & [illegible] torem; posteriori, quia minister [illegible] non privata, sed publica potestate [illegible] publica, quia [illegible]arum, quæ [illegible] Nam qui civi [illegible] infert, reipubl[illegible] inde eam [illegible]: igitur [illegible] [illegible] impedimentum, ne valeat [illegible] [illegible] parte [illegible] ex parte Reipublicæ. Quoties [illegible] [illegible] collectum est, [illegible] non sit [illegible], [illegible] [illegible], ob id quod [illegible] quæ jus persequenti [illegible] reddere, [illegible] trarium fecerit, [illegible]; [illegible] [illegible] ver, qui de alieno [illegible] ac liber [illegible] (quem furtum [illegible] ad *E*[illegible] [illegible]) [illegible] dead restitutionem [illegible] Unde Augustinus *E*[illegible]. [illegible] nes (utique) valent, [illegible] juste [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] Deinde etiam illud [illegible] [illegible]

quorumque potestas ab alio dependet, [illegible] jam certa lege vel alio ordinario jure [illegible] (nam in extraordinariis pœnis ambigi potest) absolute remittere vel commutare non posse. Horum enim sententiæ, ut eleganter loquitur Symmachus, [illegible] legibus minores. Quocirca quoque in [illegible] nostri gravissimæ pœnæ sancitæ sunt contra illos 40
† judices, qui omnino maleficiores impunitos dimittunt, vel mitioribus pœnis subjiciunt, *juncto infr. nu. 97.* Nam Impp. Theodos. & Valent. primum *in l. ult. C. ne sanctum baptisma iteretur*, decreverunt: ut nulli judicum liceat delatum [illegible] minuere, nulli conditioni demandare, nisi ipse idem pati velit, quod aliis dissimulando concesserit: deinde iidem cum Arcadio *in l. [illegible] § ult. C. ad L. Jul. de vi publica* constituerunt, [illegible] nosse oportere, quod [illegible] sit notandus, si † violentiæ 41
[illegible] probatum dissolverit, seu omiserit, vel [illegible] dona [illegible], aut mitiorem quam præscriptum est, pœnam [illegible]: præterea [illegible] Impp. *in l. 1. C. de desertoribus lib. 12.* rescribunt, quod si rector provinciæ propositam pœnam [illegible] vel gratia vel dissimulatione [illegible], patrimonii atque existimationis damnum [illegible] & in officii primores illud delictum capitaliter vindicetur. Audiamus [illegible] Imperatorem *in l. unic. C.* [illegible] qui severissime jubet ut judices
ea-

ronem, quæ[illegible] aut habent [illegible] diſtinant [illegible] modis [illegible] pœnam, ſi majeſtatis læſæ crimen [illegible]
52 [illegible]. Extſtat in hiſtoriæ [illegible] Neapolitanorum [illegible] juſſiſſe [illegible] ſuſpendi judicem, qui cum [illegible] quem pœna mortis plectere deberet, ma[illegible] [illegible] abſcindi juſſerat. Hæc diſſ[illegible] Auguſtinus ſuper 10. *Joannis capite* [illegible],
53 Deum talem dediſſe Pilato poteſtatem [illegible] eſſet ſub Cæſare, ne omnino eſſet liberum [illegible] Chriſtum abſolvere. Conſequen[illegible] [illegible] capitales pœnas [illegible] diſtinctè non [illegible]
54 Et quidem quod ad illa peccata, quæ [illegible] Dei Morali & Naturali turpia ſunt & pœnam [illegible] merentur attinet, tantum abeſt, ut pœnæ [illegible] in cujuſquam hominis poteſtate [illegible] ut ne totius quidem orbis Monarchæ [illegible] eam juſtè tollere queat. Qui [illegible] tatum ſit *ſimplex* & propriè Deum [illegible], qui ſi etiam ſibi [illegible], ut graviſſima vel [illegible] [illegible] divinæ, [illegible] pœna [illegible] Dei [illegible] vellet [illegible] Deus [illegible] magis [illegible] vel [illegible] vel [illegible] *[illegible]*. Nam ſi, ut Gregorius [illegible]

[illegible]

sibi singuli † praestatori debitori dimittimus 33
culpas injuriae dimittens dominum offenderit,
non mediocriter profectò offendit, qui debita
caelestis regis ac Domini sub praesumtione re-
laxat; & quidem quae in nobis committuntur,
facile possumus dimittere. ea verò, quae in
Deum commissa sunt, cum magna difficultate,
nec sine [illegible] poenitentia possumus remitte-
re. [illegible]
scilicet [illegible] aliis in similibus responsis JCtus 35
facti quidem quaestionem esse in potestate ju-
dicis, poenae autem, quae Dei praecepto & ipso
sensu naturae humanae infligitur, persequutio-
nem nullo modo ipsius auctoritati reservari.
ac hanc sententiam non modo expressis sacrae
Scripturae testimoniis, sed & similibus ratio-
nibus ex intima jurisprudentia, veterumque
historiis depromtis comprobatam iri spero, ad
eoque [illegible] principum [illegible] 37
flagitia [illegible] Clap-
marium *de arcanis rerump. lib. [illegible] cap. [illegible]*
interque [illegible]
[illegible] *de [illegible]*
pag. [illegible] Henn. [illegible] *[illegible]*
gin. [illegible] Sic enim magnus ille populi Israelitici
legislator † Moses *Deuteron.* 13, v. 6. pronun- 38
ciat: Si tibi voluerit persuadere frater tuus, [illegible]
dicens: Eamus & serviamus Diis alienis, quos
ignoras tu & patres tui, non acquiescas ei, nec
audias, neque parcat ei oculus tuus, ut miserea-
ris

tit & occultes eum, sed statim interficies. Sit primum manus tua super eum, & post te omnis populus mittat manum. Quod in alio deli-
39 cti genere, nempe in homicidio [illegible], lectores optime, potes cognoscere ex primo fratricidio, quod exstat descriptum *Genesis cap.* 4. Et a me in praemisso discursu ex [illegible] Patribus, Theologis, Rabbinis ac Jurisconsultis [illegible]. Reperies Moses *Genes.* [illegible] [illegible] ex ore Dei loquitur: Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius. Item *Levit.* [illegible] [illegible] Qui percusserit hominem [illegible] lens occidere, morte moriatur. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo avelles eum ut moriatur. Similia exstant tam de blasphemia [illegible] [illegible] *Levit.* [illegible] iterumque [illegible] *Num.* 35. [illegible] Homicida [illegible] bus puniatur, non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur. Ne polluatis terram habitationis vestrae, quae [illegible] cruore maculatur, nec aliter expiari potest, nisi per [illegible] [illegible] Item *Deuteron.* [illegible] Quid [illegible] [illegible] [illegible] de [illegible]
40 [illegible] In [illegible] Novo Testamento [illegible] [illegible] [illegible] Evangelio [illegible] Oculum pro oculo &c. [illegible]

diam

diuto qui [illegible] perit, gladio peribit *Matth. 26.* 52. & 20. Quod approbare videtur Johannes Theologus inquiens: Quisquis gladio occiderit, oportet eum gladio necari *Apocalyps. cap. 13.* Ad extremum egregie Apostolum Paulum ad *Heb. cap. 2. 2.* respexisse arbitror, dum sine ulla mulctae [illegible] vel minus [illegible] [illegible] scribit. Ne vero ultra meam professionem [illegible] bitem, [illegible] hisce [illegible], nisi me digiti fallunt, [illegible] exemplaris remittendi potestas & abolitio, quae à Principibus summisque Magistratibus usurpatur, nō tantum limitatur, sed etiam penitus expungitur. Audiamus potius quid eâ [illegible] de re leges civiles statuerint, quae etiam ab Ethnicis hominibus conscriptae sunt, particulam [illegible] naturae divinae habent, & quidem proxime ad [illegible] normam accedunt; multi enim JCti [illegible] Christi tempus [illegible] apud [illegible] 42

[illegible] Maleficia impunita relinqui non debere 24 [illegible] *D. de [illegible]* [illegible] & [illegible] delicta solvi [illegible] [illegible] Quid [illegible] magis [illegible] quam [illegible] flagi-

[illegible] gtiis præsidia quærere & petulantia[illegible] re? Quid honestæ disciplinæ magis contrarium, quam [illegible] impunita coalescere, nec removere patrocinia, quæ favorem [illegible] & auxilium sceleribus impertiendo, [illegible] faciunt.
43 Quid item [illegible] magis ex usu Reipublicæ, quam non [illegible] facile, [illegible] maleficia temere quisquam profiliat. Indulgentiis crimina non sublevamus, [illegible] *[illegible] in l. 6, C. de [illegible]* [illegible]
44 tam mihi de sententia Platonis in [illegible] [illegible] peccatis [illegible] [illegible] commonitionis [illegible] animadversionis, perplacent [illegible] quæ [illegible] græcis nominatur [illegible] [illegible] propter exemplum, necessaria est, ut cæteri [illegible] à peccatis, quæ [illegible] publicitus interest, metu [illegible] *l. 1 §. 1 D. [illegible] l. [illegible]*
45 *D. de pœnis.* Nam [illegible] *eis* effrenatum [illegible] in [illegible] [illegible] animos criminibus [illegible] se videatur [illegible] *[illegible]* *[illegible]* *[illegible] potestate [illegible]* *[illegible] armis [illegible]* *[illegible] etiam bona [illegible]* *[illegible] a multis, [illegible]* *[illegible] & [illegible]*

malos

[illegible] Quæ si vera sunt, ut sunt vera,
[illegible] aliud dicendum restat, quàm † multa 46
[illegible] Reipublicæ extremè
[illegible] esse. Neque verò satis, ita me bene a-
ment Musæ, constituere possum, stupidi mihi
videantur tantum, an etiam furere, qui ad gra-
tias delictorum largiendas principes, cæteros-
que Magistratus instigant. Quis enim homo,
ut cum Archidamidâ loquar, laudetur aliquis,
qui erga sceleratos se mitem præbet; quin po-
tius ab omni misericordia alienus justitiæ vio-
lentiam infert. Mansuetudo † enim cum justi- 47
tia conjuncta esse debet, alioquin principis in fa-
cinorosos lenitas nihil aliud est quàm in bo-
nos crudelitas. Unde rectè dicebat Fronto,
malum esse imperare eum, sub quo nemini
quicquam concessum est, tamen longè pejus
esse sub eo vivere, sub quo [illegible]
quidlibet. Quia autem ut plurimum alie-
no † exemplo cautius [illegible] 48
ire per [illegible] exemplum [illegible] qui
[illegible]
Polydorus & Sabellicus [illegible]
severitate [illegible] tribus Israelitarum [illegible]
tæ [illegible] † Levitæ cujusdam uxore in- 49
juriam vindicasse. Nam cum is iter faceret
cum uxore, [illegible] comprehensus, fecit ut in
urbe Gabaa [illegible]
[illegible]
[illegible]

 git.

gis. Vir autem corpus ejus in duodecim divisit partes, & ad singulas tribus singulas missis partionibus [illegible] ut illarum de dedecus [illegible]: Congregatæ universæ tribus ad [illegible] miserunt, ut auctores sceleris [illegible], qui neglecta illa legatione ultro [illegible] sunt, & postquam bis sel eiter pugnassent, [illegible] tamen vice ad occidionem fere [illegible] deleti, urbe quoque eorum succensa, et [illegible] decreto, ne undecim tribus inposterum [illegible] eorum aliquo, qui ex [illegible] effugerant, [illegible] jungerent. Superimus longe plura exempla, 50 quomodo, Deus impuritatem [illegible] & pessimas Magistratuum in suo populo [illegible] gentias puniverit per Nabuchodonosorem, Reges Assyriæ & alios Tyrannos. Sero enim 51 molunt † mole Deorum, ceu dixit [illegible] *de [illegible] Molendin* vom Mühlrecht [illegible], 20. [illegible] Xenophon, [illegible] civiles societates [illegible] eorum vita, qui illis præsunt? Præclare etiam Cato [illegible] 52 le pro collato † beneficio [illegible] gratiam, [illegible] date petunt. [illegible]: Me [illegible] est [illegible] & [illegible], [illegible] pro [illegible] accipere [illegible] [illegible]. Et [illegible] Plautus:

[illegible]

Alterum [illegible], qui in [illegible] [illegible]

[illegible] collatis.

nullam concedendam esse evincere [illegible], præbet mihi constitutio Impp. Val. Theodosii & Arcadii, qui postquam † *in l. 3. C. de Episcop.* 53
audient. rescripserunt, quod ubi primus dies Paschatis illuxerit, nullum tenere carcer inclusum, omniumque vincula dissolvi debeant, mox tamen ita subjiciunt: Sed ab his secernimus eos, a quibus contaminari potius gaudia lætitiamque communem, si dimittantur, animadvertimus. Quis enim sacrilego diebus sanctis indulgeat? quis adultero, vel stupri incestive reo tempore castitatis ignoscat? quis non raptorem virginis in summa quiete & gaudio communi persequatur instantius? nullam accipiat vinculorum requiem, qui quiescere sepultos quadam sceleris immanitate non sinit; patiatur tormenta veneficus, maleficus, adulter, violatorque monetæ; homicida, parricidaque, quod fecit, semper expectet: reus etiam majestatis de domino, adversus quem talia molitus est, veniam sperare non debet. Hæc satis clara sunt, & adjuvantur per aliam constitutionem Valentiniani & Valentis † *in l. ult.* 54
C. de abolit. expresse statuentem, quod in violata majestate, obpugnata vel prodita patria, admisso peculatu, aut sacramentis desertis, abolitio nulla omninò dari debeat. Intelligimus igitur per hasce constitutiones idem sanciri, quod de jure divino mandatum esse supra [illegible] Deo nullam pl[illegible]- 55

[illegible] *[illegible] [illegible]* [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible] [illegible]
[illegible]
56 [illegible]
[illegible]
[illegible] [illegible] Ceremoni[illegible]
Magistratus personæ, quam [illegible]
[illegible]
57 De [illegible] Apollo[illegible] ad [illegible]
legimus, quod [illegible] gladium [illegible]
quodque [illegible] Deo [illegible]
[illegible] *[illegible]* [illegible]
58 *[illegible] potest.* Quod [illegible]
[illegible], qui magistratum sive judicem
[illegible] *[illegible]*
[illegible] [illegible]
decoré Chrysippus [illegible]
quæ ejus severis atque venerandis [illegible]
59 coloribus depinxit. [illegible]
justitiæ, [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

esse

[illegible] in, [illegible], [illegible]
[illegible] non [illegible] quibus no-
cent [illegible] in-[illegible]
lem [illegible]
& [illegible]
apud [illegible]
Quum enim [illegible]
rum [illegible] in puniendo [illegible] 60
vel [illegible] exemplo [illegible]
[illegible] exemplo [illegible] Eli [illegible]
dom [illegible]
juravit, eo quod noverat indignè agere [illegible]
lios, & non corripuit eos. Sic S[illegible] regem
abjecit Deus, quod contra [illegible] mandatum pe-
percit [illegible] regi Amalec, quemad-
dum & regem Achab [illegible]
regem S[illegible]
mas [illegible]
lon [illegible]
p[illegible]
o[illegible]
ut d[illegible]

D[illegible]

Quod [illegible] Dem Reichen an
Gaben den Armen im Felde / apud Heim. La-
thecum *[illegible]* nu. 50. & 51. [illegible]
Et [illegible] 120 & 121. Cac [illegible]
[illegible]
[illegible]

Magistratibus, qui in [illegible] appel-
pellantur. Magistratu quolibet, fures parvum de-
62 cernit [illegible] gistratus [illegible] Christianos, a quibus [illegible]
quorum [illegible] ille qui [illegible]
chanas [illegible] ipsi [illegible] & pe-
culatu [illegible] dunt; quo casu quid aliud [illegible]
quod

Clod [illegible] adcuset Mœchos, Catilina Cethegũ,
Et [illegible] quæ Bacchanalia vivunt.

63 Nec [illegible] sunt illi Magistratus,
qui [illegible] quasi clementes videan-
tur. [illegible] vindices peccatorum [illegible]
[illegible] ipsi vero [illegible]
[illegible] & [illegible] ab alio captantes, [illegible]
64 [illegible] speriunt. Non enim est [illegible]
nocentiæ parcendo sinere, ut in malum [illegible]
us [illegible] ad innocentiæ officium perti-
net, non solum [illegible] malum inferre, verum
etiam cohibere a peccato, vel punire peccatũ,
ut sit ipse qui punitur [illegible] habetur, corrigatur
experimento aut [illegible] exemplo. Nec
putas te tunc amare servum tuum, quando
eum non cædis; non est ista charitas, sed lan-
guor, ferveat charitas ad emendandum & cor-
rigendum, ut admodum pie [illegible] Au-
65 gustinus. Quo spectat illud quod [illegible]
dio [illegible] narrat Erasmus: Is enim cum [illegible]
[illegible] equites recognosceret, & in his [illegible]
juvenem probris coopertum, sed quem pater
pro-

prob[illegible] ma[illegible] [illegible] [illegible] qui amicis [illegible] [illegible], Habet [illegible] qui) [illegible] Censorem, auctoritatem scilicet suam in [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

66 Addo superioribus & hoc, quod † Ludovicus cognomine [illegible] Rex Galliæ, cum forte aliquando ex psalmis Davidis [illegible] ad Deum funderet, intervenit aliquis, qui supplicaret, ut cuidam reo capitis pœnam [illegible]. Rex quasi aliud agens annuit. Sed [illegible] cura [illegible] dixisset *in vers. psalmi 106. Beati qui* [illegible] *tiam in omni tempore*, tum revocari jussit eum, cui gratiam concesserat, & eam irritam fecit, memorabili edito sententia: Principem qui punire crimen potest, nec punit, non minus [illegible] se reum, quam si ipse id perpetrasset: [illegible] esse [illegible], non crudele, [illegible] [illegible], justa [illegible]. Gentilet *in* [illegible] *lib. 3. de politia* [illegible] *p. m.* [illegible]. [illegible] *de* [illegible] [illegible] *fit.* [illegible] *quæst.* [illegible] [illegible].

67 Et [illegible] quam [illegible] [illegible] [illegible] magistratibus [illegible] Christi, servo qui scit voluntatem domini, & non facit, [illegible] plaga magna seu duplici, ἐὰν γὰρ [illegible] Paulus [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]. Maxime si [illegible] potius quam Dei [illegible] gla [illegible] [illegible]

68 [illegible] potius [illegible]

[illegible] sibi nobilissimis mellis exercentibus [illegible] [illegible], [illegible] Hieronymo *lib. 3. super Matth.* [illegible] *quaest. 4. fol.* [illegible]) quod [illegible] Bodinus eleganter indicat [illegible] verbis: *Omnium poenarum quae a principibus con-*

69 *donantur † nulla laudabilior* [illegible], *quam cum* [illegible] *ignoscunt; & post* [illegible] *gratius est* [illegible] *Deo* [illegible]. *Sed quod de eo principe* [illegible], *qui* [illegible] *crudelissime vindicat*, [illegible] *quibus contra* [illegible] *ignoscit.* Bodinus *l.* [illegible] *cap.* [illegible] *pag.* 201. Haec [illegible] [illegible] apertè [illegible], [illegible] delictorum, quae lege [illegible] [illegible] sunt, [illegible] [illegible] remitti posse. Quod autem

70 [illegible] † ad alias [illegible], quae vel deportatione, relegatione, damnatione in metallum, [illegible] [illegible] puniuntur, in [illegible] Principis arbitrium plurimum valere [illegible] [illegible]. Cum enim hujusmodi [illegible]

71 [illegible] † a legibus [illegible], quarum conditores sunt Principes [illegible], [illegible] [illegible] fateor, easdem vel [illegible] vel [illegible] [illegible] remitti posse, maxi-

72 me quando [illegible] principe [illegible] [illegible] [illegible] videtur [illegible] [illegible] principi, monitore Marciano JCto,

mi-

animadvertendum & perspiciendum est, ne quid aut dulcius aut tetrius constituatur, quam causa deposcit: nec enim aut † severita- 73
tis aut clementiæ gloria affectanda est, sed perpenso judicio, prout quæque res expostulat, statuendum. *l. perspiciendum 11. in princ. D. de pœnis.* Unde alibi non [illegible] quam eleganter legum Coryphæus Ulpianus, obser-
vandum esse jus reddenti monet, ut † in cogno- 74
scendo neque excandescat adversus eos, quos malos putat, neque etiam precibus calamitosorum illachrymetur; id enim non esse constantis & recti judicis, cujus animi motum vultus detegit. *l. observandum 9. D. de offic. præsid. cũ similib.* apud Noam Meurer *in German.* von der Teutschen gerecht oder billigkeit *pag. 15. 20 et 24. B [illegible] post ipsum tract.* vom Forstrecht. Superest nunc, paucis, quanto fieri possibile (aliás enim † longiore mora opus est) ut contra-
ria [illegible], quæ objiciuntur, juxta Senecam & 75
Zasium, [illegible] *quæst.* 1 n. 100. [illegible] in compendium adducta respondeamus. Et quæ primo loco de absoluta Principis potestate protulimus, non est quod quisquam isto nomine laboret, salva res est. Et si enim mihi non sumo, ut de potestate principis aliquid [illegible] audeam: quia tamen nunc ejus partes ago, ad cujus officium pertinet justitiam colere † [illegible] non est [illegible] 76
spiciendum est, quid princeps, absolutam ha-

pote-

potestate, si [illegible] velit, secreto possit quicquid praefacere debeat. *l. sed licet 12. D. de offic. praesid.* [illegible] *cap. cum causam* [illegible] *de elect. & el. potest.* [illegible] *hac append. num.* [illegible]

77 Teneo igitur summum principem absolutam & liberam habere potestatem, quae nullis legibus sit circumscripta, & propterea cum tanti [illegible] contra leges dispensare posse, eam tamen ipsam potestatem circumspecte & non nisi justa causa exigente exercere debere, ne injustitiarum occasio inde nascatur. unde [illegible]

78 nasci debent *sup. num. 58.* Largior etiam [illegible] cipi arbitrium esse eum, qui casu fortuito vel immoderatione inculpatae tutelae homicidium interfecit, quive ex humana fragilitate per vinum jocumve delinquit, quique ignoranter adulterium incestumve commisit, & qui calore iracundiae in Deum Principemve blasphemias dixit, ordinariae poenae eximere posse. *Confer Gloss. lat.* Sandr. *lib. 2 art. 12 verb. nunc percipite*

79 *de delictis.* Non nego quoque † ob aetatem, furorem, amorem, aliasque rationabiles causas, diligenter à Tiraquello *in libro de mitigandis poenis criminalis*, poenarum mitigationem aliquando fieri posse, quod etiam Marcianus

80 JCtus concedit, dum ait in † levioribus causis proniores ad lenitatem judices esse debere, in gravioribus autem poenis severitatem legum cum aliquo temperamento benignitatis subsequi oportere *à l. respiciendum* [illegible] *D. de*

poenis

pœnis confer Theod. Tulden *tract. de principiis jurisprud. cap.* [illegible] *lib.* 1. Ac sane, inde non sequitur, idem illum non obtinere, si princeps hominem nebulonem & terræ monstrum [illegible] alere velit. Debet igitur † judex plane medium 81 esse, quemadmodum eum recte Aristoteles *μεσίτην* adpellat: sed tamen si in alterutram partem inclinandum sit, ut Cicero dicebat, minus periculi esse, si navis ad Scyllam potius paulum inclinaret, quam si ad Charybdim: ita in hominibus puniendis minus mali esse in clementia ac lenitate quam in sævitia & acerbitate. *Muret orat.* 11. Et hoc est, quod Imperator noster alicubi, omnino violentiam cessare, justitiam vero & veritatem servari jubet. sic enim Deum placari & actum principis omnis malitiæ & diminutionis expertem fieri. Hinc in terminis [illegible] Lamb. Danæus, Henr. Lasberus & Vent. de Valenzolis novissime dixerunt. Principem † ex diligenti prudentique 82 causæ cognitione aliqualem saltem mitigationem pœna in ipsum & Deum [illegible], non vero totam scelerum veniam & relaxationem dare posse. *Dane. in polit. Christian. lib. 6. cap. 3. tit. de jud. crimin. num. 11. Lasber. tr. de censu lib. 2. cap. 4. nu. 43. & 44. Valent. lib. 1. parthen. litig. cap. 12. num. 31. & 32. junctis Joh. Nicol. diss. feud. 11. th. 2.* etiam quoniam distinguit † inter genera crimi- 83 num, quæ sunt partim læsæ majestatis divinæ, ut Blasphemiæ & Execrationes in Deum alterum

conum

earum etiam inum, quibus [illegible] humana [illegible] sunt Homines [illegible] tans, Latrocinia, Rapinæ, adulteria [illegible] cationes, Hilce [illegible] [illegible], quia omnia necessitudo in hac vita [illegible] fonte oritur, [illegible] que nec illa [illegible] concedenda. [illegible] quoque [illegible] Theodorus Reinkingius [illegible] bit: Quod licet in alia regni [illegible] summum Principem vel Regem [illegible] in terris non recognoscentem, [illegible] dal [illegible] delicta & remittendi [illegible]
84 les tamen in [illegible] Germaniæ principibus [illegible] dubium non existat, quin tam [illegible] ex speciali concessione sive ex [illegible] temporis præscriptione et privilegio [illegible] quirent, [illegible] divini [illegible] audioritas. Theod. Reinking [illegible] *secul. & eccles.* [illegible] adde And. Knichen [illegible] *verb. Ducum cap.* [illegible] *tom. 4.* [illegible] *Camer.* [illegible] *fol.* [illegible] *fol.* [illegible] *hac adpend.* [illegible] quam [illegible]
85 *alim p*[illegible] Legislat [illegible] mum [illegible] [illegible] sed & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Reipublicæ [illegible] cu-

rum, qu[illegible], quam communi[illegible] Cicero. [illegible] principes, velut Legatos & ministros suos, ea lege cum libero imperio terris mortalibus præfecerit, ut illud [illegible] & moderata potestate gubernent, [illegible] omnium summ[illegible] Deo Zebaoth cordi est, ut [illegible] sibi concesso abutantur, & fines commissi [illegible] transgrediantur: sed quemadmodum [illegible] in p[illegible] malis, clementiam in [illegible] bonis [illegible] exercet, ita vitæ honestissimæ † exemplū 86
principibus pro lege esse, & in eo maxime ipsos laborare, ut ad illud quamproxime accedant. Ex quo piè dixit Bartolus, principem habere jurisdictionem a Deo, Deum autem ei potestatem in peccandi non dedisse. *Vide [illegible] de [illegible] quæst. 10. nu. 1[illegible].* Neque verò est, quod principes vereantur [illegible] summa potē, quis [illegible] potestatem minuatur, si ea legibus & [illegible] subjiciendum [illegible]. Nam tantum abest, ut [illegible] princi- 87
patus [illegible], ut quo [illegible] salus ejus, qui potestatem [illegible] legibus metitur, quàm qui legibus plane solutus potestatem infinitam & [illegible] exercet. Digna vox est majestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri: adeo de authoritate juris nostra pendet authoritas, & [illegible] majus imperio est, submittere legibus principatum, in-

quit.

quit Theodosius in l. digna 4. C. de legib. [illegible] *Luther. d. l. 2. c. 4. nu. 41. 42.* [illegible] 76. Hancque rem eleganti, imò aureo [illegible] complexus est Claudianus ad Honorium, *de* [illegible] *iuu 4. Conf.* v. 266.

88 — *Sed comprime motus:*

Nec tibi quid liceat, sed quid fecisse decebit
Occurrat, mentemque domet respectus honesti.

Et postea v. 294.

Tu civem patremque geras, tu consule cunctis,
Non tibi, nec tua te moveant, sed publica vota.
In commune iubes si quid, censesque tenendum,
Primus iussa subi: tunc observantior aequi
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi &c.

ubi Casparus Barthius *in comment.* Nihil [illegible] que moror ea, quae de Cardinalibus, Vi[illegible] busque Vestalibus dicebantur. Illam enim

89 consuetudinem libens in vitio pono, [illegible] sequi Impp. Arcadium & Honorium [illegible] *dictos C. de Episc. aud.* ad praescriptum Dei con[illegible] stituentes, quod addictos supplicio & pro cri[illegible] minum immanitate damnatos, nulli cleric[illegible] aut monachorum vindicare aut tenere liceat. Non etiam me movet traditio DD [illegible],

90 qui abolitionem criminum principibus [illegible] nantur. Largior enim & ego eandem [illegible] tendi, in criminibus levioribus, [illegible] ris immanitas gravissimam non depo[illegible] nam [illegible] competere in delictis, quae Deo & [illegible]

tuae

turæ humanæ invisis, constanter nego & pernego; quibuscum confer, quæ de dispensatione PP. habet Frid. Pruckman. *in d. §. soluta potestas seu tract. de regalib. cap. 4. effect. 1. & 2.* Præterea sententiæ meæ non adversatur D. Augustinus: loquitur enim † in causa Ecclesiastica, 91
quæ reos sanguinis defendere debet. Alia enim ut ipse *in epist. 160. ad Apringium* loquitur, est causa Provinciæ, alia Ecclesiæ; illius terribiliter gerenda est administratio, hujus clementer conmendanda est consuetudo, possessionesque servorum Dei, quæ prodesse debent, ad exempla patientiæ, non debent inimicorum suorum sanguine fœdari. Agesilaum porrò damnat Plutarchus *in politicis* quod † ob 92
amicitiam, quæ ipsi cum Phœbida Sphodria intercedebat, jus Reip. læserit, eò quod ipsius opera debitas non luerint pœnas, qui tamen potissimum Spartam ad cladem illam Leuctricam visi sunt adtraxisse. Eodem modo non probatur evidenter contrariũ exemplo † Ne- 93
ronis & Augusti. Constat enim delinquentes ibi omni pœna exemtos non fuisse. Sed hæc præmissa omnia graphicè expressit idem celebertimus politicus Joh. Bodinus, cuis verba huc transferre necessarium duxi. *Objiciet aliquis* (inquiens) *singulare beneficium † Ecclesia* 94
Rhotomagensi, principum inscitia dic... m an infamia, concessum, quod divi Romani privilegium appellant; cujus fiduciâ curia Rhotomagensi ac judi-

dicibus omnibus [illegible], praeterquam [illegible]
salo consueuit, ut damnatos supplicio assereret [illegible]
cerdotes apud principem quaestus [illegible], quam ad [illegible]
tam hisce orationem in senatu habuerat [illegible]
tavit: sed cum majorem † pontificum gratia plus
95 *valeret quam ratio, beneficium illud, vel potius ma-*
leficium cum publico dedecore ac detrimento con-
tinuatum est. Hic mihi lector admonendus est,
cum hac Latina facerem, ab Henrico III. Rege
privilegium [illegible] sublatum fuisse. Habet tamen
cum imperio Vestalium ritu magnam affinitatem:
nam si casu Vestalis occurrisset ei, quem [illegible]
tur ad supplicium ducerent, personae [illegible]
mortem [illegible] Romanus [illegible]: [illegible]
damnatus Cardinali obviam factus est, [illegible]
liberatur. Illud autem perniciosissimum [illegible]
96 *† quae D. Romani beneficio tribuitur [illegible]*
frui nemo posset, qui leviter peccarat, sed ii tantum,
qui scelerum ac flagitiorum exsecrabilium immani-
tate omnes omnium impietates longe superarent,
ut quae nec divinis possent, nec humanis legibus,
nec principum gratia condonari, ea D. Romani ob-
jecta specie abolerentur, id autem [illegible]
maxime conjunctum est, ut [illegible]
[illegible] Deo fore patent, quo gravius ac [illegible]
bilius peccatur: cum vero nec principibus [illegible]
[illegible] veniam [illegible]
97 *si scelus divina lege capitale fuerit, [illegible]*
[illegible] infamiam [illegible] capitalem, [illegible]
legibus civilibus, qua poena [illegible]

sunt,

sunt. Si [illegible] quos [illegible] publicam [illegible] [illegible] partem [illegible] comitibus [illegible] libera [illegible] se confid[illegible] principe [illegible] quod alterius [illegible] aut imperium alteri [illegible] condonare, quonam modo [illegible] Deo illatam, aut parricidium [illegible] perspicuum, quod lege divina capitale est, dissimulare poterit? In quo igitur dicet aliquis, Principum commise- 98
ratio sese ostentabit, aut vincere poterit, si vero sancitum sit omnes excludantur? Illa scilicet, in quam, si casu cedes admissa, vel ab eo qui vim illatam repellat, vel secundum leges civiles peccatum sit: ut si arma gestare, vel commeatum hostibus dare capitali pœna interdictum fuerit; commiseratione dignus sit, qui adversarii metu armatus incedat; aut qui hostibus frumenta, cum ære alieno premeretur, vendiderit: aut si furti pœna lege civili capitalis statuatur: boni Principis est pœnam civilem lege divina, id est quadrupli pœna, mitigare; quæ etiam est duodecim tabulis ac populorum fere omnium legibus constituta: at parricidam; aut eum, qui ex insidiis alium occiderit, divina lex ab altaribus sacris avelli ac mactari jubet; quo supplicio Deus placabilem se ac propitium mortalibus futurum pollicetur. Fere tamen principes id, quem sanctissi- 99
me Deus jubet, execrabili scelere convulsum hominem judicibus eripere consueverunt. Inde pestes, bella, [illegible] et clades Rerumpublicarum consequuntur [illegible] lex divina [illegible]

 divi-

[illegible] fuisset [illegible] magistratibus [illegible] [illegible] qui [illegible] [illegible] Quod [illegible] [illegible] quo [illegible] Republ. [illegible] Hactenus praeclare Bodinus *lib. [illegible] Republ. cap. [illegible] p. [illegible]*

100 Transeo jam [illegible] ad [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Cum enim Deus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] remittere corporalem poenam [illegible] [illegible] & eandem vel [illegible] compensare vel etiam plane [illegible].

101 Nemini sane [illegible] facit, qui [illegible] & quis [illegible] [illegible] [illegible] Deus necesse habet [illegible]

102 [illegible] singularia exempla & ad [illegible] [illegible] extra [illegible] [illegible] trahenda. Maneat igitur hoc [illegible] fundamentum [illegible] servum juxta domini [illegible]

103 [illegible] [illegible] negotia [illegible] [illegible] [illegible] potestatem [illegible] [illegible]

104 [illegible] [illegible] [illegible] quando [illegible] legum [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] quasi

[illegible]

c. 10. [illegible] Hein. [illegible] *[illegible]* [illegible] Walter. [illegible] *legib. Mosaic. eg.* qui [illegible] plures & novo [illegible]. Ad dictum Jacobi (quod alii objiciunt) respondere potest, id de privatis [illegible], quæ [illegible] servis nostris [illegible] debemus, intelligendum esse. Pater enim noster coelestis non remittet nos tradet, si non remiseritis unusquisque fratri nostro in cordibus nostris. *Matth. cap. 18.* 105

Neque ista laudari potest sententia Impp. *in l. unic. C. si quis Imp. maledix.* qui eum, qui modestiæ nescius & pudoris ignarus ex [illegible] petulantia Imperatori maledixerit, neque pœnæ subjiciunt, neque durum aliquid, neque asperum sustinere volunt: [illegible], inquiunt, si [illegible] processerit, [illegible] contemnendum est, si ex insania miseratione [illegible], si ab injuria remittendum. Sic & Adrian [illegible] Imperator [illegible] contra [illegible] quem [illegible] capitalem, [illegible] [illegible] & [illegible] [illegible] privatis [illegible] debere [illegible] esse. [illegible] & Dam. [illegible] Dei, sed [illegible] (de utroque intellige [illegible] H[illegible] [illegible] dicta [illegible] [illegible] tempus [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 106 107 108

enim ambo postea per Benaiam sunt interfe-
109 [illegible] hic contendere, [illegible]
[illegible] ab [illegible]
[illegible] debere. [illegible]
[illegible], tantum [illegible] habesse [illegible]
[illegible], ut eam [illegible]
110 tam. Neque enim omnes [illegible]
[illegible], ut [illegible], scabræ esse [illegible] de
summum jus, summa fiat injuria. Neque enim
111 [illegible] ad manum [illegible]
[illegible]
[illegible]
112 [illegible]. Nolo denique principes no-
stros esse Nerones, Caligulas, [illegible], Busi-
rides, Mezentios, & siquid his unquam [illegible]
alit terra; sed hoc tantum necessarium [illegible],
113 operam dandam esse, ne ex [illegible] clementia [illegible]
tiosa lenitas, ex lenitate dissoluta negligentia.
Publicis enim Magistratibus, qui [illegible] &
protectores [illegible] sunt, præceps est linea
inclinandi in misericordiam, quæ [illegible] non
est clementia, sed clades publica. [illegible], ut
[illegible] gravius [illegible]
[illegible] potius quam crudelitatem
[illegible], al-
[illegible]
[illegible]
[illegible].

[illegible]

S[illegible]

lib.

lib. [illegible] quatenus [illegible] Sol[illegible] [illegible] apud [illegible] præ[illegible] intercedat, [illegible] [illegible] tamen [illegible] magi[illegible] *M. Antonius* commendat lenitatem, qui [illegible] legibus definitas [illegible] 114
ad [illegible] modum mitigabat. [illegible] lib[illegible] Bene [illegible] inter[illegible] leges quæ [illegible] con[illegible] & inco[illegible] [illegible] sunt pœnæ. Non possum [illegible] loco præteri-re dictum quod [illegible] An-tiphontis [illegible] [illegible] [illegible] Quæ enim, quæso, est crudelitas [illegible] noxios justo supplicio [illegible]? Si enim hoc
culpa [illegible] sanguis [illegible] 115
mo [illegible] occiditur, non judex [illegible] oc-cidit: si homicidas, sacrilegos & venenatores punit, non effusione sanguinis, sed legum [illegible] ni[illegible], non [illegible], ut Hierony-mus inquit, qui [illegible] iugulat, sed ideo cru-delis vocatur, quod [illegible] crudelis esse
videtur. Quod porrò de [illegible] misericordia [illegible] 116
me[illegible] præ[illegible]batur parum urget. Miseri-cordia [illegible] *Anselmus* [illegible] est in malo [illegible] compatiendo, [illegible] [illegible] condonando & [illegible], siquidem [illegible] *Tertullianus* [illegible]

[illegible] aut [illegible] supplicio [illegible]
117 [illegible]. Hi tamen [illegible]
[illegible] Ulpiano vitupe-
rari [illegible]
[illegible] 31, D. [illegible]. & plura habent
[illegible] Meurer d. [illegible] de Æquitate [illegible]
[illegible] Phil. Camerar. tom. 1 *horar. [illegible] medit. hi-*
stor. cap. 10[illegible]. [illegible] hæc est intempestiva
Omnino. [illegible] &
[illegible] peccantium voluntatum,
[illegible], quam qui non vili
[illegible], ne audiat plorantem &
[illegible], [illegible] doleat vel [illegible]-
118 [illegible]. Ultimò, nihil obstant, quæ de [illegible],
[illegible] fuerunt. Illa namque
[illegible] publicè [illegible], si deinde [illegible]
patefiant, nihil præjudicare potest, quin al-
[illegible] id, quod fecit, [illegible]
[illegible] 14 l. [illegible] 27 [illegible]
[illegible] D. de [illegible] 9 § quod [illegible]
[illegible] D. de publ. [illegible]
[illegible] de publ. l. congruit. 15 D. de [illegible]
[illegible] cum similibus apud Bart. *ad l. 1. § [illegible]*
[illegible] nu. 1. D. [illegible]. Matth. Coler. *[illegible] de*
[illegible] 11 vers. Cur autem al-
[illegible] part. [illegible] 100 & 101. Atque
hæc [illegible] ut [illegible]. [illegible]-
119 menti similitudinem addo † alia de pluribus, quæ
de [illegible], [illegible] cætera de [illegible]
[illegible] codicillis [illegible] prolixe tradunt Paris
de

de Pateo [illegible] *l. 1. 4* [illegible] *P*[illegible] Sign, [illegible] Peremium [illegible] *ristinu*[illegible] *part. 91. & seqq.* Joan. Bapt. de [illegible] super [illegible], ad [illegible] magni [illegible] tempore Ferdinandi I. Imp. [illegible] Zilettum [illegible] *tom. 2.* [illegible] *20, 41* [illegible] Cacheri [illegible] *121.* Hieronym. [illegible] *cis* [illegible] *ti. de ingr.* [illegible] *1. quæst. 2.* [illegible] *4. vol. 1.* Petr. Greg. Tholos. *lib. 16. syntag. jur.* [illegible] *c. 21.* [illegible] *in Adit.* [illegible] Besoldus *in* [illegible] [illegible] pag. 95. cum [illegible] *c. 4. nu. 56.* [illegible] *cap. 8.* [illegible] *in diss.* [illegible] *vol.* [illegible] *consil.* [illegible] finem [illegible] & [illegible] 120

in C[illegible] in [illegible] dividendo [illegible] modis [illegible] GRATIA, neque perso[illegible] neque adultera[illegible] PECUNI[illegible] possint aut de[illegible]. Quod si non modò observe[illegible], sed et[illegible] aut negli[illegible] observatum e[illegible], quod [illegible] quàm se habere certum, [illegible] accep[illegible]

 aut

aut relictum cum liberis, arbitretur. Videat ergo Princeps, Civitas & quilibet Judex, quomodo publicæ saluti consulant; nec non Advocati & Procuratores hic sua observent off[illegible]
121 h[illegible] ne incurrant; Johannis R[illegible] totam cepit iram, ita canentis, [illegible]

Ex[illegible] capiebat araneæ muscas.

Pauper[illegible] fert [illegible] vincla Caro.

Justitia ex [illegible] quondam sine lumine; [illegible]nunc

Justitiam [illegible] esse [illegible]

[illegible] causam [illegible] Patronis,

Convenit & [illegible] frangere [illegible]

Sonst [illegible]

Reichen Gewalt, so richte recht/

[illegible] Herr vnd du bist knecht/

[illegible] nach der ersten klag/

[illegible] der ander sag/

Verlaß dich nicht auff dein gewalt/

Dein leben ist hie gar bald bezahlt/

[illegible] gericht in kurtzer zeit/

Dort wirstu gericht in ewigkeit

A D

AD LECTOREM POSTFATIO,

continens

Colloquia, quæ inter Kainum & Habelem, nec non Christum & Kainum mota fuisse, credidit aut bona intentione excogitavit antiquitas.

NOn potui (lector) hinc discedere, priusquam unũ alterumve in totum usum adhuc nondum communicatum. In principio meminit in discursu superiore num. [illegible], me posuisse, majores nostros fictam quidem, sed lepidam & piam † colloquutionem inter Deum, Adamique filios, Kainum, Habelem & Sethum, eorumque sorores (quarum nomina alios exprimere, ibidem dixi *num.* 102. & 10[illegible].) habitam, tradidisse: quæ cum priori seculo à magno isto Philippo Melanchthone in epistola quadã, ad generosum Comitem Johannem à Weda exarata, eaque Francofurti A. D. *1539.* typis excusa sit, & non ita pridem repetita in omniũ manibus extet, idcirco eam omitto & lectorem ablego ad Ottonem & Dionysium Melan-

landios lib. 1. [illegible] Si-
militer à me examinatum fuit, [illegible]
2 [illegible] in textu Mosaico [illegible]
nam verba [illegible]
antequam cædes subsequuta? Utcunque nobis
ex Rabbinorum aliorumq; libris exposuit Cl.
& multæ lectionis vir, Dn. Christophorus Be-
soldus, hisce: Athei sunt varii. Primò infant illi,
qui dicunt, vanum esse, servire Deo, qui be-
atos prædicant arrogantes; siquidem ædificati
sunt facientes impietatem &c. *Malach.* [illegible]
& seq. Horum antesignanus fuit Cain, qui *Ge-
nes. 4. v. 4.* (si fides Jonathæ & Hierosolymita-
næ relationi) ad fratrem suum Abelem dixit:
Veni, & exibimus ambo unà foras. Et accidit,
cum exiissent ambo foras, respondit Cain &
dixit ad Abel: Cognosco mecum, quod mundus
quidem creatus sit per misericordiam divinā,
verùm non gubernatur juxta meritum bono-
rum operum, sed ibi habetur respectus perso-
narum in judicando. Nam cur oblatio tua ac-
ceptata est in gratia, & oblatio mea non acce-
pta est? Respondit Abel & dixit: [illegible]
per misericordiam divinam creatus sit Mun-
dus & juxta fructum bonorum operum gu-
bernatur, neque est personarum respectus in
gubernando. [illegible]
[illegible]
[illegible] Respondit Cain & dixit
ad Abel: Non est judicium & non est judex,
& non

& non est seculum futurum, & non est redditio præmii justis, & non est ultio impiis. Respondit Abel & dixit: Est judicium & est judex, & est seculum futurum & est expectatio præmii justis & sumptio ultionis ab impiis. Et super negotio horum verborum altercatio oriebatur inter ipsos in campo. Et surrexit Cain contra fratrem suum; & infixit lapidē 3
in frontem ejus (quod in [illegible], tamen subsistat adsertio Melchioris de la Cerda Jesuitæ Hispani, qui pugionē adhibitum fuisse ait, *vol. 1. campi eloquen. p. m. 217*, conferas, quæ de instrumento & signo Kainico recensui in *discurs. nu. 142. tom. 4. & seqq.*) & occidit eum. Colloquium quidem hoc, ex humano cerebro fuisse confictum, Sixtus (vel Sixtinus ab) Amama in *Censura [illegible] vulgatæ versionis*, prodit; [illegible] super illas alle ait; voces illas, 4
quas [illegible] vulgata [illegible] interpretatio supplet: *[illegible]* Sed sane in Hebræo aliquid deest, indeque apparet intervallum & quasi hiatus [illegible]. Quod etiam Masora (Critica Judæorum) respexit, dum in *margine [illegible] fol.* ita notavit: Viginti octo versus sunt, in quorum medio intervallum vel quasi pausa quædam *est*. Causam [illegible] judicat Fagius, qui *in comment. ad Thargum Onkelos, hoc loco*, vulgatam bibliorum versionem Latinam [illegible] membrum illud 5
redundans excusat, & addit: Quod etsi non semper

non semper [illegible] respondeat [illegible] tamen ejus auctorem (unum aut [illegible] septuaginta (Græcorum interpretes [illegible] lium aliquem Rabbinum, ejusque [illegible] non præter rationem respexisse. Hæc [illegible] quidem, ut videtur, ex aliis & sine [illegible] parenthesibus inclusa, Besoldus in [illegible] observ. lit. A. verb. Abbeisten 61. pag. [illegible]
Sed hunc & præmissos alios antiquitate [illegible] teriæ varietate superat anonymus [illegible]
6 itidem [illegible] disputationis, inter Christum [illegible] tuis resurgentem & ad inferos descendentem ac [illegible] cum ceteris ibi hærentem [illegible] tæ, [illegible] vetustissimo & MS. quod in codice, [illegible] nobilisque Capituli B[illegible] [illegible] bibliothecam, per me nuper à [illegible] [illegible] spectante deprehendi, & [illegible] sive contextum exhibuisse, eam ad calcem rejeci & notis marginalibus, nec [illegible] in specialibus observationibus illustr[illegible] Est au-
tē [illegible] super verbis apostoli Pauli, [illegible]
7 ad inferiores partes terræ, Ephes. 4. conce[illegible] quod indulgentiam sit tempori, quo conce[illegible] [illegible] religionis capite [illegible], & [illegible] circa latini sermonis puritatem barbare vel minus integre, [illegible] [illegible] tamen abbreviationes (ut vocant) & [illegible] grapho multam pariendi difficultatem [illegible] huius [illegible]

dem

depl[illegible] ; [illegible]
tri[illegible] *confitemur* [illegible]
ad [illegible]
stis [illegible] *confi*[illegible] *vestibus* [illegible]
illum [illegible] SANCTI
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] *nobis*. *Nam hoc* [illegible]
[illegible] *malo* [illegible]
[illegible] *quam qui* [illegible]
[illegible]*bantur*, *ex* [illegible] *poterunt*, *& alio-*
[illegible] *dicendo: Misereris omnium*, *quia omnia*
potes. Ergo nunc miserere nostri Domine Deus omniū,
& [illegible] *nobis lucem miserationum tuarum*; *& me-*
mor esto scripturae [illegible] *quae ait: Misereris omnium*, *quia*
omnia potes: [illegible] *inter omnia* [illegible] *crea-*
vit potentia [illegible] *misericordia*. *Quia* CHRI-
STUS [illegible]
stra † [illegible] 8
tit in legem [illegible] *& vi* [illegible]
stra allegatus, [illegible] *semper* [illegible]
[illegible] *dignum est*, *ut* [illegible]
senti[illegible] *quam* [illegible]
[illegible]
quantum [illegible]
[illegible]

[illegible]

[illegible]
[illegible] lib. 11.
[illegible] *non* [illegible]

[illegible] ... omnium [illegible] ... misericordia [illegible] semper in omnibus [illegible] ordine [illegible].

9 *Sed [illegible] artifici [illegible] effectum [illegible] non producit? [illegible] materiam [illegible] effectum non [illegible]. An [illegible] vel arborem [illegible] possit vel [illegible] rationabilis [illegible] sapienti[illegible] iustitia[illegible] contra [illegible] quae [illegible] aeterni [illegible].*

[illegible]

[illegible] pelliti [illegible] templantia [illegible] pand. [illegible] compell [illegible] concedi [illegible] cap. [illegible] 27. [illegible]

CHRI[illegible] *sapit* [illegible] 10
dix [illegible]
[illegible]
toribus [illegible]
dixit: [illegible]
[illegible]
(I) [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ventur. [illegible]
ditio tua. (g) CAIN. [illegible]
sumus, [illegible]
puati sumus. [illegible] 11
tia vincit [illegible]
lius [illegible]
[illegible]
sed [illegible]
quum [illegible]
tur [illegible]
in bonum [illegible]
malitia [illegible] *Hinc est, quod* [illegible]
[illegible] *manifestare* [illegible]

de

(e) [illegible] Non est in medico, semper re-
[illegible] (f) [illegible] positum
[illegible]
[illegible] Arist [illegible]
(g) [illegible]
v [illegible] juncto
Arist [illegible]

[illegible] qui- [illegible] [illegible] *modo ponam* [illegible] [illegible] *sapi-* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *solitum* [illegible] *metallo aut* [illegible] *vasa formari* [illegible] [illegible] *& apertius quod* [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] *velle,* [illegible] [illegible] *voluntatem in* [illegible] [illegible] *peccatis* [illegible] *veniã, sapientia* [illegible] *malitiam esse* [illegible] *Quia* [illegible] [illegible] [illegible] *18. Sapientia* [illegible] [illegible] *quod ipse* [illegible] *& sensum meum possim de meis* [illegible] *ibus, qui me-*

(a) *Aristot* [illegible] *apud Eusebium* [illegible] *top. leg. in lo. a* [illegible] *d. Alteram ex duabus H.* [illegible] *Jos.* [illegible] [illegible] *loco* [illegible]

mecum fuit damnandi, judicare. Ego enim de meis peccatis pœniteo & doleo: vehementi enim dolore pœnitere compellimur, illa nos commisisse, pro quibus sic acriter & incessanter affligimur. Unde de nobis miseris scriptum est: Dixerunt impii, scilicet in inferno, præ angustia Spiritus intra se gementes & pœnitentiam agentes (n) *Non ergò, ut dixi, sumus indispositi ad veniam; quia continuam dolendo & pœnitendo agimus pœnitentiam* CHRISTUS. *Duplex est † pœniten-* 15
tia: una, quando quis peccatum propter seipsum, item propter ejus turpitudinem detestatur & abhominatur, & talis pœnitens peccasse doleret, etiam ubi pœnam non sentiret. Dicent enim cum propheta: Omnē iniquitatem meā ego agnosco. (o) *Et hæc est pœnitentia, quæ digna redditur veniâ. Alia est pœnitentia, quæ non dolet de culpa, nisi propter pœnam adjunctam* (p), *ita quod si non timeretur vel sentiretur pœna, nulla de culpa sequeretur tristitia. Et talis pœnitentia veniâ non est digna: quia non excluditur per eam voluptatis & peccati malitia, cui non per se, sed per accedens displicet illa culpa. Quid enim hac pœnitentiâ potest mereri in hominibus, quæ etiam invenitur in brutis animalibus? Fortissimas namque bestias terrore pœnarum & dolore plerumque à maximis voluptatibus videmus abstinere. Talis profectò fuit pœnitentia*

N quæ

(n) Sapient. cap. 5. v. 3. & 14. (o) Psal. 51. v. 5. cum Proverb. 28. v. 13. (p) arg. l. 1. §. 1. de just. & ju. cū versiculis: Oderunt peccare boni virtutis amore; Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Esau, de quo scriptum est (q) quod non invenerit locum pœnitentiæ, quamvis cum lacrymis quæsivisset eam. Hæc namque est pœnitentia, quæ in vobis damnata est, & ideo per eam liberari non potestis, quia propter ipsam non refugitis, quod in peccatis aspexistis.
CAIN. *Vehementius errasse me confiteor, quod adhuc*
16 *in mundo vivus post perpetratum flagitium dixi ipsi, quod major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. (r) Et hoc est quod de tua misericordia* [illegible] *dixi. Plus, credo, quod te in hoc offendi, quam* [illegible] *pro flagitio, quod crudeliter perpetravi. Nunc autem indubitanter credimus, quod adhuc in* [illegible] *misericordiæ tuæ, quam omnes iniquitates nostræ sint. Unde licet à promerenda venia defuerit pœnitentia nostra, ipsas tamen iniquitates nostras debet superare misericordia tua, ut scilicet ex hoc lacu profundo & miserabili, in quo tanto tempore cruciati fuimus, nos clementer visitando educas. Sic enim per quendam tuum prophetam promisisti dicentem: Congregabuntur congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & post multos dies visitabuntur. Esaiæ 24. cap. (s)* CHRISTUS. *Misericordia mea* [illegible] *iniquitatibus vestris in hoc major est, quod multo minus quam digni fuistis acriter vos affligi permittit: in hoc autem misericordia justitiæ meæ non potest obsistere, ut vos ab huius peccati* [illegible]
17 *liberet in æternum. Exigit enim ordo justitiæ, ut pœna peccati crescat secundum dignitatem ejus, in quem*

pecca-

(q) Hebr. 12. v. 17. [illegible] (r) Genes. 4. v. 13. [illegible] cap. 24. v. 22.

*peccatur. Unde major pœna puniretur, qui percuteret alapa Principem, quam qui percuteret [illegible]
onem. Vos autem dum essetis in mundo, quoties [illegible]-
taliter peccastis in ipsum Deum, omnium [illegible],
cujus mandata transgressi estis, & superbe offendistis.
Cujus certe honorem non estis veriti creaturis attribu-
ere, in quibus fiduciam constituistis. Unde quia ejus
majestas infinita est, quoties mortaliter peccando i-
psum offendistis, toties infinitum & æternum reatū
incurristis. Unde quanquam misericordia mea faciat,
quod vestra pœna sub incensione non sit infinita, quia
nec ipsa natura, quæ est finita, tantam pœnam capere
vel sustinere posset, saltem hoc fieri ex iustitia oportet,
quod sit duratione infinita & æterna. Visitatio autem
in hoc loco existentium, quam post multos dies fien-
dam [illegible] propheta, quem allegasti, prædixit, ecce nunc
per me impleta ita est, quod sanctos patres qui sunt in 18
lymbo, visito & visitare debeo ad consolationem & li-
berationem eorum. Vos autem, qui semper [illegible]
stis & estis, non debeo visitare nisi ad [illegible] ve-
stram. Unde etiam idem propheta (t) [illegible]:
[illegible] Luna & [illegible] Sol. [illegible] in
die judicii alia visitatio vera, quando bene [illegible] &
resurgentes cum corporibus venietis ad judicium meū,
ut æternæ dampnationis sententiam in utroque recipi-
atis, in anima & corpore scilicet, quia utroq; peccastis,
nunquam [illegible] amplius exituri. CAIN. Si pœna
nostra [illegible] esse æterna, cur fallaciter in [illegible] 19
tua dixisti: Non permanebit in æternum Spiritus*

 meus

(t) [illegible] 24 v. 3.

[illegible] in homine, [illegible] quod [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] esse constat, [illegible] [illegible]. Non permanebit [illegible] in homine in æternum [illegible] indignatio [illegible], quam [illegible] [illegible]? Cur etiam propheta [illegible], Non [illegible] in æternum [illegible] Deus, aut [illegible] [illegible], [illegible], & cetera, quæ ibi sequuntur. (x) [illegible]. Verba quæ [illegible], non falsa seu fallacia [illegible], sed si [illegible] intelligantur, [illegible]
20 *[illegible] sunt. [illegible] † quod dicit: Non permanebit spiritus meus in homine [illegible] indignatio mea in æternum, ego locutus sum de homine [illegible] [illegible] [illegible] intelligatur in homine i.e. in toto humano genere. Fuit namque indignatio mea propter primorum parentum peccatum super totum genus humanum, ut ex toto genere humano nullus possit ingredi cælum. Hæc est ergo indignatio quæ in homine in æternum non permanet: quia jam per passionem meam & mortem [illegible] est. Nam ipsum genus humanum Deo patri reconciliavi, sed non vos, qui malè vivendo ipsius reconciliationis non [illegible] esse participes. Et etiam [illegible] [illegible] [illegible] reconciliatione per [illegible] meam & [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], indignatione [illegible] Dei nunquam [illegible] in*
21 *æternum. Verba [illegible] [illegible] prophetæ, quæ allegasti, non*

(x) Gen 6 v. [illegible] [illegible] versionem, [illegible] [illegible] Wolfg. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Wolfg. [illegible] [illegible] [illegible] & 81. [illegible] [illegible] v 9. [illegible] v 13 Gen 4 v 14.

non fuit [illegible] de misericordia totaliter [illegible]-
te; sed de [illegible] misericordia, ira mihi relaxante. Non
enim vos damnatos Deus totaliter projecit, quia vos
perfecte ad [illegible] redegit, vel ideo vos in æternum
projicit, sua complacitiva fuit, neque [illegible] totaliter mise-
ricordiam suam abscidit, aliàs misereri oblitus fuit,
quod citra condignum punit vestra peccata. Et ideò
propheta non dixit: Aut continebit in ira sua [illegible],
misericordias suas: ut scilicet ira sua in æternum ma-
nente aliquid in ipsa ira de misericordia statuatur, dum
aliquid misericorditer minuitur de pœna debita vobis.
Sed ad quid, quæso, vos stulti scripturas, quas vos non
intelligitis, allegatis: cum de † æternitate pœnarum 22
vestrarum apertissimas in ipsa scriptura habeatis com-
minationes? Unde Jesaiæ 34 (x) Quis habitare pot-
est cum igne devorante aut [illegible] cum ardoribus sempi-
ternis? Ecce quomodò prædixit vobis [illegible], quos
patiemini sempiternos ardores. Et ibidem: Vermis
eorum non morietur, & ignis eorum non extingue-
tur (y) Ecce quàm manifestè ostendit, quod vobis nec i-
gnis unquam debet deficere: & multa alia addi [illegible] pos-
sunt. CAIN. *Plures † comminationes peccato-* 23
rum [illegible] factæ sunt per prophetas, quæ tamen impletæ
non sunt, postquam fuerunt per [illegible] misericordiam
mutatæ in mitiorē sentētiam, sicut patet de eo, quod di-
ctum est per Jonam prophetam de subversione Ninive,
quod ideò (fortassis [illegible], Non) fuit subversa,
sicut prædictū fuerat (z) Et ideò etiam ipse propheta de

N 3 hoc

(x) Hodie est c.33 v.14. (y) Esa. c. [illegible] v.24. Marc.9.v.44. (z) Jonæ cap.3. [illegible]

hoc est testatus. Similiter quod praedictum fuerat de
morte Ezechiae per [illegible] postea non evenit, sed fuit
mutatum in melius (α). Unde & nos credebamus, quod
multo magis prophetiae & comminationes, quae [illegible]
tur de poenis aeternis, essent dictae ad terrorem, [illegible]
finaliter per misericordiam tuam in universum [illegible]
24 *sententiam mutarentur.* CHRISTUS. *[illegible]*
non invenietis in tota scriptura mea, quod aliqua
prophetia comminatoria fuerit immutata, nisi [illegible]
[illegible] meritis eius, in quem comminatio facta est.
Fateor ipsum pronuntiasse per Jeremiam 18. (β) dicens:
[illegible] adversus gentem & adversus regnum,
ut [illegible] & destruam & dispergam: sed si poeni-
tentiam egerit gens illa a malo suo, agam & ego poe-
nitentiam [illegible] quod cogitavi ut facerem ei. Cum [illegible]
vestra merita [illegible] non possunt, [illegible]
tiones poenarum [illegible] oportet quod [illegible]
[illegible] implebuntur. [illegible] nihil minus prophetiae,
quas tu allegasti, secundum intellectum [illegible]
[illegible] fuerunt impletae. [illegible] eversa est enim [illegible]
[illegible] (γ) [illegible]
hominibus & mulieribus eversa est civitas [illegible]
[illegible] Ezechias [illegible] Moritur, & [illegible]
[illegible] lacrymas [illegible] quas effudit [illegible]
[illegible] fuit, [illegible]
plus [illegible] poenitentia [illegible] (δ)
25 CAIN. *[illegible] quod secundum justitiam [illegible]*

debe-

(α) [illegible] cap. 38. (β) v. 8. cum seqq. (γ) Matth. [illegible] (δ) Esai. d. c. 38 [illegible]
20 & [illegible] p. 37.

debet cui de[illegible]. Unde & lex tua justissima, quam dedisti per Moysen, dicit: Secundum mensuram delicti erit & plagarum modus (ε) Peccata autem nostra quantumcunque sunt mala, tamen temporalia fuerunt, & brevibus horis temporis perpetrata. Unde non video, quod juste pro eis debeamus æternam pœnam re-
cipere. CHRISTUS. *Quæcunque mortalis culpa est, de* 26
qua non sequitur pœnitentia, licet sit actu temporalis & finita, est tamen voluntate æterna, propter quod ad magnam justitiam pertinet judicantis, ut nunquam careant supplicio, qui nunquam voluerunt carere peccato. CAIN. *Credo quod plures sunt hic in ista damnatione qui, licet peccassent mortaliter, tamẽ proposuerant vitã suam in melius mutare: sed morte præventi sunt, antequam id actu perficerent. Ergo isti in voluntatis proposito non semper fuerunt in peccato, propter quod saltem, secundum rationem tuam præmissam, non sunt digni æterno supplicio.* CHRISTUS. *Non potest vere dici, quod facere velit, qui quando facere potuit, non fecit. Manifestatio autem voluntatis [illegible]*
[illegible]. Sed & quicunque labitur in peccatum 27
mortale, voluntate propria in eo [illegible], [illegible] non potest exire, nisi adjutus a Deo. Unde est hæc propositio, quod qui vult peccare, vult etiam per consequens in peccato manere, quia spiritus hominis est, ut dicit propheta (ζ) spiritus vadens & non rediens, scilicet per seipsum. Sicut si se aliquis in foveam [illegible]

 jici-

[illegible] (ζ) P[illegible]
[illegible] tum similib.

fuerit, unde [illegible] non posset, nisi [illegible] ab alio quis-
set dici, quod in [illegible] volui [illegible] quemcun-
cunque aliud [illegible]. CAIN. *[illegible]*
plene mihi satisfecit. Nam multi, qui voluntatem
propositam aliud facere deliberaverunt, ab hoc forsan fa-
cere illud differunt, ut illud congruentius & expedi-
tius faciant. Et si mors subita interim accedit, nun-
quam faciunt id, quod non voluerunt. Multi, qui et-
iam in peccato labuntur, ex hoc ipso facilius peccant,
quod se cogitant de ipsis peccatis pœnitentiam omninò
acturos, & cùm de ipsis per misericordiam Dei [illegible]
[illegible]. Unde non video, quod huiusmodi
semper voluerunt in peccato permanere, licet postea in
agendo [illegible] negligentes. CHRISTUS. *Ego lo-*
quor [illegible] de voluntate hominis, prout manifestatur per
opus, contra quam licet [illegible] tua nulla sit, tamen
aliam responsionem adjiciam, quae te magis ligabit. Cō-
stat enim quod eo ipso aliquis mortaliter peccat, quo fi-
28 *nem suum in [illegible] constituit: quia † ad finem*
vita tota ordinatur. Ideò ex hoc ipso totam vitam
suam ordinat, & vellet perpetuò in peccato manere, si
hoc sibi posset esse impune. Et ideo [illegible], qui cum hoc
[illegible], quia [illegible], voluisti [illegible]
[illegible] permane-
re. [illegible] peccare, [illegible].
CAIN. *[illegible] quod [illegible], ut hic sunt quidam multa*
peccata commiserunt: quidam verò pauciora: quidam
verò tantum unum: & in istis, qui tantùm unum com-
miserunt, gradus & differentia fuit. Sed quod (fortas-
29 *sis, quia) † peccatorum mortalium unum [illegible]*
altero,

altera: quomodo ergo est justum, quod omnes isti habeāt eandem pœnam, qui tantam habuerint culparum differentiam? Certè si unus altero peccavit minus, leviori pœna fuit dignus. Ecce ego miserrimus unum peccatum commisi (a) scilicet quod fratrem meum innocentem occidi: & tamen tu dicis, quod in æternum, sicut ille, qui mille millia peccatorum fecerit, debeo puniri: ubi est justitia tua? CHRISTUS. *Video quod furor tuos oculos cæcat, ut etiam in pœnis, quas pateris, peccata tua non videas. (b) Quomodo enim ausus es*
dicere; Unum † peccatum commisi, qui in multis sce- 30
leratus fuisti? Numquid à memoria excidit, quod Deo in oblationibus & muneribus tuis infidelis exstitisti; Quod fratri tuo injuste invidisti: quod eum innocentem fraudulenter occidisti: quod de misericordia mea finaliter desperasti? Sed de eo, quod de aliis loqueris, satisfacio tibi; & primò de eo, quod quantitati peccatorum non respondet pœnarum quantitas, secundum diuturnitatem pœnarum, sed potius secundum acerbitatis & gravitatis intensionem. Quod quidem ut
manifestius fiat, exemplum tibi adducam in † legibus 31
humanis, quæ licet fuerint ab hominibus constitutæ, tamen quæcunque justæ sunt, ab ipsa mea sapientia divinitus (fortassis, Definitæ) sunt, secundum quod dicit scriptura, Proverb. 4. (a) Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt. Ideò enim secun-

dum

(a) Sed vide nu. seq. 30. & nu. supra in disc. nu. 116. [illegible] 118. (b) Adde [illegible] cap. 2. per discurs. (a) Hodie est cap. 8. v. 15. & 16. ibique Remus in spicileg. cum Sapient. cap. 6.

[illegible]
32 [illegible] *possibile.* [illegible]
[illegible] *pœna non sit nisi ex ordinatione* [illegible]
gradus [illegible] *est : quia dum* [illegible]
peccat in aliqua civitate, quod ex ipso peccato [illegible]
[illegible] *perpetuò excluditur a consortio civitatis,*
quod [illegible] *perpetuum vel per mortem* [illegible]
[illegible] *non est tale peccatum* [illegible]
tur excluditur [illegible] *aliqua* [illegible]
[illegible] *ad* [illegible] *& bonorum civita-*
tis. [illegible] *secundum* [illegible]
vitam, quod [illegible] *peccato* [illegible]
[illegible] *beatorum* [illegible]
[illegible] *perpetuum* [illegible]
[illegible] *quandiu* [illegible]
[illegible]
[illegible] *humanis. Item quantitati* [illegible]
[illegible] *dignus est,* [illegible]
majestatem offendat. [illegible]
secunda, [illegible]
[illegible] *Qui enim non peccant mortaliter,* [illegible]
[illegible] *sunt* [illegible] *leviores* [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] *secundum* [illegible]
[illegible] *peccatum* [illegible]
[illegible]
[illegible] *pœna* [illegible]
dum

dum intensionem. Quia qui plus vel gravius peccaverunt, habent acriores pœnas quam illi, qui minus; licet omnino sint æquales secundum durationem.

CAIN. *Secundum legem humanam, cujus exemplum adduxisti, nulla [illegible] non perpetua est. Quod si sic, pœna* 33
exilii vel servitutis saltem morte hominis terminatur: ipsa etiam pœna gravissima corporalis quasi momentanea est. Propter quod tu idem dixisti: Noli timere eos, qui corpus occidunt, postbæc autem nō habent amplius, quod faciant. (x) *Sed ista pœna nostra, quam patimur, neq; per mortem aliquando finitur, neque ad momentum aliquando cessat, neque aliquando mitigatur. Unde nulla legalis justitia hanc pœnam nostram arguit esse justam.* CHRISTUS. *Quod † pœna civilis, quam* 34
dixeram esse perpetuam, non perpetuetur, ut dicis, dico quod est per accidens, scilicet quod homo non perpetuò manet: vel quod ipsa civitas deficit. Nam si homo perpetuò viveret, pœna exilii vel servitutis, quam lex humana infert, perpetua in eo maneret. Quare cum causa [illegible] idem [illegible] ipsa pœna perpetua [illegible]. CAIN. *[illegible] est,*
quod si tu † [illegible] deducere [illegible] quando velles [illegible] tingere posses. [illegible], si a tam atrocibus pœnis & ineffabilibus [illegible] nos non intendis eruere, sed debemus in his [illegible] perpetuò manere, optabilius & melius foret nos omnino perire & in nihilum redigere, quam esse in æterna miseria & semper vivendo mori. Unde si ita vivere oportet, ut in hac miseria sem-

(x) Matth. 10. v. 28.

linqueret nos a bene. obsecramus misericordiam tuam, ut nos in nichilum redigas. Tu enim ipse dixisti de perditione (x) quod melius illi erat, si natus non fuisset homo ille. CHRISTUS. *Non est dubium, quod considerata magnitudine nostra, qui creatorem vestrum offendistis, qui vos de nichilo fecit, & vobis [illegible] essendi dedit, unde meruistis perdere ipsum esse: quia*

36 *juste † beneficium amittit, qui ingratus benefactorem offendit. Credo etiam quod verum loquimini, scilicet quod magis velletis omnino non esse, quam in tanta miseria semper esse: quia licet non sit secundum se appetibile, non-esse, per accidens tamen, in quantum esset ablativum miseriæ, habet rationem boni: quia carere malo est quoddam bonum. Ideo valde bonum est, non-esse, per quod miseria desinit esse. Verumptamen justitia mea non requirit, quod esse vobis tollat in nichilum redigendo. Exigit enim mea misericordia, ut pœna correspondeat culpæ secundum inordinationem, quæ invenitur in ea. Non enim tanta est cujuscunque inordinatio culpæ, ut tollat vel dampnet esse: vel potius præsupponitur esse ad merendum vel demerendum. Et ideo non est pœna debita alicui culpæ ipsum esse: sed tamen in ipso pœna nunquam deficiet.* CAIN. *Nequaquam latet nos, quod si tu ab istis pœnis misericordia tua nos eximere posses, quam patimur, totaliter relevare, ipse justitiæ tuæ in nullo præjudicares. Non enim est contra justitiam, si is † qui est verus dominus rei, do-*

37

net

(x) Matth. 26. v. 24. Marc. 14. v. [illegible] [illegible] Salom. 4. v. 3.

net rem suam cui vult, etiamsi illi, cui donat non
debeatur ex justitia: cuilibet enim licitum est of-
fensam in se commissam, remittere offendenti, licet non
possit remittere in alterum vel in communitatem. Tu
ergo cum sis universorum author & dominus, & in
te omnis peccator peccet, potes, cui vel quibus vis, et-
iam peccatoribus indignis donare, vel plus de bonis,
& minus de malis, quam eis debeatur ex justitia.
Nichilominus etiam ipsam pœnam totaliter relaxare
potes, nec in hoc contra justitiam, sed præter justi-
tiam faceres. Non ergo tuæ justitiæ, quod ab his non
(fortassis Nos) liberes sed insuper etiam vitam cum
sanctis tuis nobis dones contrarium, vel adversatur li-
cet esset præter justitiam, cum nobis non debeatur.
CHRISTUS. Fateor sic esse, ut dicis, scilicet si ego
Judam proditorem vel quoscumque dampnatos salva-
rem, esset quidem † præter, sed non contra ordinem 38
justitiæ meæ. Quia possum, sicut verus dominus o-
mnium & omne peccatum relaxare, & vitam æter-
nam donare, cuicunque mihi placet, (fortassis etiam) si
ei non debeatur. Non possum tamen, secundum ju-
stitiam loquendo, de potestate ordinata auferre ei quod
debetur & beneficio gratiæ sibi collatæ. Unde non possum
juste dampnare Petrum vel alium beatum, quod
cum justitia dicatur per comparationem ad alterum,
contra ordinem justitiæ esset, subtrahere alicui bo-
num, quod ei debetur, vel quod exigit ejus conditio.
Quamvis ergo liberare vos dampnatos non sit contra
justitiam meam præscientiæ, esset tamen contra dispo-
sitionem, quam vobis æternam præparavi, vox (μ)

(μ) Vox quædam deesse videtur.

stabi-

scilicet iustissima est & falli nullatenus potest. Vel le[illegible] vobis non [illegible] iustitiæ, obstat [illegible] certitudo præscientiæ & dispositionis æternæ. Cain.

39 *Cum tua scriptura dicit, Quod tu non vis [illegible] morientis, neque delecteris in perditione morientium (i) ad quid istas pœnas nobis miseris parasti? Videmus enim quod non est propter se volitum, nullus vult, nisi propter aliquam necessitatem vel utilitatem. Si igitur prædicatio vestra non est tam delectabilis, neque bona aliqua de se [illegible], propter quam nullum [illegible] in æternum cruciari?* CHRISTUS. *[illegible] mea [illegible] & conservatur, quæ [illegible] propter se [illegible] mihi accepta est. Unde licet non delector in pœna vestra, delector tamen [illegible]. Ideo quoque electi & sancti mei de vestra pœna delectantur & gaudent, sicut scriptura mea (k) [illegible]. Lætabitur justus, cum viderit vindictam. [illegible] scilicet impiorum, usque ad satietatem visionis [illegible] sanctorum. Isaiæ ult. in fin.* CAIN. *Justitia tua in pœnis nostris [illegible] esset commendabilis, quando [illegible] ad nostram correctionem converteretur, quæ sicut nunc apparetur*

40 *† Medicus [illegible] qui [illegible] infirmo medicinam, quæ [illegible] magis [illegible] propter hoc quidam [illegible], quod pœna sit medicina. In quo [illegible] justitia tua commendabilis esset, quo pœna nostra est [illegible] duratura, nec ad correctionem nostram [illegible] valet, quia etiam non [illegible] qui in pœnis [illegible]*

corri-

(i) Ezech. 33. vers. 11. (k) Psal. 57. al 58. v. 11.

correctionem [illegible] (π) accipiant. quid ergo est, quod di-
xisti, quod sancti tui gaudent & delectantur in pœnis
nostris? nunquam licitum est in cælo, quod nephas est
in mundo, de aliena miseria refici & delectari. In mun-
do enim sancti tui afflictis compatiuntur, & nunc in
cælo, ut dicis, de nostris afflictionibus delectantur? Nũ-
quid, quæso, [illegible] fideles sancti sunt in cælo, qui pii erant
in mundo? [illegible] mundo enim inimicos jubentur dilige-
re, in cælo etiam amicos prohibentur odire: quomodo
hæc sibi conveniunt? CHRISTUS. *Sicut in homi-*
nibus, qui vivunt in mundo, secundum leges civiles (ϱ)
quædam pœnæ sunt temporales, & quædam perpe- 41
tuæ: & illæ quæ temporales sunt, ad correctionem eo-
rum, qui sunt [illegible], etiamsi non fuerint ad corre-
ctionem ipsorum [illegible] qui per pœnas a civitatis consortio
excluduntur [illegible] pœnæ non solum sunt ad correctio-
nem, quando infliguntur, sed etiam quando terminan-
tur. Sic etiam in isto seculo sunt quædam pœnæ tem-
porales & transitoriæ, quæ utiles sunt ad correctionem
eorum, qui eas patiuntur, sicut [illegible] pœnæ
quædam necessariæ, sicut a [illegible] sunt [illegible]
licet non valeant ad purgationem vestram, [illegible]
tamen ad correctionem eorum, qui [illegible]
mundo, quibus [illegible] prophetas & scripturas [illegible]
catæ sunt. [illegible] etiam post finem mundi [illegible]
non ad correctionem, quia tunc nulli [illegible] sunt, qui
corrigi debeant [illegible] sicut [illegible] ad [illegible] [illegible]
ctorum

(π) Vo[illegible] [illegible] (ϱ) [illegible]
& C. de pœnis. Joh. Althusius [illegible] cap. [illegible]
100.

[illegible] meorum gaudium & delectationem, qui quidem de pœnis vestris delectantur & semper [illegible], non ex odio vel crudelitate, quia non gaudent de ipsis pœnis secundum se; sed ratione alicujus adjuncti, scilicet considerando in eis ordinem divinæ justitiæ, & sua liberatio est causa gaudii per se, pœnæ autem per accidens. Si autem ex odio vel crudelitate hoc esset, tunc profecto gauderent secundum se & non ratione adjuncti. Videmus enim, quod sancti viri, qui sunt in mundo aliquando gaudent de afflictionibus suis propter aliud adjunctum, scilicet propter meritum, secundum idem. Omne gaudium existimate, cum in tentationes varias incideritis. Et ita constat, quod sicut ex odio vel crudelitate de propriis pœnis suis non gaudent: ita nec de alienis. Nec oportet, quod sicut afflictis compatiebantur in mundo, ita vobis compatiantur [illegible]-lis, quia ille, qui compatiatur alteri, vellet malum illius repelli. Sed sancti, qui sunt in cælo, hoc de vobis velle non possunt, quia vos non potestis ab his liberari & ad statum gloriæ transferri sine præjudicio justitiæ meæ, quod quidem non contingit de his, qui sunt in mundo. Non autem esset † charitas vel natura, quæ
43 divinæ voluntati vel justitiæ repugnaret. Et ideo sancti mei, in quibus est vera charitas & perfecta, possunt compati afflictis, qui sunt in mundo: sed non possunt compati vobis, qui estis in inferno. Unde cum nec meâ miseratione, nec eorum sitis digni compassione, non amplius ···· meam: sed tacete & remanete cum mea & eorum maledictione. Tunc illis miserorum more [illegible] ejulantibus, Christus ad sanctos liberandos se con-

Colloquium Christi & [illegible] Libelis. [illegible]
[illegible]
[illegible]

Hactenusque illius disceptationis, hactenus apud alios nondum à me visæ author, quem antiquum & in theologicis [illegible] juridicis & philosophicis versatum fuisse, [illegible] adparet; licet quædam [illegible], à pura religione & latinitate aliena, aut à primo descriptore
malè percepta, ex quibus tamen, quod † optimum, seligendum & simul aliquid considerandum est, ceu antea [illegible] ut nonnemo ex Pontificum numero dixisse ferant, plurimū referre, in quæ tempora, quæve homines cujusque virtus incidat. Quod verò ipsum argumentum & tractandi genus attinet, habemus similia fere in pandectis quoque divinis, 44
puta † Hiobi, Judithæ & Tobiæ libris, quibus confer B. Lutheri præfationes ac [illegible] meditationes. Et quomodò illum Ezechielis locum in *cap.* 32. *v.* 21. explicent, quo animæ in [illegible] dicantur verba proferre de medio inferni, vide ibi Osiandri notas marginales. In novo etiam testamento reperitur exemplum colloquii inter divitem istum Epulonem & pauperem 45
† Lazarum, *Luc. cap.* 16. quæ historia num sub veritate aut fictis personis sit proposita, ante Theologos hodiernos inquirūt SS. patres Irenæus, Tertullianus, Origenes, Athanasius, Ambrosius, [illegible], Chrysostomus, Augustinus, & Theophylactus, [illegible] introduxi: 46

ducit Georgius Wicelius *in postil. [illegible] Dominic. 2 post Trinit. fol. 214. & 157.* [illegible]
47 aliosque omnes tam facie quam [illegible] comoedias & generaliter, in quibus [illegible] tractatio [illegible] [illegible] ad [illegible] in vita [illegible] [illegible] licet, referasque [illegible] Melanchthon [illegible] stolkin & Bessel [illegible] observationem, de [illegible] Adamo, Heva, [illegible] & Habele [illegible] haec [illegible] 1. & 2. [illegible]
48 [illegible] aliena est [illegible] [illegible] quam se A. C. [illegible] cum Diab. [illegible] versia de privat. [illegible] habuisse [illegible] & [illegible] gra verba [illegible] *tom. 6. Jenen. [illegible]* Vom Winckelmesse vnd Pfaffenweyhe *fol. 81.* [illegible] *sive tom. 7. Witteberg. in lib. de Missa privata &* [illegible] *sacerdot. fol. 227. & seq.* quamve contra Nicolaum Serarium peculiari libro vel apologia defendit Fridericus Balduinus, *sub tit. Tractatu theol. & schol. de disp. Lutheri cum Diab.*
49 [illegible] Jurisconsultorum numero; Bartolus de Saxoferrato conscribsit ejusmodi concertationem inter Mariam & Satanam, diuque post illum [illegible] [illegible] [illegible] ac prolixum tra-
50 ctatum edidit, Jacobus Ayrerus de litem inter [illegible] [illegible] & [illegible] sub [illegible]
51 [illegible] [illegible] istos; fratres, qui plura [illegible] [illegible] a me passim citatos Patrum, [illegible] & Theologorum [illegible] [illegible] [illegible] in specie D. Ambrosii [illegible]

Kaln

Kain & Habel Dialogi quoque [illegible] exordium [illegible] Melchior de la Cerda [illegible] *pag. 216. & 21*[illegible]. Ego hac [illegible] lectione avidiari me [illegible] tisfecisse [illegible] superponendum adjiciens dicta compilatoris illius codicis manuscribti, ubi paulò antè hæc incrementa & gradus peccati ac sequentis tandem [illegible] fuit: *Visus parit cogitationem, Cogitatio delectationem, Delectatio consensum, Consensus* [illegible], *Actus consuetudinem, Consuetudo necessitatem, Necessitas desperationem, Desperatio mortem, Mors æternam Damnationem.* Postea hos versiculos reliquit:

Quod sibi quisq; serit præsentis tempore vitæ,
Hoc sibi messis erit, dum dic[illegible]*, Venite.*

TANTUM.

Io-

linquere nos debeas, [illegible] misericordiam tuam, [illegible] ut nos in nihilum redigas. Tu enim ipse dixisti de perditionis (a) quod melius illi erat, si natus non fuisset homo ille. CHRISTUS. *Non est dubium, quod si considerata magnitudine nostra, qui creatorem vestrum offendistis, qui vos de nihilo feci, & vobis donum essendi dedi, unde meruistis perdere ipsum esse: quia*
36 *juste † beneficium amittit, qui ingratus benefactorem offendit. Credo etiam quod verum loquimini, scilicet quod magis velletis omninò non esse, quam in tanta miseria semper esse: quia licet non sit secundum se appetibile, non-esse, per accidens tamen, in quantum esset ablativum miseriæ, habet rationem boni, quia cavere malo est quoddam bonum. Imo valde bonum est, non-esse, per quod miseria desinit esse. Verumptamen justitia mea non requiritur quod esse vobis tollat in nichilum redigendo. Exigit enim mea misericordia, ut pœna correspondeat culpæ secundum inordinationem, quæ invenitur in ea. Non enim tanta est cujuscunque inordinatio culpæ, ut tollat vel dampnet esse: vel potius præsupponitur esse ad merendum vel demerendum. Et ideò non est pœna debita alicui culpæ ipsius esse, sed tamen in ipsis pœnis nunquam deficiet.* CAIN. *Nequaquam [illegible], quod si in [illegible] pœnis [illegible] misericordia tua nos [illegible] à pœnis, quam patimur, totaliter relaxares, ipse justitiæ [illegible] nullo præjudicares. Non enim est con-*
37 *tra justitiam: Jus † qui est verus dominus, donet*

(a) Matth. 26. v. 24. Marc. 14 v. [illegible] junct. Eccles. Salom 4. v. 3.

net rem suam cui vult, etiamsi illi, cui donat, non debeatur, ex justitia: cuilibet enim licitum est, offensam in se commissam, remittere offendenti, licet non possit remittere in alterum vel in communitatem. Tu ergò cum sis universorum author & dominus, & in te omnis peccator peccet, potes, cui vel quibus vis, etiam peccatoribus indignis donare, vel plus de bonis, & minus de malis, quàm eis debeatur ex justitia. Nichilominus etiam ipsam pœnam totaliter relaxare potes, nec in hoc contra justitiam, sed præter justitiam faceres. Non ergò tuæ justitiæ, quod ab hiis non (fortassis Nos) liberes sed insuper etiam vitam cum sanctis tuis nobis dones contrarium, vel adversatur licet esset præter justitiam, cùm nobis non debeatur. CHRISTUS. Fateor sic esse, ut dicis, scilicet si ego Judam proditorem vel quoscumque dampnatos salvarem, esset quidem † præter, sed non contra ordinem 38
justitiæ meæ. Quia possum, sicut verus dominus omnium & omne peccatum relaxare, & vitam æternam donare, cuicunque mihi placet, (fortassis etiam) si ei non debeatur. Non possum tamen, secundum justitiam loquendo, de potentia ordinata auferre ei, cui debetur & beneficio gratiæ sibi collatæ. Unde non possum justè dampnare Petrum vel alium beatum, quid cùm justitia dicatur per comparationem ad alterum, contra ordinem justitiæ esset, subtrahere alicui bonum, quod ei debetur, vel quod exigit ejus conditio. Quamvis ergò liberare vos dampnatos non sit contra justitiam meam præscientiæ, esset tamen contra dispositionem, quâ vobis æternam præparavi, vox (μ)

(μ) Vox quædam deesse videtur.

scili-

Digitized by Google

scilicet certissima est & falli nullatenus potest. Vnde licet vobis non [illegible] ordo iustitiæ, obstat tamen [illegible] certitudo præscientiæ & dispositionis æternæ. CAIN.
39 Cum hæc scriptura dicit. Quod tu non vis [illegible] mortem [illegible] delecteris in perditione morientium (a) ad quid istas pœnas nobis miseris parasti? Videmus enim [illegible], quod non est propter se volitum, nullus vult, nisi propter aliquam necessitatem vel utilitatem. Si igitur prædicatio vestra non est tam delectabilis, neque [illegible] aliquando se sit volenda, propter quam utilitatem [illegible] hic in æternum continet? CHRISTUS. Quia [illegible] mea [illegible] & conservatur, quæ scilicet [illegible] propter se ipsam mihi accepta est. Vnde licet [illegible] in pœnis vestris, delector tamen [illegible]. Item quia electi mei & sancti mei de vestris pœnis delectantur & gaudeant, sicut scriptura mea (b) dicit. Lætabitur iustus, cum viderit vindictam. Item [illegible] impii usque ad satietatem visionis [illegible] [illegible] ult. in fin. CAIN. Iustitia tua in pœnis nostris [illegible] esset commendabilis, quando [illegible] [illegible] ad nostram correctionem converteretur
40 quod secus [illegible] † [illegible] [illegible]

(a) Ezech. 33. vers. 11. (b) Psal. 57. al. 58. v. 11.

correctionem non [illegible] accipiunt. quid ergo est, quod dixisti, quod sancti tui gaudent & delectantur in pœnis nostris? nunquam licitum est in cælo, quod nephas est in mundo, de aliena miseria refici & delectari. In mundo enim sancti tui afflictis compatiuntur, & nunc in cælo, ut dicis, de nostris afflictionibus delectantur? Nunquid, quæso, crudeles sancti sunt in cælo, qui pii erant in mundo? in mundo enim inimicos jubentur diligere, in cælo etiam amicos prohibentur odire? quomodo hæc sibi conveniunt? CHRISTUS. *Sicut in hominibus, qui vivunt in mundo, secundum leges civiles (x)*
quædam pœnæ sunt temporales, & quædam perpe- 41
tuæ: & illæ quæ temporales sunt, ad correctionem eorum, qui sunt in civitate, etiamsi non fuerint ad correctionem ipsorum [illegible] qui per pœnas à civitatis consortio excluduntur [illegible] quia pœnæ non solum sunt ad correctionem, quando infliguntur, sed etiam quando terminantur. Sic etiam in hoc seculo sunt quædam pœnæ temporales [illegible] quæ utiles sunt ad correctionem eorum, qui compatiuntur [illegible] quædam necessariæ, sicut æternæ [illegible] licet non valeant ad purgationem [illegible] tamen ad correctionem eorum, qui [illegible] in mundo, quibus per prophetas & scripturas [illegible] catæ sunt. Erunt etiam post finem mundi [illegible] non ad correctionem, quia tunc nulli [illegible] sunt, qui
corrigi debeant, sed valebunt, sicut [illegible] ad [illegible] 42

[illegible]

(x) Vide [illegible] & C de pœnis. Joh. Althus. lib. [illegible] cap. [illegible] 100.

[illegible]
[illegible]

Hic est quæstius disceptationis, hactenus a-
pud alios nondum à me visæ author, quem an-
tiquum & in theologicis [illegible] non nihil &
philosophicis versatum fuisse, ex multis adpa-
ret; licet quædam immisceantur a pura religione
& latinitate aliena, aut à primo descriptore
malè percepta, ex quibus [illegible], quod † opti- 44
mum, seligendum & seculo aliquid condonan-
dum est, ceu antea [illegible] [illegible]
ex Pontificum numero dixisse ferant, plurimũ
referre, in quæ tempora, quosve homines cu-
jusque virtus incidat. Quod verò ipsum ar-
gumentum & tractandi genus attinet, habe-
mus similia ferè in pandectis quoque divinis,
putà † Hiobi, Judithæ & Tobiæ libris, ubi con- 45
fer B. Lutheri præfationes ac aliorum medita-
tiones. Et quomodò [illegible] Ezechielis [illegible]
cap. 32. *v.* 21. explicent, quod [illegible]
dicantur verba proferre de medio inferni, lege
ibi Osiandri notas marginales. In novo etiam
testamento reperitur exemplum colloquii in-
ter divitem istum Epulonem & pauperem † 46
Lazarum, *Luc. cap.* 16. quæ historia num sub
veris an fictis personis sit proposita, ante The-
ologos hodiernos inquirũt SS. patres Irenæus,
Tertullianus, Origenes, Athanasius, Ambro-
sius, Hieronymus, Chrysostomus, Augustinus,
& Theophylactus, quos concertantes intro-

D duxit

ducit Georgius Wicelius *in postil.* [illegible] *Domin. 1. post Trinit fol. 214. & 215.* [illegible]
47 aliud [illegible] facete quaest[illegible], [illegible] comœdiæ & tragœdiæ, in quibus [illegible] res [illegible] cum applicatis [illegible] ad variam in vita communi usum [illegible] liceat, referas [illegible] Melanc[illegible] Epist[illegible] stolam & Besoldi observationem, de [illegible] damo, Heva, Kaino & Habele [illegible] bus [illegible] *cap. 6. & 2.* Nec prodigi-
48 [illegible] [illegible] Lu[illegible] qui [illegible] A. C. [illegible] cum Diabolo [illegible] versia de privata Missa habuisse refert & [illegible] gra verba subjungit *tom. 6. Jenen.* [illegible] von der winckelmesse vnd Pfaffenweihe *fol.* [illegible] *fiveton. 7. Witteb. in lib. de Missa* [illegible] *unctione sacerdot. fol. 127. & c.* quam vero contra Nicolaum Serarium peculiari libro vel apologia defendit Fridericus Balduinus, *sub tit. Tractatu theol. & schol. de disp. Lutheri cum Diab.*
49 Item Jurisconsultorum numero Bartolus de Saxoferrato consc[illegible]sit ejusmodi concertationem inter Mariam & Satanam: diuque post illum [illegible] lepidum ac [illegible] tra-
50 *ctatum* [illegible] Jacobus Ayrerus de [illegible] inter [illegible] & [illegible] sub *tit.* [illegible]
51 [illegible] duos istos, fratres, qui plura [illegible] tandem à me passim citata Pontificiorum [illegible] & Theologorum [illegible] non in specie D. Ambrosii libros de

kalu

Kain & Habel. Debent quoque [illegible] ex adjunctis [illegible] prædictus Melchior de la Cerda [illegible] *in campo eloquentiæ p.m. 216. & 217.* Ergo hac [illegible] benevoli lectoris aviditati satis fecisse confido, ut [illegible] adjiciens dicta compilatoris illius codicis manuscripti, ubi paulò antè hæc incrementa & gradus peccati ac sequentis tandem pœnæ [illegible] fuit: *Visio parit cogitationem, Cogitatio delectationem, Delectatio consensum, Consensus actum, Actus consuetudinem, Consuetudo necessitatem, Necessitas desperationem, Desperatio mortem, Mors æternam Damnationem.* Postea hos versiculos reliquit:

Quod sibi quisq; serit præsentis tempore vitæ,
Hoc sibi messis erit, dum dicitur: Ite, Venite.

TANTUM.

JOHANNES DE GERSON, CANCELLARIUS PARISIENSIS,

part. 2. oper. in compend. Theol. [illegible] [illegible] p. m. 2[illegible] edit. [illegible] de A. C. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

QUintum præceptum prim[illegible] [illegible] & secundum in ordine eorum, quæ respiciunt proximum, & primum negativum est illud: NON OCCIDES. Ubi præcipitur, quod non lædatur proximus in sua persona. Non occides agitur supple, hominē, teipsum videlicet aut alium: & dupliciter, animâ vel corpore. Sed contrariū huic præcepto videtur haberi illud: Et maleficos non patieris vivere. *Exod.* 22. In quo verbo præcipit Dominus fieri occisionem, hîc verò prohibet; unde contrarius sibi

sibi ipsi videtur in legislatione, Sed ad hoc dicitur, quod personę privatę, quæ nullā habet jurisdictionem vel authoritaté, hîc prohibet occidere: legi autem vel ministro justitiæ præcipit occidere Et sic nō est contrarietas, quia nō est circa idem seu respectu ejusdē, Sed numquid aliquo modo privatæ personæ licet absq; trāsgressione occidere? Videtur quod sic, ad minus in sui defensionem, hoc enim jura permittunt, scilicet injuriam propulsare, & temperatè vim vi repellere. Item ex ordine charitatis debeo potius subvenire vitę proprię, quàm alienæ. Unde volenté me perimere, potius occidere debeo, quàm permittere me occidi, Sed cōtra hoc videtur esse illud: Si quis te percusserit

in unam maxillam, præbe ei & aliam, *Matth.* 5. Et ideò dicunt quidam, quod nullo modo licet occidere etiam defendendo, maximè autem viro perfecto. Et hæc videtur esse opinio Anselmi. Nec secundũ eos debeo opinari, quod me occisurus sit, si eum non occidero: sed quod Deus præstabit mihi auxilium vel evasionis aut fugæ beneficium. Alii volunt, quod in suam defensionẽ liceat occidere, eò quod lex occidere jubendo vel saltem permittendo talem defendentẽ se, in dicto casu judicem constituit in adversariũ. Unde ipsum vice legis interfici: unde lex præbẽdo authoritatem excusat à peccato. Hoc tamen intellige, si necessitas est inevitabilis: quemadmodum si repercussero

serit adversarius, & fugerit, vel percutere destiterit, eum repercutere non licet, vel sequi fugientem: quia hoc non fieret ad propulsationem injuriæ, sed ad ultionem, quæ spectat ad solum judicem. Et respondent isti ad illud Matthæi, quod illud continet consilium, non præceptum.

Et nota hîc, quod HOMICIDIŨ multis modis fieri dicitur. Fit enim quandoq; sola Mente, per odium fraternum. Unde apud Johannem exstat: Qui odit fratrẽ suum, homicida est. *1. Joh. 3.* Item pravum Exemplum relinquendo. Hinc dicit Gregorius: Tot mortibus digni sunt, quot pravitati exempla reliquerunt. Item Linguâ, & hoc tripliciter: vel scilicet contra legem quemquam

mor-

morti adjudicando. Unde dicitur, David Uriã percussisse gladio: quia morti dolosè & injustè adjudicavit. 2. Reg. 12. Vel mentiendo, unde alibi: Os quod mentitur, occidit animam. *Sap. 1.* Vel etiam detrahẽdo, unde Bernardus inquit: Quod detractor uno ictu tres animas interficit; suã scilicet & illius, de quo detrahit, quia sibi forsan præjudicium mortis vel damni irreparabilis suã detractione parit & acquirit. Item fit homicidiũ manu, qualicunq; scilicet perẽptione exteriori, sive per gladium sive per venenũ sive per aliã pœnam. Item fit homicidium per subtractionẽ Victus, scilicet corporis. Unde Ambrosius: Pasce fame morientem, quod si non pascis, occidis. Sive victus subtractione, id est, verbo Dei. Unde Ezechiel: si loquente me ad impiũ &c. ut avertatur à via sua impia &c: & ipse impius in iniquitate sua moriatur, sanguinem ejus de tua manu requiram c. 3. Unde versus:

Exemplum, Mens, Lingua, Manus, subtractio Victus,
Corporis & animæ dicti faciunt Homicidam.

Digitized by Google

Digitized by Google

6-2-1

by Google

